

**A KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA ALKALMAZÁSA
MAGYARORSZÁGON**

**Budapest
2004**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Főigazgató:

Udovecz Gábor

Szerkesztőbizottság:

Dorgai László, Kamarásné Hegedűs Nóra (titkár), Kartali János, Kapronczai István,
Kovács Gábor, Popp József, Potori Norbert, Udovecz Gábor

Készült:

Az Agrárpolitikai Igazgatóságon

Szerző:

Popp József
Potori Norbert
Udovecz Gábor

Közreműködött:

Iski Tímea

Opponensek:

Dr. Szabó Gábor, az MTA doktora, egyetemi tanár
Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési
Kar

Dr. Varga Gyula, az MTA doktora, egyetemi tanár
Kaposvári Egyetem

HU ISSN 1418 2122
ISBN 963 491 466 7

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	5
1. A Koppenhágai Megállapodás	7
2. A KAP-reform.....	9
2.1. A reform célja	9
2.1.1. Közvetlen támogatás az Agenda 2000 alapján (standard rendszer)	9
2.1.2. Közvetlen támogatás a 2003. évi reform alapján (egységes gazdaságtámogatási rendszer)	11
2.2. A reform tartalma.....	14
2.3. Közvetlen támogatások és agrárrendtartások.....	15
2.3.1. Egységes gazdaságtámogatás	17
2.3.2. Derogációs lehetőségek	18
2.3.3. Termeléstől független támogatások és agrárrendtartások	19
2.3.4. Termeléshez kötött támogatások	28
2.3.5. Egyéb szabályozások.....	31
2.4. Az egységes gazdaságtámogatás értékelése.....	45
2.4.1. Előnyök (fenntartható versenyképesség).....	45
2.4.2. Hátrányok	47
2.4.3. Értékelés	47
2.5. Degresszió és moduláció 2005-2013 között.....	49
2.6. A moduláció vesztes és nyertes tagállamai.....	50
2.7. Pénzügyi fegyelem (2007-2013).....	53
2.8. Vidékfejlesztés	53
2.8.1. A minőségi termelés támogatása	54
2.8.2. Az előírásoknak való megfelelés támogatása.....	56
2.8.3. A vidékfejlesztési támogatási programok bővítése	57
2.8.4. Vidékfejlesztés az új tagországokban (EU-10)	58
2.8.5. Vidékfejlesztés 2006 után.....	60
3. A KAP alkalmazása 2004-ben	65
3.1. Az egyszerűsített területalapú kifizetés	65
3.2. Nemzeti kiegészítő támogatások.....	66
3.2.1. Állattenyésztési ágazatok	67
3.2.2. Növénytermesztési ágazatok	72
3.3. Előrehozott nemzeti kiegészítő támogatások.....	76
3.4. Vidékfejlesztés Magyarországon.....	77
3.4.1. Vidékfejlesztési támogatások	77
3.4.2. Az NVT prioritásai és céljai	78
3.4.3. Az AVOP céljai és prioritásai	82
4. Termelési és piaci kilátások, valamint a költségek és bevételek várható alakulása a főbb mezőgazdasági ágazatokban	85

4.1. A költségek és bevételek előrejelzésének módszere	85
4.2. GOFR-növények.....	86
4.3. Egyéb ipari növények	92
4.4. Kertészet	96
4.5. Tömegetakarmány-fogyasztó állattenyésztési ágazatok	101
4.6. Abrakfogyasztó állattenyésztési ágazatok.....	105
4.7. Stratégiai tennivalók.....	109
Összefoglalás	111
Summary	117
Kivonat.....	123
Abstract	124
Irodalomjegyzék	125
Jogszabályok.....	127
Mellékletek	129
A sorozatban eddig megjelent tanulmányok.....	157

Bevezetés

A magyar agrárgazdaság szereplői alig áttekinthető, az alkalmazkodást és a hosszú távú döntések meghozatalát nehezítő helyzetben vannak. A jelenlegi és a következő évek különlegességét az adja, hogy az EU Közös Agrárpolitikájának reform-folyamata, az EU bővítése és az új tagországokra vonatkozó átmeneti szabályozás átfedik egymást, s ebből következően átmeneti megoldások, egyikből a másik rendszerbe való átállási helyzetek, sőt párhuzamos rendszerek is keletkeztek. A „rég” és az „új” tagállamok összeérési, felzárkózási folyamata az agrárszabályozás számos részterületén „még nem” és „már nem” típusú kényszermegoldásokat szült.

A Közös Agrárpolitika már többször rászorult az átalakításra. E permanens folyamat jeles állomása volt az 1992. év, amikor a nevével fémjelzett gyökeres módosítások vették kezdetüket. A Berlieni Csúcstalálkozó (1989) tovább haladt a MacSharry reformon, s az Agenda 2000 című dokumentumban fogalmazta meg intézkedéseit. A reformok sorát (egyelőre!) a 2003. június 26-án elfogadott elképzelések zárják, amelyek szintén kompromisszumok halmazaként születtek, így eleve magukban hordozzák a jövőbeni változások lehetőségeit.

A formálódó 2003. évi reformmal párhuzamosan zajlott Magyarország EU-csatlakozási tárgyalás-sorozata is, amely 2002. decemberében sikeresen lezárult, ám a tényleges tagságra csak 2004. május 1-jén került sor. A csatlakozási megállapodás, a KAP-reform és a tényleges tagság eltérő időpontjai teszik nehezen áttekinthetővé az agrárpolitika eltérő rendszerekben értelmezhető cél- és eszközrendszerét. A legtöbb harmonizációs feladat az ún. közvetlen támogatásokkal kapcsolatban adódik, hiszen jelenleg még egymás mellett működhet

- az eredeti ún. Standard rendszer (Agenda 2000)
- az új tagállamoknak felkínált „egyszerűsített”, területalapú támogatási rendszer (SAPS = Single Area Payment Scheme), illetve
- a reform szerinti egységes gazdaságtámogatási rendszer (SFPS = Single Farm Payment Scheme), amelyet ráadásul szintén több változatban lehet (kell) majd alkalmazni.

E tanulmány összeállításával és közreadásával éppen az a célunk, hogy segítséget nyújtsunk a magyar agrárgazdaság szereplőinek az összekapcsolódó, összefonódó események megértéséhez, a különböző törekvések és döntések közötti összefüggések felismeréséhez, s nem utolsósorban a választási lehetőségek, a konkrét szabályok megismeréséhez.

Tájékoztatjuk az olvasót az ún. egyszerűsített területalapú támogatási rendszer és a nemzeti kiegészítő támogatások (top-up) által kínált lehetőségekről, valamint ágazatonkénti várható következményeiről. Elemzést adunk a KAP-reform céljairól, főbb intézkedéseiről, a fontosabb témákban lezajlott háttérvitákról, s az elfogadott lépések várható következményeiről.

Ráirányítjuk a figyelmet a magyar szempontból lényeges – a gazdaságok fejlesztési elhatározásaihoz nélkülözhetetlen – döntések előkészítésének és meghozatalának fontosságára, a főbb ágazatok várható jövedelmezőségének elemzése alapján.

1. A Koppenhágai Megállapodás

Magyarország EU-csatlakozási tárgyalásai 2002. december 13-án, Koppenhágában zárultak le. A hosszadalmas tárgyalások és alkudozások után a dán fővárosban aláírt megállapodás – akkor úgy tűnt – végleges formában rögzíti mindazon feltételeket, amelyek mellett a magyar gazdák beléphetnek, illetve azóta beléphettek a KAP szabályozta agrárpiacra. Ezek közül talán a legfontosabb a közösségi költségvetéséből mindenkor elérhető mezőgazdasági támogatások mértéke, amit az érvényes fajlagos támogatási összegek mellett két további tényező, a bázisterületek vagy termelési kvóták, valamint a közvetlen kifizetések mértéke, illetve ütemezése alapján lehet meghatározni.

A csatlakozási tárgyalások eredményeként a kvótával szabályozott termékeknél legalább a csatlakozást megelőző évek termelési színvonalának megőrzése biztosított, míg egyes esetekben lehetőség nyílik az ésszerű és fenntartható fejlődésre, bővülésre is (1. táblázat).

1. táblázat

A kvóta-tárgyalások végeredménye

Megnevezés	Mennyiség	Megjegyzés
GOFR-növények bázisterülete (ha)	3 487 792	1999-2001 közötti időszak átlaga
GOFR-növények referenciahozama (t/ha)	4,73	1997-2001 közötti időszak legrosszabb és legjobb év elhagyásával számolt átlaga
Tradicionális durumbúza területe (ha)	2 500	EU 2002. december 3-i, helyettesi szintű fordulón tett végső ajánlata
Nem tradicionális durumbúza területe (ha)	4 305	
Len, feldolgozó kvóta (t)	0	-
Kender, feldolgozó kvóta (t)	2 061	1997-1999 közötti időszak átlaga
Rizs bázisterülete (ha)	3 222	2000. évi adatok alapján
Rizs referenciahozama (t/ha)	3,10	2000. évi adatok alapján
Hüvelyes növények bázisterülete (ha)	1 954	Nem „tagállam-specifikus” kvóta
Szárított takarmányok, feldolgozó kvóta (t)	49 593	1998-1999 közötti időszak átlaga
Dohánykvóta (t)	12 355	1997-1999 közötti időszak átlaga
„A” cukorkvóta (t)	400 454	1995-1999 közötti időszak fogyasztási adatai alapján
„B” cukorkvóta (t)	1 230	WTO által engedélyezett export („A” kvóta 0,31%-a)
„A” izoglükóz-kvóta (t)	127 627	Dán csomagban szereplő javaslat alapján
„B” izoglükóz-kvóta (t)	10 000	
Ipariparadicsom-kvóta (t)	130 790	1998-2000 közötti időszak átlaga
Ósziparack, feldolgozó kvóta (t)	1 616	1998-2000 közötti időszak átlaga
Körte, feldolgozó kvóta (t)	1 031	1998-2000. évek adatai alapján
Tejkvóta (t)	1 947 280	Dán csomagban szereplő javaslat alapján
2006. évi tejkvóta-tartalék (t)	42 780	
Speciális vágómarha-prémiumra jogosult egyedek létszámhatára	94 620	2002. december 3-i helyettesi szintű fordulón az EU végső ajánlata
Húshasznútehén-prémiumra jogosult egyedek létszámhatára	117 000	2000. év adata mínusz 10%
Vágási prémiumra jogosult egyedek létszámhatára	235 998	2000. év adatok alapján

Megnevezés	Mennyiség	Megjegyzés
Szarvasmarha kiegészítő támogatása (€)	2 936 076	Kvótától függő, számított érték
Anyajuh-prémiumra jogosult egyedek felső létszámhatára	1 146 000	2002. december 11-i dán csomagban javított EU pozíció
Anyajuh kiegészítő támogatása (€)	1 211 510	Kvótától függő, számított érték

Forrás: FVM

A közvetlen támogatások azonban **minden új tagállamban fokozatosan** kerülnek bevezetésre: a gazdálkodók 2004-ben az Agenda 2000 (standard rendszere) szerint elvileg járó direkt szubvencióknak csupán 25%-át, 2005-ben 30%-át, 2006-ban 35%-át, 2007-ben 40%-át kapják meg. A növelés 2008-tól már évi 10%, így a közösségi forrásból finanszírozott közvetlen támogatások végül **2013-ban érik el a 100%-os szintet.**

A Koppenhágai Megállapodás két lehetőséget kínál a közvetlen támogatások kifizetésére: (1) a standard rendszer szerint, vagyis a régi tagállamokban alkalmazott **ágazat-specifikus formában**, illetve (2) az akkor érvényes *acquis*-tól eltérő módon, egyszerűsítve, **területalapú átalányként**. Lehetőséget kínál továbbá a közvetlen támogatások „megfejelésére” a **nemzeti költségvetés terhére**: (1) **legfeljebb 30%-ponttal** vagy (2) a közösségi támogatásokkal már harmonizált szubvenciók esetében **a 2003. évi szint legfeljebb 110%-ig**. (A közösségi jog értelmében nemzeti kiegészítő támogatásokat – mivel azok nemzeti támogatásnak minősülnek – az Európai Bizottság jóváhagyása nélkül egyetlen új tagállam sem folyósíthat.)

A hazai közvetlen támogatások szintje 2003-ban jelentősen elmaradt az akkori tagállamokétól, a 110%-os lehetőség (opció) esetünkben tehát nem számított igazi alternatívának¹. Míg a kormány 2003 nyarán elkötelezte magát – igaz csak verbálisan – a közvetlen támogatások 30%-pontos kiegészítése mellett (ez 2004-ben 55%-os támogatottsági szintet jelent), **a közvetlen támogatások kifizetési rendszeréről 2003. szeptember 29. előtt nem hozott végleges döntést**. E dátumot azért lényeges kiemelni, mert közel féléves vitát és egyeztetést követően csak ekkor öltött – azóta persze már többször átgyúrt – jogszabályi formát a KAP jövőjéről 2003. június 26-án, Luxemburgban kiízzadt politikai megállapodás, ami merőben más jövőképet vetített előre, mint a 2003. december 13-i állapotok.

¹ Egyedüli kivételként a rizs területalapú támogatását lehet megemlíteni, ám az időközben lezárult reformok következtében a 110%-os opció 2004-ben már kevésbé lett volna kedvező, illetve 2005-ben és 2006-ban a két lehetséges változat szerint kalkulált nemzeti kiegészítő támogatás közötti eltérés minimális.

2. A KAP-reform

2.1. A reform célja

2.1.1. Közvetlen támogatás az Agenda 2000 alapján (standard rendszer)

Az EU a Közös Agrárpolitika (KAP) 1992. évi reformja és az Agenda 2000 keretében a bázisterület és referenciahozam meghatározásával a korábbi magas ártámogatás helyett a közvetlen jövedelemtámogatásra helyezte a hangsúlyt. **Az EU-ban a területalapú kifizetések a termelők és a szabályozás** (egyszerűsített vagy általános szabályozás) **két típusát különböztetik meg**. A kötelező területpihentetés nem vonatkozik azokra a gabonaféléket, olajos magvakat, és fehérje- és rostnövényeket (GOFR-növények) előállító **kistermelőkre**, akik a régió referenciahozamai alapján legfeljebb 92 tonna gabona termesztéséhez szükséges területre (magyar viszonylatban ez 19,45 hektár földterületet jelent) igényelnek támogatást, mert az egyszerűsített szabályozás értelmében területpihentetés nélkül is jogosultak közvetlen jövedelemtámogatásra. A **kereskedelmi farmok** viszont az általános szabályozás szerint GOFR-növények termelése esetében akkor kapnak közvetlen jövedelemtámogatást, ha részt vesznek a kötelező területpihentetési programban (a pihentetett területre is jár közvetlen jövedelemtámogatás).

Bázisterület és referenciahozam

A közvetlen jövedelemtámogatásban részesíthető területet az EU a **bázisterület meghatározásával korlátozta**. A mértéket adott tagországra vagy annak régióira állapították meg az 1989-1991 közötti időszak GOFR-növények előállítására használt, és/vagy tagországi területpihentetési programban szerepelt terület átlaga alapján. A bázisterületen belül a közvetlen jövedelemtámogatásra jogosult egyes növények maximális vetésterületét az olajos magvakon kívül nem szabályozták. Ha a termelők túllépik a közvetlen jövedelemtámogatásra jogosult bázisterületet, akkor a túllépéssel arányosan csökkentik a támogatást.

A támogatások kiszámításához minden tagállamban (egyes tagállamokban külön termelési régióként) regionális átlaghozamot, azaz **referenciahozamot** számítottak ki az 1986/87-1991/92 közötti időszak termelési eredményei alapján, de figyelmen kívül hagyták a legjobb és legrosszabb termésátlagot mutató két évet. A referenciahozamokat használják a támogatások összegének kiszámításához.

A bázisterület tehát behatárolja a közvetlen jövedelemtámogatást élvező terület nagyságát. A bázisterület túllépése büntető szankciókat von maga után, mert ha a termelők a tagállamokban az engedélyezett bázisterületet túllépik, akkor az adott gazdasági évben a túllépés arányában csökken az egyes gazdálkodókra jutó támogatás. Az EU a bázisterület túllépését bejelentő tagállamot bünteti, nem pedig az egyes termelőket.

A **bázisterületet nemzeti vagy regionális szinten határozták meg, és nem bontották le az egyes termelőkre**, habár a tagállamoknak erre lehetőséget adtak, de egyik tagállam sem élt ezzel a lehetőséggel. Az EU termelői szabadon növelhetik a GOFR-növények vetésterületét, ha elegendő megfelelő területtel rendelkeznek és pótlólagos közvetlen támogatásban részesülnek. Adott esetben ez a bázisterület túllépéséhez és büntető szankciókhoz vezethet nemzeti vagy regionális szinten. Az egyes termelők döntését az befolyásolja, hogy a GOFR-növények területének növelése esetében mekkora pótlólagos támogatási összeggel számolhatnak, illetve mekkora veszteség származik a bázisterület esetleges túllépéséért kiszabott büntető szankciókból. Hatékony büntetés esetében természetesen nem fordulhatna elő a nemzeti vagy regionális szinten meghatározott bázisterület túllépése (az egyes tagállamok szintjén gyakori volt a bázisterület túllépése).

A **bázisterület túllépéséért kiszabott büntetés** tehát **kollektív** szankció és egyformán vonatkozik az egyes termelőkre, függetlenül attól, hogy hozzájárultak-e a bázisterület túllépéséhez vagy sem. Az egyes termelők szintjén tehát nincs közvetlen kapcsolat a bázisterület túllépése és a kiszabott büntetés között.

Kötelező területpihentetés

A közvetlen jövedelemtámogatás elnyerésének feltétele a kötelező területpihentetés (a kistermelőkre vonatkozó egyszerű szabályozás kivételével). A kötelező területpihentetés nagyságáról az EU évente dönt a készletek és felhasználás arányának függvényében (a 2004/2005. gazdasági évben ez 5%). A pihentetett terület a GOFR-növényekkel bevetett területhez hasonlóan közvetlen jövedelemtámogatásra jogosult. A bázisterület korlátozásától eltérően a kötelező **területpihentetés az egyes termelőkre vonatkozik**, mert az általános szabály szerint az egyes termelőknek az általuk bejelentett GOFR-növények területének meghatározott hányadát pihentetni kell. Az egyes termelőknek kötelező részletes jelentést készíteni a szántóföldjükön termelt GOFR-növények megoszlásáról és a pihentetett terület nagyságáról. Ebben az esetben az egyes termelőket ellenőrzik és a **területpihentetési kötelezettség megszegése egyéni** (a támogatási programból való kizárás) **és nem kollektív** szankciókat von maga után. Ezzel magyarázható, hogy az egyes tagállamokban kivétel nélkül betartják a kötelező területpihentetés mértékét.

A bázisterület és kötelező területpihentetés hatása a termelésre

Nem minden termelőre vonatkozik a kötelező területpihentetés. Ha a termelő lemond a közvetlen jövedelemtámogatásról, úgy területpihentetés nélkül is termelhet GOFR-növényeket. Így a **kötelező területpihentetés** nem a GOFR-növények teljes területére vonatkozik az EU-ban, hanem csak az általános szabályozás alá tartozó területre (a közvetlen jövedelemtámogatásra igényt tartó kereskedelmi farmok által művelt GOFR-növények területére), ami 1993-1999 között a GOFR-növények teljes területének **75%-át** tette ki.

Mivel a termelők általában a legrosszabb minőségű földterületet pihentetik, az átlaghozam a fennmaradó területen nő. Ez azt jelenti, hogy a pihentetett terület átlagos minőségű területre való átszámítása esetében a kötelező területpihentetési rátánál kisebb terület kerül ki a művelés alól. Ebből következik, hogy a GOFR-növények termelése a kötelező területpihentetés mértékével nem egyenes, hanem annál kisebb arányban csökken.

A **bázisterület korlátozása** és a közvetlen jövedelemtámogatás a GOFR-növényeken belül nem, de a GOFR- és egyéb növények között **merev termelési szerkezetet hoz létre**. A bázisterület korlátozása és a termékspecifikus közvetlen jövedelemtámogatás következtében a termelők nemigen használják a GOFR-növények területét alternatív növények termelésére (mert nem érdemes), ezért ennek a földterületnek a földpiacon kialakult korlátozott kínálata **az átlagosnál nagyobb földárat, illetve földbérleti díjat eredményez**. A közvetlen jövedelemtámogatás alkalmazása önmagában is magasabb földárakhoz, illetve földbérleti díjhoz vezet.

A **bázisterület korlátozása stabilizálja a közvetlen jövedelemtámogatási kifizetéseket**. A bázisterület nemzeti és regionális szinten történt meghatározása, valamint a kollektív büntetési rendszer lehetővé teszi a költségvetési kiadások stabilizálását, de nincs kényszerítő hatása az egyes termelőkre. Ezzel szemben a **kötelező területpihentetés a kínálat szabályozás eszköze** a piaci egyensúly megteremtése céljából, mert **közvetlenebb hatása van a kínálatra, mint a bázisterületnek**.

2.1.2. Közvetlen támogatás a 2003. évi reform alapján (egységes gazdaságtámogatási rendszer)

A Közös Agrárpolitika (KAP) 2003 januárjában nyilvánosságra hozott reformtervezetét² a tagállamok ugyan a bizottsági iránymutatást követve, ám több lényeges változtatással fogadták el először politikai (2003. június 26.), majd végrehajtási szinten (2003. szeptember 29.). A reformok legfontosabb intézkedése a -féle reformokkal 1992-ben bevezetett közvetlen támogatások függetlenítése a termeléstől (*decoupling*) és földterülethez/gazdasághoz kapcsolt, történelmi jogosultságra alapozott átalánytámogatási rendszer (eredetileg *Single Farm Payment Scheme*: SFPS; később egyszerűen *Single Payment Scheme*: SPS) bevezetése a 2005-2007 közötti időszakban (1. melléklet).

A közvetlen támogatási rendszer átalakítása és célja

A közvetlen támogatások rendszerének átalakítása és a támogatások „modulálása” mellett a reformok kiterjednek a fontosabb termékek rendtartásának aktuális és várható kül- és belpiaci folyamatokhoz igazodó változtatására, továbbá a vidékfejlesztés szerepének erősítésére is. Egyes elemei (piaci beavatkozások) már 2004-ben, más elemei (egységes gazdaságtámogatás, degresszió és moduláció) a

² *A long term policy perspective for sustainable agriculture*. Commission of the European Communities, Brussels, 21 January 2003.

2005-2007 közötti időszakban kerülnek bevezetésre. A megreformált KAP-ban előtérbe kerül a minőség, élelmiszerbiztonság, állatjólét és környezetvédelem szerepe, mert egyrészt ezek teljesítése (18 előírás) az egységes gazdaságtámogatás kifizetésének a feltétele, másrészt pedig a vidékfejlesztési intézkedések bővítése (4 új intézkedés bevezetésével) is ezt a célt szolgálja.

Az EU-15 közös költségvetésének 45%-át felemésztő Közös Agrárpolitika (KAP) 2003. évi reformját az alábbi kül- és belpolitikai tényezők tették szükségessé:

- a WTO Uruguay-i Fordulón született megállapodásban vállalt kötelezettségek teljesítése, illetve a WTO Doha-i Forduló tárgyalásai;
- az agrárrendtartás továbbra is meglehetősen költséges végrehajtása (az EU mezőgazdasága a MacSharry-féle, valamint az Agenda 2000 reformok ellenére túltermelési gondokkal küzd, a fölösleg levezetése továbbra is jelentős exporttámogatást igényel);
- a vidékfejlesztés előnyben részesítésének igénye az ártámogatások rovására;
- a 2002-ben elfogadott új mezőgazdasági törvény (*Farm Security and Rural Investment Act*) előidézte változások az USA agrárpolitikájában;
- az EU 2004. évi bővítése 10 új tagállammal (a mezőgazdasági földterület 29%-os növekedése, a mezőgazdasági termelők számának 55%-os emelkedése);
- a fogyasztók növekvő elvárásainak való megfelelés az élelmiszerminőség és -biztonság, valamint a környezetvédelem területén
- a termelés erősebb fogyasztó- és piacorientálásának igénye.

A reform elsődleges indítéka az agrár- és élelmiszerpiaci stabilitás megteremtése, az intervenciók készletek csökkentése, valamint az exportszubszenciák lefaragása a termelés piacorientálása és a versenyképesség növelése érdekében. Kiemelt jelentőséget kap a gazdálkodás jövedelembiztonságának növelése, a termelők között kialakult jövedelemkülönbségek csökkentése, valamint a mezőgazdasághoz kapcsolódó kiegészítő, illetve alternatív jövedelemszerzési lehetőségek megteremtése a vidéki térségekben (Kiss, 2003). A BSE-válság, a száj- és körömfájás járvány, a génmanipulált és hormonkezelt termékek gyors terjedése az EU-ban is megingatta a fogyasztói bizalmat, aminek visszanyerése érdekében még inkább előtérbe kerülnek a környezetvédelmi, állatjóléti, élelmiszerminőségi és élelmiszerbiztonsági intézkedések. Nagyobb hangsúlyt helyeznek a vidékfejlesztésre – igaz, egyelőre inkább a nagy szavak, mint a komoly tettek és támogatások tekintetében. Mindemellett említést érdemel még a bürokrácia, az adminisztratív költségek csökkentésére való törekvés, a decentralizáció és az átláthatóság (transzparencia) növelésének igénye, továbbá az agrárkiadások korlátok között tartása.

Az EU agrárköltségvetését illetően a KAP-reform elkötelezte magát a brüsszeli csúcson 2002 októberében hozott döntés mellett, miszerint a KAP büdjséje 2006-ig az 1999-ben (reálértéken) megállapított 40 milliárd eurós határon belül marad, majd 2007-ben 45 milliárd, 2013-ban pedig 48,5 milliárd euróra emelkedik, vagyis a kiadások csak az inflációval arányosan, maximum évi 1%-kal nőhetnek.

Amennyiben az agrárkiadások 300 millió euróval meghaladnák az előirányzatot, akkor a közvetlen kifizetések további csökkentésével is számolni kell (ez az új tagállamokra mindaddig nem vonatkozik, amíg el nem érik az EU-15 támogatási színvonalát).

A termeléstől függetlenített közvetlen jövedelemtámogatás előnye, hogy rugalmasságot biztosít a termelő számára a termelési szerkezet kialakításához, vagyis a termelő szabadon dönthet a vetésszerkezetről és az állattartásról, ami összességében a piacorientált termelés irányába mutató lépés.

Összességében elmondható, hogy a reform **fenntartható és versenyképes európai agrármodell** kialakítására törekszik.

A reform a következő célok teljesítését helyezi előtérbe:

- A mezőgazdaság **versenyképességének növelését** teszi lehetővé az intervenció biztonsági hálóként történő alkalmazása, amely elősegíti a termelők számára a piaci jelzések érzékelését, ugyanakkor megvédi őket a piac szélsőséges hatásaitól.
- A **piacorientált és fenntartható mezőgazdasági** termelés ösztönzése céljából a termékek helyett a termelők támogatása kerül előtérbe. A referencia időszakban felvett közvetlen támogatások alapján a környezetvédelmi, állatjóléti, és élelmiszerbiztonsági előírások (normák) teljesítéséhez kötött, de a termeléstől független egységes gazdaságtámogatási rendszer bevezetésére kerül sor 2005. január 1. és 2007. január 1. között. Mindez a termelői támogatások jövedelemtranszfer-hatékonyságát is növeli.
- A **kiegyensúlyozottabb támogatás és vidékfejlesztés érdekében** a források egy részének első pillérből (mezőgazdaságból) második pillérbe (vidékfejlesztésbe) történő átcsoportosítása („modulálása”) **minden tagország számára kötelező lesz**. A vidékfejlesztésre jelenleg rendelkezésre álló kiegészítő intézkedések bővülnek az **élelmiszerminőség javítása, a szigorúbb előírások alkalmazása és az állatjóléti intézkedések ösztönzése** céljából.

A reform várható hatása a mezőgazdasági termelésre

Az EU Bizottság elemzése szerint (Commission of the European Communities, 2003) a **gabonafélék termelése kismértékben csökken** a termeléstől független egységes gazdaságtámogatások és az energianövények támogatásának bevezetése következtében. A termelés visszaesését elsősorban a vetésterület csökkenése idézi elő, ugyanakkor az átlaghozamok emelkedésére számíthatunk. A gabonapiaci egyensúly alakulása azonban mindenekelőtt a nemzetközi gabonakereskedelem élénkülésének, valamint a dollár/euró árfolyam változásának függvénye lesz. Mivel a gabona intervenciók árát nem csökkentik, nincs garancia arra, hogy a gabona túltermelés nem fog gondot okozni a jövőben, különös tekintettel az új tagországok gabonatermő potenciáljára és a részükre megállapított viszonylag magas referenciahozamokra (a referenciahozam képezi a közvetlen támogatások kiszámításának alapját az egyszerűsített területalapú támogatások –

Single Area Payment Scheme: SAPS – meghatározásánál is). Az előrejelzések szerint (Hingyi et al, 2004) a búza és az árpa világpiacon várhatóan nagyobb ütemben nő, mint az egyéb gabonaféléké.

Az élelmezési célú **olajnövény-termelés hosszabb távon szintén csökken**, mert az élelmezési célú olajnövények és a gabonafélék rovására várhatóan nő az olajnövények mint energianövények előállítása. A bio-üzemanyagok előállításának kívánt növekedése (az EU Bizottság célkitűzése) az egyelőre még magas költségek miatt azonban nem következett be az elmúlt időszakban, ami késlelteti a repcetermelés korábban feltételezett gyors felfutását.

A marhahús-előállítás és juh (kecske) támogatásainak termeléstől való leválasztása a **marha- és juhhús előállításának csökkenéséhez** vezet – habár a támogatások egy része a tagállamok döntésének függvényében továbbra is a termeléshez köthető –, ugyanakkor kedvező viszonyokat teremt az extenzív termelés számára (a termeléstől független gazdaságtámogatás birtokában olcsó termelést tesz lehetővé, sőt vidékfejlesztési támogatásokra is jogosult lehet az extenzív gazdálkodás). A termelés csökkenésével a piaci árak emelkednek, ami **növeli a jövedelmezőséget**.

A termeléstől független támogatások bevezetésével **össességében nő az állattenyésztés jövedelmezősége** (a belső piaci árak emelkedésének hatására, mivel a marhahús és juhhús vámvédelme magas), ami ellensúlyozza a takarmánygabonák – főleg a rozs intervenciós felvásárlásának megszüntetése miatt – átlagos jövedelmezőségének csökkenését.

A vaj intervenciós árának 25%-os, a sovány tejpor intervenciós árának 15%-os csökkentése a tej piaci árának legalább 10-15%-os csökkenését és a tejtermelés visszaesését fogja eredményezni.

Az EU Bizottság előrejelzése szerint a reform a **mezőgazdasági jövedelmeket szerény mértékben fogja növelni**, az újabb WTO megállapodás viszont ellenkező hatást is kifejthet. A marhahús-előállítás támogatása is független lesz a termeléstől (tagországi hatáskörben viszont részben a termeléshez köthető), ennek következtében akár 20%-kal is csökkenhet a termelés, de a piaci árak emelkedésének (a marhahús jelenlegi vámvédelme eléri a 70%-ot) hatására nő a jövedelmezőség.

2.2. A reform tartalma

A 2003. évi KAP-reform a termeléstől független egységes gazdaságtámogatás bevezetése mellett érinti a termeléshez kötött termék-specifikus támogatások alkalmazását, az agrárrendtartást és a támogatás kifizetéséhez kapcsolódó egyéb szabályozásokat is.

Az egységes gazdaságtámogatás alapján véve a termeléstől független támogatásnak számít, ennek ellenére egyes ágazatokban az egységes gazdaságtámogatás egy része meghatározott mértékig továbbra is termeléshez – pl. gabonatermeléshez, marhahízaláshoz, juhtartáshoz – köthető (derogációs lehetőség). Az egységes gazdaságtámogatás túlnyomó részének kifizetése azonban független lesz a termeléstől.

A termeléstől független egységes gazdaságtámogatás (derogáció lehetséges) mellett a termeléshez kapcsolódó termék-specifikus támogatások alkalmazását is lehetővé teszi a reform. A termék-specifikus támogatások teljes mértékben a termeléshez kapcsolódnak.

Az agrárrendtartás reformja során változnak az intézményes árak, kiegészítő támogatások, stb.

A reform az egyéb szabályozás keretében szabályozza a támogatások kifizetéséhez kapcsolódó előírások érvényre juttatását, a területpihentetést, az egységes gazdaságtámogatás regionalizáció alapján történő kifizetésének lehetőségét, az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer feladatait, valamint a támogatási jogosultság meghatározását, átruházását és az egységes gazdaságtámogatás kifizetését.

A reform a mezőgazdasági jövedelmek igazságos elosztása céljából a degressziót és modulációt is bevezeti 2005-től, aminek értelmében az évi 5 ezer eurónál nagyobb közvetlen jövedelemtámogatással rendelkező gazdaságok közvetlen támogatását csökkentik (2005-ben 3, 2006-ban 4, 2007-ben 5%-kal, és 2008 és 2013 között évi 5% változatlan marad a közvetlen támogatások csökkentése).

2.3. Közvetlen támogatások és agrárrendtartások

Az EU agrárkölségvetésének jelenleg több mint 70%-át a termeléstől csak részben független közvetlen támogatások teszik ki (a szubvenciók elnyerésének feltétele a támogatásra jogosult növények vetése és legalább virágzásig történő megőrzése, illetve a támogatásra jogosult állatok tartása). Így kétségtelenül pozitív lépésként értékelhető a közvetlen támogatások termeléstől történő leválasztása, függetlenízése (*decoupling*), a termelő ugyanis a piaci kereslet-kínálat függvényében döntheti el, hogy mikor, mit és mennyit termel. Ez a termékpiacon egyensúlyának javulásához, a túltermelés csökkenéséhez vezethet. A változtatás radikalizmusát csökkenti, hogy a leválasztás nem teljes, egyes szektorokban (pl. gabonatermelés, marhahízalás, juh- és kecsketartás) bizonyos feltételekkel és eltérő mértékig, de továbbra is fennmaradnak a termeléshez kapcsolt támogatások.

A termeléstől függetlenítetett, jelenleg még különböző jogcímenek felvehető közvetlen támogatásokat összevonva, úgynevezett egységes gazdaságtámogatásként (*Single Payment Scheme: SPS*) lehet majd igényelni. Az egységes

gazdaságtámogatás összegét az EU-15 tagállamaiban a **referencia időszakban lehívott közvetlen szubvenciók** alapján rögzítették. Referencia időszaknak a **2000-2002 közötti éveket** tekintik (egyedül a rostlen és rostkender esetében számolnak a 2001-2002, illetve az olíva esetében az 1999-2003 között felvett közvetlen szubvenciók átlagával). A **történelmi jogosultságon alapuló** egységes gazdaságtámogatás a termelőnek **alanyi jogon jár**, így megfelelő jövedelembiztonságot garantál. Az egységes gazdaságtámogatási rendszerre az EU-15 tagállamainak 2005. január 1. és 2007. január 1. között kell áttérni.

Az új tagállamok 2005-ben szintén áttérhetnek az SPS rendszerre, de 3 évig (indokolt esetben még 1+1 évig) a 2004-ben alkalmazott SAPS rendszerben maradhatnak.

Fontos megjegyezni, hogy a termeléstől teljes mértékben leválasztott közvetlen támogatások feltehetően WTO-konform zöld dobozos támogatássokká minősülnek át.

Az egységes gazdaságtámogatás összegének kalkulálásához a referenciaidőszakban kifizetett alábbi támogatásokat veszik figyelembe:

- GOFR-növények területalapú támogatása;
- durumbúza kiegészítő támogatásai;
- rizs területalapú támogatása;
- hüvelyes növények területalapú támogatása;
- keményítőburgonya támogatásának 40%-a;
- szárított takarmányok új, termelői támogatása;
- vetőmagtermelés támogatása;
- szarvasmarha-prémiumok;
- juh- (és kecske-) prémiumok;
- tejprémiumok;
- dohányprémium;
- komlótermelés támogatása;
- gyapottermelés támogatása;
- olíva-termelés támogatása.

Derogáció alkalmazásánál meghatározott termékek esetében tagországi hatáskörben az egységes gazdaságtámogatás részben (a támogatások kis hányada) továbbra is a termeléshez köthető. A részben a termeléshez kapcsolódó támogatások is az egységes gazdaságtámogatás összegéből fizethetők ki. Amennyiben a gazdálkodók nem folytatnak termelést, akkor is jár a termeléshez nem kötött támogatás hányada (pl. gabonatermelésnél az egységes farmtámogatás 75 %-a, mert a támogatás legfeljebb 25%-a köthető termeléshez). Az EU tagállamok összességében nem beszélhetünk a termeléstől teljes mértékben függetlenített egységes gazdaságtámogatás bevezetéséről, mert a tagországok jelentős része élni fog a derogáció lehetőségével, ráadásul termék-specifikus támogatások is fennmaradnak.

Az egységes gazdaságtámogatás mellett tehát a termeléshez kötött termék-specifikus támogatások alkalmazására is sor kerül. A termék-specifikus támogatások nem képezik az egységes gazdaságtámogatás részét, mert azok teljes mértékben a termeléshez kötődnek (**termelés nélkül nincs termék-specifikus támogatási jogosultság**). A következő termék-specifikus támogatások alkalmazására kerülhet sor:

- durumbúza minőségi támogatása;
- rizs termék-specifikus támogatása;
- fehérjenövények területalapú kiegészítő támogatása;
- rostnövények feldolgozói támogatásai;
- keményítőburgonya támogatásának 60%-a;
- szárított takarmányok feldolgozói támogatása;
- héjas gyümölcsök területalapú támogatása;
- energianövények támogatása;
- gyapot területalapú támogatása.

A reform keretében a termeléstől független támogatások és a termeléshez kötött termék-specifikus támogatások szabályozásán túlmenően az agrárrendtartások (agrárpiaci szabályozás) is változnak. Az agrárrendtartás változása már 2004-ben is valamennyi tagállamra (EU-25) vonatkozik.

2.3.1. Egységes gazdaságtámogatás

A legvitatottabb kérdés a tagországok között a közvetlen agrártámogatások csökkentése, valamint a támogatások termeléstől való szétválasztása volt. A reform következtében a legfőbb nettó befizető Németország pénzügyi pozíciója nem változik számottevően, Franciaország pedig továbbra is a KAP legfőbb haszonélvezője marad.

Annak érdekében, hogy a részleges leválasztás, illetve az egységes gazdaságtámogatás későbbi bevezetése ne torzítsa a versenyt, és ne veszélyeztesse a költségvetési keretek betartását, az Európai Bizottság az érintett szektorokra tagállamonként külön határértékeket rögzített, amelyeket sem az előírás, sem a termeléstől függetlenített kifizetések esetében nem lehet túllépni. Mivel az EU-15 tagállamaiban az egységes gazdaságtámogatás bevezetésére 2005. január 1. és 2007. január 1. között kerül sor, átmenetileg az áttérés időpontjától függően egyes tagállamokban az Agenda 2000, azaz a standard rendszer lesz érvényben a 2003. évi reform agrárrendtartásra vonatkozó elemeinek figyelembe vételével, más tagállamokban pedig az egységes gazdaságtámogatási rendszer alapján fogják kifizetni a közvetlen támogatásokat (mind a termeléstől független, mind a termeléshez kötött támogatásokat).

A tagállamok számára nyitott a lehetőség, hogy a brüsszeli forrásból származó termeléshez kapcsolt, illetve termeléstől függetlenített **összes közvetlen támogatás legfeljebb 10%-át elkülönítsék**, és abból **kiegészítő támogatást**

nyújtsanak a környezeti, minőségi és marketing szempontból kívánatosnak ítélt gazdálkodási gyakorlatot folytató termelőknek.

Miután legkésőbb 2007. január 1-ig valamennyi tagállam (EU-15) bevezette az egységes gazdaságtámogatási rendszert, az Európai Bizottság két éven belül jelentést készít annak működési tapasztalatairól és – amennyiben szükséges – módosító javaslatokat tesz, különös tekintettel a piaci zavarokra és strukturális változásokra.

2.3.2. Derogációs lehetőségek

A tagországok lehetőséget kapnak arra, hogy a következő támogatásokat az egységes gazdaságtámogatás mellett, a jelenleg érvényes (Agenda 2000) támogatási rendszer szerint folyósítsák a reform agrárrendtartásra vonatkozó intézkedéseinek figyelembe vételével (az agrárpiacon szabályozás változása ugyanis az EU-25 tagállamaira terjed ki):

- a növénytermesztési szektorban:
 - a GOFR-növények területalapú támogatásának legfeljebb 25%-át, vagy
 - a durumbúzára a tradicionális termesztő körzetekben fizetett területalapú kiegészítő támogatás legfeljebb 40%-át;
 - a vetőmagvak közvetlen támogatásának 100%-át;
 - 2006-2010 között a dohányprémium legfeljebb 60%-át;
 - a komlótermelés támogatásának legfeljebb 25%-át;
 - az olíva-termelés támogatásának legfeljebb 40%-át.
- az állattenyésztési szektorban:
 - a vágási támogatás (borjú) akár 100%-a és emellett
 - a húshasznútehén-prémium 100%-át és a vágási prémium (felnőtt állat) 40%-át, vagy
 - a vágási támogatás (felnőtt állat) 100%-át, vagy
 - a speciális vágómarha-prémium 75%-át;
 - a juh (és kecske) után fizetett közvetlen támogatások legfeljebb 50%-át (a kedvezőtlen adottságú területeken nyújtott kiegészítő szubvenciókkal együtt).

Amennyiben valamely tagállam az egységes gazdaságtámogatási rendszer keretében a fenti derogációs lehetőségek bármelyikével él, a következő korlátozások lépnek érvénybe:

- az érintett szektorra pénzügyi keretet határoznak meg, amiből a közvetlen kifizetések a előírás rendszer szerint folyósíthatók;
- az érintett tagállam rendelkezésére álló egységes gazdaságtámogatási keretet ezen kerettel csökkentik;

2.3.3. Termeléstől független támogatások és agrárrendtartások

2.3.3.1. GOFR-növények

Az Európai Bizottság eredeti elképzelése szerint a GOFR növények területalapú közvetlen jövedelemtámogatását a 2004/2005. gazdasági évtől a G(OFR) referenciahozam-tonnánkénti 63 euróról 66 euróra emelték volna. Ezzel a 101,31 euró/t gabonapiaci intervenció ár ugyancsak javasolt (a világpiaci árszint miatt egyébként kellően indokolt), 95,35 euró/t szintre történő csökkentését körülbelül 50%-ig kívánták kompenzálni. A tárgyalások azonban nem hoztak sikert: a Luxemburgi Reformok értelmében az **intervenció ár továbbra is 101,31 euró/t lesz** (nyomott világpiaci árszint esetén erősen korlátozva a területalapú támogatás termeléstől történő függetlenítésének termelési struktúrára gyakorolt kedvező hatását), a GOFR-növények területalapú közvetlen támogatása pedig **referenciahozam-tonnánként 63 euró marad**. Az intervenció ár 0,93 euró/t havi növekménye a 2004/2005. gazdasági évtől ugyanakkor **0,46 euró/t szintre csökken** (2. táblázat).

2. táblázat

A növekménnyel emelt gabonapiaci intervenció ár havi alakulása

Megnevezés		2003/2004. gazdasági évben (€/t)	2004/2005. gazdasági évtől* (€/t)
Intervenció felajánlási időszak	november	102,24	101,77
	december	103,17	102,23
	január	104,10	102,69
	február	105,03	103,15
	március	105,96	103,61
	április	106,89	104,07
	május	107,82	104,53
Intervenció felajánlásra nincs lehetőség	június	(101,31)	(101,31)
	július	(101,31)	(101,31)
	augusztus	(101,31)	(101,31)
	szeptember	(101,31)	(101,31)
	október	(101,31)	(101,31)

Forrás: 1253/99/EK bizottsági rendelet, valamint 1784/2003/EK tanácsi rendelet

* Felajánlható termények: búza, durumbúza, kukorica, árpa és szemescirok.

A **roz intervenció felvásárlása** az évről-évre nagyobb intervenció készletek (3. táblázat) kedvezőtlen bel- és külpiaci értékesítési lehetőségei miatt 2004. november 1-től **megszűnik**. A közvetlen kifizetések csökkentéséből származó megtakarítások egy része azonban – bizonyos (gyakorlatilag Németországra „szabott”) feltételekkel – a legnagyobb rozstermelő térségek részére átcsoportosíthatóvá válik. Azon tagállam(ok)ban ugyanis, amely(ek)ben a rozstermelés az összes gabonatermelés 5%-át, vagy az EU-15 összes rozstermelésének 50%-át meghaladja, a modulációval felszabaduló források 90%-a helyben marad; e források **legalább 10%-át** a rozstermelő térségekben kell felhasználni.

3. táblázat

**A rozs, valamint intervencióra felajánlható összes gabonafélék
intervenciós zárókészleteinek alakulása (1997/1998-2002/2003)**

Me.: ezer t

Megnevezés	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Rosz	2 708	3 672	3 270	3 794	5 088	5 093
Összes gabona	13 663	18 018	8 071	6 683	7 962	7 236

Forrás: Eurostat

A tagállamok számára – elsősorban Franciaország javaslatára – nyitott a lehetőség, hogy a GOFR-növények területalapú támogatásának **legfeljebb 25%-át ne függetlenítsék** e növények termelésétől (vagyis a jelenlegi rendszer szerint, **de területpihentetési kötelezettség nélkül** fizessék ki) azon térségekben, ahol, úgymond, fennáll a „termelés felhagyásának veszélye”.

2.3.3.2. Durumbúza

A durumbúza-termelőknek a tradicionális (*traditional*) durumbúzatermesztő körzetekben fizetett, az Európai Számvevőszék (*Court of Auditors*) által túlzottnak minősített 344,5 euró/ha speciális kiegészítő támogatást **három év alatt fokozatosan 285 euró/ha szintre csökkentik** (2004: 314 euró/ha; 2005: 291 euró/ha; 2006: 285 euró/ha). E körzetekben ugyanakkor új, **termék-specifikus minőségi prémiumot vezetnek be**, amelynek összege **40 euró/ha**. A nem tradicionális (*well established*) durumbúzatermesztő körzetekben fizetett 139,5 euró/ha kiegészítő támogatást **három év alatt fokozatosan leépítik** (2004: 93 euró/ha; 2005: 46 euró/ha; 2006: 0 euró/ha).

A legnagyobb durumbúzatermelő tagállam, Olaszország³ kérésére az Európai Bizottság módosított eredeti elképzelésén és a tagállamok számára megadta a lehetőséget, hogy a durumbúza területalapú kiegészítő támogatásainak **legfeljebb 40%-át termeléshez kapcsolt szubvencióként** őrizték meg (vagyis a jelenlegi rendszer szerint fizessék ki), amennyiben a GOFR-növények területalapú támogatásának 100%-át függetlenítik a termeléstől.

2.3.3.3. Rizs

A Luxemburgi Reformok értelmében – valójában a WTO-ban a fejlődő tagországok nyomására – a rizs irreálisan magas intervenciós árát a 2004/2005. gazdasági évtől közel 50%-kal, a jelenlegi világpiaci átlagár körüli **150 euró/t szintre csökkentik⁴ és megszüntetik a 2 euró/t havi árnövekményt** (4. táblázat).

³ Az olasz durumbúzatermelők évi mintegy 582 millió € területalapú kiegészítő támogatást vesznek fel, amely összeg Magyarország 2004. évben brüsszeli forrásból finanszírozott közvetlen támogatásainak közel kétszerese.

⁴ Az Európai Bizottság eredetileg 150 €/t alapár, valamint 120 €/t „biztonsági hálós” intervenciós ár bevezetését javasolta. A „biztonsági hálós” intervenciós ár és alapár közötti tartományban mozgó belpiaci ár esetén magántárolási támogatási programot léptettek volna életbe. Az importvámok megállapításánál az alapárból indultak volna ki.

Az éves intervenciós felvásárlás maximuma 75 ezer tonna lesz. Mivel az importvámok kiszámításának alapja a rizs intervenciós ára, az importvédelem erősítése (magasabb vámok bevezetése) érdekében az EU-15 tárgyalásokat kezdeményez a WTO-nál.

4. táblázat

A (hántolatlan) rizs intervenciós árának (növekménnyel emelt) havi alakulása

Megnevezés		2003/2004. gazdasági évben (€/t)	2004/2005. gazdasági évtől (€/t)
Intervenciós felajánlási időszak	április	300,35	150
	május	302,35	150
	június	304,35	150
	július	306,35	150
Intervenciós felajánlásra nincs lehetőség	augusztus	(298,35)	(150)
	szeptember	(298,35)	(150)
	október	(298,35)	(150)
	november	(298,35)	(150)
	december	(298,35)	(150)
	január	(298,35)	(150)
	február	(298,35)	(150)
	március	(298,35)	(150)

Forrás: 3072/95/EK bizottsági rendelet, valamint 1785/2003/EK tanácsi rendelet

A termelői jövedelmek stabilizálása érdekében a rizs referenciahozam-tonnánkénti 52,65 euró területalapú támogatását a 2004/2005. gazdasági évtől **177 euró szintre emelik** (ez gyakorlatilag az intervenciós ár csökkentésének körülbelül 84%-os kompenzálását jelenti), amely összegből **102 euró** az egységes gazdaságtámogatás része lesz. A fennmaradó, **referenciahozam-tonnánként 75 euró** szubvenciót **termék-specifikus**, vagyis **termeléshez kapcsolt támogatásként** fizetik ki a termelőknek. Megjegyzendő: az EU-15 érintett tagállamainak referenciahozamai az 1995. évi termésátlagról az **1999. évi termésátlagra** változnak, míg nemzeti bázisterületeik **az 1999-2001 közötti években betakarított területek átlagára** vagy **a 2003. évi vetésterület közül a kisebb értékre** módosulnak.

2.3.3.4. Hüvelyes növények

A hüvelyes növények (lencse, csicseri borsó, takarmánybükköny és cucurlencse) területalapú támogatásának alapösszege nem változik. A referencia időszakban e növényekre a következő összegeket lehetett felvenni:

- lencse és csicseriborsó: 181 euró/ha (2000-2002);
- takarmánybükköny és cucurlencse: 175,02 euró/ha (2000); 176,6 euró/ha (2001); 150,52 euró/ha (2002).

2.3.3.5. Keményítőburgonya

A keményítőburgonya közvetlen és ártámogatásának mértéke nem független a keményítőgyártásra ugyancsak alkalmas gabonafélék közvetlen és ártámogatásának alakulásától. Az Európai Bizottság eredeti reformjavaslata szerint a

gabonapiaci intervenciók ár csökkentésével és havi növekményének megszüntetésével az intervenciók felvásárlás a „biztonsági háló” (*safety net*) szerepét töltötte volna be, ezért a burgonyakeményítő minimum árának megszüntetését szorgalmazták. Ez kétségtelenül nagyobb rugalmasságot kínált volna a feldolgozóknak. Ugyanakkor a nagyobb burgonyakeményítő-termelő tagállamok úgy vélték, hogy a burgonya- és más keményítőt előállító szektorok között kialakult verseny miatt a burgonyakeményítő minimumárára továbbra is szükség van. Végül a **178,31 euró/t** minimumár fenntartása mellett született döntés, arra hivatkozva, hogy a kezdeti elképzeléssel ellentétben a gabonapiaci intervenciók ár nem csökken. Megjegyzendő: a feldolgozó az előírt minimum áron felvásárolt burgonyából (kvótán belül) előállított keményítő után továbbra is **22,25 euró/t** támogatást igényelhet.

Mivel a GOFR-növények területalapú támogatásának termeléstől történő részleges (legalább 75%-os) vagy teljes függetlenítése valamelyest csökkenti a gabonatermelési „kényszert”, a keményítőburgonya támogatásának 60%-a azonban továbbra is termeléshez kapcsolt marad. A 2004/2005. gazdasági évtől a keményítő előállításához szükséges burgonyára felvehető 110,54 euró/t szubvenció így az egységes gazdaságtámogatást alkalmazó tagállamokban (a 2005/2006. gazdasági évtől) **66,32 euró/t szintre csökken.**

A támogatás termeléstől történő részleges (40%-os) függetlenítése azt jelenti, hogy **44,22 euró/t támogatás a termeléstől függetlenül** kerül kifizetésre. A támogatás részleges szétválasztása a termeléstől bizonyos mértékig nagyobb rugalmasságot kínál a termelőknek, a jelenleginél szélesebb teret enged a kereslet-kínálati hatások érvényesülésének. A termeléstől függetlenített támogatási hányad területre vetítésénél a referencia időszakban támogatásra jogosult burgonya megtermeléshez szükséges hektárszám jelenti a kiindulási alapot. (Magyarország egyébként nem nyújtott be igényt burgonyakeményítő-kvótára, ezért a támogatás a hazai burgonyatermelőket nem érinti.)

2.3.3.6. Szárított takarmányok

A szárított takarmány-előállítás támogatásával kapcsolatban ki kell emelni a mesterséges dehidratálás környezetre gyakorolt negatív hatását (fosszilis energia felhasználása miatt képződő üvegházhatású gázok). A jelenlegi, differenciált (38,64 euró/t, illetve 68,83 euró/t) támogatások következményeként csökkent a természetes úton szárított takarmányok mennyisége, miközben a mesterségesen dehidratált takarmányok aránya jelentős mértékben nőtt. A szárított takarmányok piacán a korábbi egyensúly felborult, ezért az Európai Bizottság a szárítási eljárástól független, egységes és alacsonyabb szintű támogatás bevezetésére tett javaslatot.

Az Európai Számvevőszék megállapítása szerint a zöldségtakarmányok mesterséges szárításánál a szárítóüzemek döntően fosszilis energiát használnak fel. Ráadásul a zöldségtakarmányokat rendszerint öntözéssel termesztik, ami szintén környezetvédelmi problémákat okoz. Tekintettel a természetes és mesterséges dehidratálásnál felhasznált fosszilis energia, valamint az igényelhető támogatások

arányára, a számvevőszéki jelentés megalapozottnak tartotta az Európai Bizottság javaslatát.

Ezzel szemben több tagállam úgy érvelt, hogy amennyiben a mesterséges szárításhoz szükséges energiát növekvő mértékben biomasszából fedeznék, akkor csökkenne a környezet terhelése. Sőt, többek között arra hivatkoztak, hogy az ugyancsak támogatást élvező burgonyakeményítő előállítása is szennyezi a környezetet. A lucernatermesztés ugyanakkor mind környezetvédelmi megfontolásból, mind a vetésforgóban betöltött szerepe miatt hasznos, de a lucerna magas fehérjetartalma csak mesterséges dehidratálással őrizhető meg. Egyesek hangsúlyozták, hogy a szárított takarmányok támogatásainak egységesítése miatt fokozatosan eltűnhetnek a mesterséges szárítást végző takarmány-feldolgozók, aminek következtében az EU egyébként is alacsony szintű növényi eredetű fehérje-önellátottsága tovább csökkenhet.

A Luxemburgi Reformok értelmében a **szárított takarmányok alapanyag-termelői** a referencia időszaki beszállítások, illetve a bejelentett zöldsztakarmánytermő területek alapján lesznek jogosultak az egységes gazdaságtámogatás részét képező, vagyis a termeléstől függetlenített, új szubvencióra, amelynek összege 2005. április 1-jétől a természetes és mesterséges úton szárított takarmányokra egységesen **33 euró/t** lesz. A feldolgozók a természetes és mesterséges úton szárított takarmányok után 2005. április 1-étől egységesen szintén **33 euró/t** feldolgozói támogatást fognak kapni, ami a termeléshez (feldolgozáshoz kötődik). A szárított takarmányok után a szárító üzemeknek kifizetett feldolgozói támogatás felét az alapanyag-termelők fogják kapni termeléstől függetlenül, másik fele pedig a feldolgozókhöz kerül termeléshez kötött támogatás formájában. E támogatásra az SPS kifizetési rendszerbe áttérő új tagállamok (EU-10) termelői **100%-os szinten** jogosultak lesznek (nem fokozatosan kerül bevezetésre), a feldolgozókra ugyanez vonatkozik.

Az Európai Bizottság 2008-ban jelentést készít a szárított takarmány-termékpálya helyzetéről.

2.3.3.7. Vetőmagtermelés

A tönkölybúza, rizs (*indica* és *japonica*), olaj- és rostlen, rostkender, valamint egyes pászitfűvek és hüvelyes növények vetőmagtermelőinek fizetett közvetlen támogatás az egységes gazdaságtámogatás részét képezi, a tagállamok számára azonban nyitott a lehetőség, hogy e szubvenció **akár 100%-át termeléshez kapcsolt támogatásként** őrizzék meg.

A vetőmagvak közvetlen támogatása **2002. augusztusától kvótához kötött**. Mivel a kvótarendszert a csatlakozási tárgyalások közepette vezették be, a 2002. december 13-án aláírt Koppenhágai Megállapodás **magyar vetőmagkvótát nem tartalmaz**. A 2003-ban lefolytatott technikai egyeztetések eredményeként a Magyarország számára megállapított vetőmag-támogatás keretösszege 2005-ben **780 ezer euró**, ami 2013-ig fokozatosan **2,59 millió euróra** emelkedik.

2.3.3.8. Dohány, komló, gyapot és olíva

A Miniszteri Tanács tíz hónappal a Luxemburgi Megállapodás után döntött a dohány, komló, gyapot és olíva piacszabályozásának reformjáról. A 2004. április 29-i keltezésű 864/2004/EK tanácsi rendelet értelmében **2006-tól a dohányprémium legalább 40%-át**, majd – négyéves átmeneti időszakot követően – **2010-től 100%-át függetlenítik a termeléstől**. Ekkortól a támogatás **50%-a az egységes gazdaságtámogatás részét képezi**, míg **50%-a vidékfejlesztési programok keretében szerkezetátalakítási célra használható fel**.

A gazdálkodók a **komlótermelés közvetlen támogatásának legkevesebb 75%-át** – tagállami döntéstől függően – **2005-től vagy 2006-tól szintén az egységes gazdaságtámogatás részeként** vehetik fel.

Az EU költségvetéséből a **gyapottermelés közvetlen támogatására fordítható források 65%-át 2006-tól függetlenítik a termeléstől**, míg **35%-át új, termeléshez kapcsolt területalapú támogatásként fizetik ki**.

Az olíva-termelés közvetlen támogatásának legkevesebb 60%-a 2006-tól ugyancsak az egységes gazdaságtámogatás részét képezi. Kivételt jelentenek ez alól a **0,3 ha-nál kisebb ültetvényvel rendelkező termelők**, akiknél a *decoupling* **100%-os**. A szubvenció legfeljebb 40%-ot kitevő maradéka kiegészítő támogatásként használható fel. A tagállamok saját belátása szerint **a teljes nemzeti boríték legfeljebb 10%-a a minőségi olíva-termelés elősegítésére fordítható**.

Az Európai Bizottság 2009 végéig mind a négy szektor esetében jelentést készít a reformok végrehajtásáról.

2.3.3.9. Szarvasmarha

Az Európai Bizottság eredetileg a marhahústermelőknek nyújtott hat különböző prémium egységes gazdaságtámogatási jogcímbe történő bevonására, termeléstől teljes mértékben független támogatás kifizetésére tett javaslatot. A politikai alku eredményeként (elsősorban Franciaország, Olaszország és Dánia nyomására) azonban a tagállamok számára nyitott a lehetőség, hogy a támogatások egy részét **termeléshez kapcsolt támogatásként** őrizzék meg (vagyis a jelenlegi rendszer szerint fizessék ki):

- a vágási támogatás (borjú) **akár 100%-a** (50 euró/egyed) és emellett
- húshasznútehén-prémium **akár 100%-a** (200 euró/egyed) és vágási prémium (felnőtt állat) **legfeljebb 40%-a** (32 euró/egyed), vagy
- a vágási támogatás (felnőtt állat) **akár 100%-a** (80 euró/egyed), vagy
- a speciális vágómarha-prémium **legfeljebb 75%-a** (bika: 157,5 euró/egyed; tinó: 112,5 euró/egyed).

Tekintettel a szabályozás bonyolultságára, a fenti kivételekhez kapcsolódóan fontosnak tartjuk megjegyezni az alábbiakat:

- A húshasznútehén-prémiumra a termelő akkor lehet jogosult, ha tejet vagy tejterméket a kérelem benyújtását megelőző **12 hónapban** nem értékesített, illetve tejkvótája nem haladja meg a **120 tonnát** (a tagállamok ezen értéktől egyébként saját hatáskörben eltérhetnek). Feltétel továbbá, hogy a kérelem benyújtását követő 6 hónapban a húshasznú tehének **legalább 60%-át** (az üszők legfeljebb 40%-át) tegyék ki az állatállománynak, amire a termelő támogatást igényelt.
- A húshasznú-tehén-prémium **nemzeti költségvetésből kiegészíthető**, a kiegészítés mértéke legfeljebb **50 euró/egyed lehet**. Kedvezőtlen adottságú térségekben a kiegészítés részben (24,15 euró/egyed mértékig) a **garanciaalap kísérő intézkedéseiből** finanszírozható. Amennyiben azonban a húshasznú tehének aránya a szarvasmarha-állományon belül **legalább 30%**, továbbá a vágásra kerülő hímivarú egyedek **legalább 30%-a az S és E minőségi kategóriába** tartozik, a kiegészítés **100%-a** a garanciaalap kísérő intézkedéseiből finanszírozható.
- A reformok értelmében a vágási prémium felnőtt állat esetében 8 hónapos (korábban 7 hónapos) kortól, míg borjúra 1-8 hónap (korábban 1-7 hónap) közötti korban, 185 kg (korábban 160 kg) vágott súly alatt adható.
- A speciális vágómarha-prémium a regionális felső határ keretéig gazdaságonként és korcsoportonként **legfeljebb 90 állatra** igényelhető (e korlátozás alól azonban a tagállamok környezetvédelmi és foglalkoztatási szempontokra hivatkozva felmentést kérhetnek). A regionális felső határ túllépése esetén a támogatásra jogosult egyedek számát arányosan csökkenteni kell, de ez nem érintheti azon kisgazdaságokat, amelyek a tagállam által a támogatási jogosultság kritériumaként előírt minimális állatlétszámra igényelnek támogatást.
- A tagállamok dönthetnek úgy, hogy a termelők a speciális vágómarha-prémiumra az állat levágáskor lesznek jogosultak, ez esetben az életkorra vonatkozó feltétel (9, illetve 21 hónap) helyett a **vágott (carcass) súlyra** vonatkozó feltételt (legalább 185 kg) kell teljesíteni.

Lényeges megjegyezni, hogy amennyiben a termeléstől függetlenül a húshasznútehén-prémiumjogosultság **a gazdaság (holding) átadása nélkül kerül átruházásra**, a termelő **köteles** az átruházásra kerülő hányad **legfeljebb 15%-át** az érintett tagország (ahol a gazdaság fizikailag található) nemzeti tartalékalapjának **átadni**. A tartalékalap által átvett támogatási jogosultságért **kompenzáció nem jár**.

A reformok értelmében a húshasznútehén-kvóta 2004-től Portugáliában 277 539 egyedről 416 539 egyedre, Ausztriában 325 000 egyedről 375 000 egyedre emelkedik, miközben utóbbiban a speciális vágómarha-kvóta 423 400 egyedről 373 400 egyedre csökken.

2.3.3.10. Juh (és kecske)

Az Európai Bizottság eredetileg – a szarvasmarha-prémiumokhoz hasonlóan – a juh- (és kecske-) prémiumok egységes gazdaságtámogatási jogcímbe történő bevonását és azok termeléstől teljes mértékben független támogatásként történő

kifizetését javasolta. A politikai alku eredményeként azonban a tagállamok e prémiumok **legfeljebb 50%-át** (húshasznú anyajuh: 10,5 euró/egyed; tejhasznú anyajuh (és kecske): 8,4 euró/egyed; kedvezőtlen adottságú területeken nyújtott *Rural World* prémium: 3,5 euró/egyed; kiegészítő támogatás) **termeléshez kapcsolt támogatásként** folyósíthatják.

A termeléshez kapcsolt támogatások feltétele a minimális állatlétszám, amiről a tagállamok saját hatáskörben dönthetnek (ez **10 egyednél alacsonyabb**, illetve **50 egyednél magasabb** azonban nem lehet).

A termeléstől függetlenített juh- (és kecske-) prémiumok esetében a támogatási jogosultság **a gazdaság (holding) átadása nélkül is átruházható**. A termelő azonban **köteles** az átruházásra kerülő prémiumjogok **legfeljebb 15%-át** az érintett tagország (ahol a gazdaság fizikailag található) nemzeti tartalékalapjának **felajánlani**. A tartalékalap által átvett támogatási jogosultságért **kompenzáció nem jár**. A tagállamok a tartalékalapban felhalmozott prémiumjogosultságokat térítésmentesen osztják szét az arra jogosultak (pl. kezdő agrár vállalkozók, fiatal farmerek stb.) között. A termelő a támogatási jogosultságokat (részben vagy egészben) **önként is felkínálhatja** a nemzeti tartalékalapnak, ez esetben **a nemzeti költségvetés terhére kompenzációt kaphat**.

A tagállamok intézkedéseket hozhatnak annak érdekében, hogy a prémiumjogosultságok ne áramoljanak ki olyan érzékeny régiókból, ahol a juh-, kecske-, valamint húshasznútehén-tartás lokális gazdasági szerepe viszonylag jelentős. Így például az úgynevezett „regionalizáció” keretében az anyajuh-prémiumból **egyedenként legfeljebb 1 eurót átcsoportosíthatnak** valamely más régióban fizetett „*Rural World*” prémium kiegészítésére.

A juh (és kecske) után fizetett kiegészítő támogatásokat a tagállamok különböző feltételekhez köthetik (pl. állatsűrűségi mutató, minőségi termelés, környezetvédelem, húsfeldolgozás és marketing javítása, racionalizálása stb.).

2.3.3.11. Tej és tejtermékek

A reformtervezet tárgyalása során a tagállamok között élénk vita alakult ki a tejtermékpálya szabályozásának átalakítására tett javaslatokról. Egyesek indokolatlannak tartották, hogy a nemzeti kvóta túllépése miatt kiszabott büntető illeték teljes összegét a tagállam fizesse be, függetlenül attól, hogy képes-e az egyéni termelőkire kirótt összegeket beszedni vagy sem. Többen is szorgalmazták, hogy a termelő felelőssége e vonatkozásban legyen egyértelműen rögzítve, illetve azon esetben, amikor a tagállam valamilyen objektív okból (pl. csődbe ment termelő) kifolyólag nem képes az egyéni büntető illetéket behajtani, mentesüljön annak befizetési kötelezettsége alól. Az illeték befizetésére megadott időintervallumot (egy hét) túl rövidnek ítélték, ezért annak meghosszabbítását kezdeményezték. Felmerült továbbá, hogy miként lehetne a kitöltetlen kvótával rendelkező termelők és kvóta nélküli fiatal gazdálkodók problémáját kezelni.

A Luxemburgi Megállapodás értelmében a kvótarendszer – a hivatalos indoklás szerint a tejtermelők helyzetének stabilizálása végett – a 2014/2015. gazdasági évig fennmarad. Ez kompromisszumos megoldást jelent a kvóták 2006. évi eltörlését követelő (később Németország támogatását is élvező), az Egyesült Királyságot, Dániát, Svédországot és Olaszországot tömörítő, úgynevezett **Londoni Klub**, illetve annak korlátlan ideig történő fenntartását javasoló **Franciaország, Ausztria, Görögország, Spanyolország és Portugália** között. Az EU-15 tagállamainak kvótái **2007-ben és 2008-ban évi 1-1%-kal emelkednek**, kivéve **Görögországot**, ahol a tejkvóta a jelenlegi 700 513 tonnáról a 2004/2005. gazdasági évtől 820 515 tonnára nő. Az új tagállamok Koppenhágai Megállapodásban rögzített kvótái **csak a speciális szerkezetátalakítási kvótatartalékkal** (Magyarország esetében ez 42 780 tonna) **emelkedhetnek 2006-ban**. A jelenlegi tagállamokban a beszállítói (felvásárlói) és közvetlen értékesítési kvóták **összevonásra kerülnek**.

A nemzeti kvóta túllépésének arányában megállapított tagállami büntető illeték (2004/2005: 332,7 euró/t; 2005/2006: 309,1 euró/t; 2006/2007: 285,4 euró/t; 2007/2008-tól 278,3 euró/t) befizetése az Unió „kasszájába” az adott év október 1-ig a tagállamok felelőssége. A kihasználatlan egyéni beszállítói kvótákat a tagállam visszaoszthatja az egyéni kvótát túllépő termelők között a túllépés arányában. A termelők gyakorlatilag tehát nem az egyéni, hanem a nemzeti kvóta túllépése miatt kirótt büntető illetéket fizetik. Az illeték befizetése a feldolgozón keresztül történik.

Amennyiben az egyéni kvótatúllépések összege nagyobb, mint a nemzeti kvótatúllépés, ám a tagállam az egyéni beszállítói kvóták tényleges túllépése miatt kiróható illeték beszedése mellett dönt, az illeték beszedéséből befolyt és Brüsszelnek fizetendő összeg különbözetét objektív kritériumok alapján a tejágazatban használhatja fel (pl. szerkezetváltás stb.). Ennek kivitelezése azonban korántsem egyszerű, a maradvány felhasználásához ugyanis konkrét programokat kell kidolgozni, amelyek jóváhagyása az Európai Bizottság hatáskörébe tartozik.

A tejtermékek intervenciós árát aszimmetrikusan csökkentik: a **vaj** intervenciós ára **2004-2007 között összesen 25%-kal** (2004: -7%; 2005: -7%; 2006: -7%; 2007: -4%), a **tejpor** intervenciós ára **2004-2006 között összesen 15%-kal** (2004: -5%; 2005: -5%; 2006: -5%) **süllyed** (5. táblázat). Az intervenciós készletre felajánlható vaj **maximális mennyisége 2004-2008 között**, évi 70 ezer tonnáról fokozatosan **30 ezer tonnára csökken**. A tej irányára **2004. április 1-től megszűnt**.

5. táblázat

A vaj és sovány tejpor intervenciós árának alakulása az EU-ban

Megnevezés	2000-2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/...
Vaj intervenciós ára	328,20	305,23	282,25	259,28	246,15
Sovány tejpor intervenciós ára	205,52	195,24	184,97	174,69	174,69
Tej irányára (3,7%)	30,98	megszűnik			

Forrás: Európai Bizottság

A vaj és tejpor intervenciós árának csökkentését az Agenda 2000-ben (eredetileg csak 2005-től) előírányzott **közvetlen támogatásokkal** kompenzálják (kb. 60%-os szintig). A kvótára fizetett tejprémium összege **2004-ben, kiegészítő támogatással együtt 11,81 euró/t** (8,15 euró/t + 3,66 euró/t), **2005-ben 23,65 euró/t** (16,31 euró/t + 7,34 euró/t), **2006-tól pedig 35,5 euró/t** (24,49 euró/t + 11,01 euró/t) lesz. A kompenzáció közvetlen támogatásnak minősül, ezért a csatlakozó országokban a **Koppenhágai Megállapodásban rögzített lépcsőkben** (2004: 25%; 2005: 30%; 2006: 35%; stb.), **10 év alatt fokozatosan** kerül bevezetésre. Az új tagállamok tejtermelői az EU-csatlakozás utáni első években az EU-15 tejtermelőihez képest tehát lényegesen alacsonyabb szintű kompenzációban részesülnek.

Jóllehet, a **tejprémiumok** csak a szektort érintő reformok teljes körű végrehajtását követően, **2008-tól válnak az egységes gazdaságtámogatás részévé kötelező jelleggel**, a tagállamok akár már 2005-től beszámíthatják azokat az általánytámogatásba.

2.3.4. Termeléshez kötött támogatások

A termeléshez kapcsolódó termék-specifikus támogatásokat **nem tartalmazza** az egységes gazdaságtámogatási rendszer.

2.3.4.1. Durumbúza minőségi támogatása

Ezen – nyilvánvalóan az olasz tésztagyártás védelmét szolgáló – intézkedés értelmében a durumbúzatermelők a tradicionális durumbúzatermesztő körzetekben **40 euró/ha minőségi támogatásra** jogosultak, amennyiben feldolgozóipari szerződést kötnek, meghatározott arányban egyes bejegyzett fajták fémzárolt vetőmagját vetik, továbbá a megtermelt durumbúza alkalmas kiváló minőségű búzadara (szemolina), illetve tészta előállítására. Az EU-15 – Olaszországgal az élen – a közelmúltban évi 1-2 millió tonna durumbúzát etetett fel takarmányként, részben a túltermelés miatt, részben a malomipari követelményeknek nem megfelelő termény előállítása következtében. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az észak-afrikai térségben az olasz száraztészta iránti kereslet egyre nő, e termékcsoport külpiaci árversenyképességének javulása egyértelműen a kiegészítő támogatásoknak volt köszönhető.

Az EU-25 tradicionális durumbúzatermesztő nemzeti garantált területeinek összege 3 198 683 ha; ebből a legnagyobb nemzeti garantált területtel Olaszország (1 646 000 ha) rendelkezik. Összevetésként: a Koppenhágai Megállapodás értelmében Magyarország nemzeti garantált területe **2 500 ha**.

2.3.4.2. Rizs termék-specifikus támogatása

Ezen új, **referenciahozam-tonnánként 75 euró támogatás termék-specifikus szubvencióként** kerül kifizetésre. Összege az EU-15 érintett tagállamaiban a referenciahozamok függvényében 411,75-563,25 euró/ha között változik, míg Magyarország esetében **232,50 euró/ha** (100%-os szint) támogatást jelent. Az EU-25 maximális garantált rizsterülete 396 023 ha; ebből a legnagyobb nemzeti garantált területtel Olaszország (219 588 ha) és Spanyolország (104 973 ha) bír. Összevetésként: a Koppenhágai Megállapodás értelmében Magyarország nemzeti garantált területe **3 222 ha**. A nemzeti bázisterület túllépése esetén a támogatást arányosan csökkentik.

2.3.4.3. Fehérjenövények területalapú kiegészítő támogatása

A fehérjenövények jelenleg G(OFR) referenciahozam-tonnánkénti 9,5 euró területalapú kiegészítő támogatása **termék-specifikus támogatásként** továbbra is fennmarad, összege azonban **55,57 euró/ha** lesz⁵. Az EU-25 maximális garantált területe **1,6 millió ha**. Magyarországra ebből az Európai Bizottság közlése szerint mindössze **35 566 ha** jut.

2.3.4.4. Rostnövények feldolgozói támogatása

A rostnövények alább felsorolt feldolgozói (vagyis árukivonást szolgáló, ezért piacnak minősülő) támogatásai **nem változnak**:

- hosszúszájú lenrost: 160 euró/t (2002/2003-2005/2006), 200 euró/t (2006/2007);
- rövidszálú lenrost és kenderrost: 90 euró/t (2001/2002-2005/2006).

A rövidszárú kenderrost után igényelhető támogatásra a hazai feldolgozók – a Koppenhágai Megállapodásban rögzített **2 061 t** kvótán belül – már 2004. május 1-től **100%-os szinten** jogosultak. (Lenrostfeldolgozói kvótánk nincs.)

2.3.4.5. Keményítőburgonya támogatása

A burgonyakeményítő 110,54 euró/t támogatásának 60%-a, **66,32 euró/t termeléshez kapcsolódó támogatás** marad (feltétele a termeltetési szerződés). A támogatás 40%-a, vagyis **44,22 euró/t termeléstől függetlenül** kerül kifizetésre.

⁵ E változás a hazai termelők számára egyébként kedvező, hektáronként ugyanis 10,635 €-val nagyobb szubvencióhoz jutnak, mint a Koppenhágai Megállapodásban rögzített 4,73 G(OFR) referenciahozam-tonna és a 9,5 € szorzata.

2.3.4.6. Szárított takarmányok feldolgozó támogatása

A **termeléstől nem függetlenített**, a korábbihoz hasonló **feldolgozó támogatás** 2005. április 1-től a természetes és mesterséges úton szárított takarmányok után egységesen **33 euró/t** lesz. E támogatásra a hazai feldolgozók – a Koppenhágai Megállapodásban rögzített **49 593 t** kvótán belül – már 2005. április 1-től **100%-os szinten** jogosultak (2004-ben a mesterségesen szárított takarmány után még 68,83 euró/t támogatást kapnak a hazai feldolgozók).

2.3.4.7. Héjas gyümölcsök területalapú támogatása

A héjas gyümölcsök (mandula, mogyoró, dió, pisztácia és szentjános-kenyér) 2004-től bevezetett új, területalapú támogatása 120,75 euró/ha, amit a tagországok ugyanilyen mértékig nemzeti forrásból kiegészíthetnek (nemzeti kiegészítés kizárólag a támogatásra jogosult területekre adható). A csatlakozó országok termelői 2004-ben a támogatás 25%-át kapják brüsszeli forrásból. Az EU-25 maximális garantált területe **810 400 ha**; ebből a legnagyobb nemzeti garantált területtel Spanyolország (568 200 ha) és Olaszország (130 000 ha) rendelkezik. Összevetésként: Magyarország 583/2004/EK tanácsi rendeletben rögzített nemzeti garantált területe **2 900 ha**.

A kihasználatlan nemzeti garantált területre jutó támogatást más tagállamok termelői között osztják szét. A támogatás feltételeként a tagországoknak meg kell határozni a támogatásra jogosult minimális területet (legalább 0,1 ha), illetve az adott gyümölcsfák területegységenkénti minimális sűrűségét. A héjas gyümölcsök támogatását TÉSz is igényelheti. A TÉSz a tagoknak nyújtott szolgáltatások költségeinek fedezésére az összeg legfeljebb 2%-át visszatárhathatja.

2.3.4.8. Energianövények támogatása (*carbon credit*)

A bioenergia (a 2003/30/EK tanácsi direktíva 2. cikkely 2. pontjában felsorolt bioüzemanyagok, továbbá hő- és elektromos energia) előállítására alkalmas növények után a termelők 2004-től **45 euró/ha** közvetlen támogatást igényelhetnek. A támogatás feltétele (amennyiben a termelő és feldolgozó különböző személy) a feldolgozóipari szerződés. Az EU-25 maximális garantált területe **1,5 millió ha**. **Pihentetett területeken termelt energianövényekre a támogatás nem vehető fel.**

Az Európai Bizottság 5 éven belül felülvizsgálja az új rendszer működését.

2.3.4.9. Gyapot területalapú támogatása

Az EU költségvetéséből a **gyapottermelés közvetlen támogatására fordítható források 35%-át új, termeléshez kapcsolt területalapú támogatásként kifizetik ki**. Görögország nemzeti bázisterülete 370 000 ha (ami egy 300 000 ha és egy 70 000 ha nagyságú régióra oszlik), Spanyolországé 70 000 ha, míg Portugáliáé mindössze 360 ha. A szubvenció fajlagos összege 594,00 euró/ha a nagyobb, 342,85 euró/ha a kisebb görögországi régióban, míg Spanyolország és Portugália esetében 1 039,00 euró/ha, illetve 556,00 euró/ha. Amennyiben az

elfogadott támogatási igénylések a nemzeti bázisterületnél nagyobb területet fednek le, a támogatást arányosan csökkentik (Görögországban e büntetés csak a kisebb régió gyapottermelőit érinti).

2.3.5. Egyéb szabályozások

2.3.5.1. A termeléshez kapcsolódó előírások érvényesítése

(környezetvédelem, élelmiszerbiztonság, állategészségügy és állatjólét)

A közvetlen támogatásra való jogosultság feltételei lényegében nem változnak, mert továbbra is érvényesíteni kell (az egész gazdaság szintjén) a megfelelő környezetvédelmi, állatjóléti, élelmiszer-biztonsági előírásokat. Ha a előírások betartását elmulasztják a termelők, akkor a várható kockázat vagy az okozott kár mértékében csökken a támogatás. A környezetvédelmi, növényegészségügyi szempontok érvényesítése (parlagterületek kialakulásának elkerülése) érdekében a közvetlen kifizetés feltételeként előírják a kedvezményezetteknek, hogy **megfelelő kultúrállapotban** (*good agricultural and environmental conditions*) **kell tartani a mezőgazdasági területet** (6. táblázat). Ez a rendelkezés az egész farmra és valamennyi ágazatra vonatkozik, függetlenül attól, hogy művelt vagy művelés alól kivont földterületről van-e szó. Így, ha a farmer például hozamfokozó hormonokat használ és szennyezi a környezetet, akkor a büntetés az eset súlyosságának függvényében a támogatások 10-100%-ára rúg. Az ebből származó bevétel 25%-a a tagországoknál marad. A támogatási feltételek teljesítése nem előfeltétele a támogatás kifizetésének, mert az ellenőrzés adott évben történik, de az esetleges büntetést a következő évben róják ki.

A feltételekhez (18 előírás) kötött támogatások körébe azért került a termőföld kultúrállapotban tartása, mert egyébként a mezőgazdasági termelés céljára nem használt föld elhagyása és elhanyagolása beláthatatlan következményekkel járna a vidék és vidéki környezet szempontjából. A feltételekhez kötött támogatás kimondja, hogy a mezőgazdasági területet kultúrállapotban kell tartani, ami könnyen összekeverhető a vidékfejlesztés keretében alkalmazott szokásos, jó mezőgazdasági gyakorlat (*good agricultural practice*) koncepcióval, holott az előbbi kevésbé szigorú, mint az utóbbi.

6. táblázat

A mezőgazdasági területek kultúrállapotban tartásának minimális követelményei

Intézkedési terület	Szükséges intézkedés
Talajerózió elleni védekezés megfelelő eszközökkel	Minimális növénytakaró Helyi adottságoknak megfelelő minimális talajművelés Teraszgondozás
Talaj szervesanyag-tartalmának megfelelő szinten tartása	Vetésforgó előírások szerinti alkalmazása (ahol érvényes) Szántóföldi tarló megfelelő kezelése
Talajszerkezet megőrzése megfelelő géphasználattal	Megfelelő géphasználat
Minimális szintű állagmegőrzés, a természetes élőhelyek leromlásának megelőzése	Minimális állatsűrűség és/vagy idevágó piacsabályozási előírások Ősgyepek (állandó gyepek) védelme Tájvédelem Nemkívánatos növények elterjedésének megakadályozása

A minimális követelmények érvényesítése elősegíti, hogy a földterület az új támogatási rendszer következtében ideiglenesen, vagy véglegesen kikerüljön a mezőgazdasági termelésből. A tagállamok ezen túlmenően is megszabhatnak követelményeket a speciális környezeti viszonyok, környezetvédelmi célok figyelembe vételével. Derogációt alkalmazhatnak az állandó gyepterület jelentősebb mértékű csökkenésének megakadályozása érdekében. A minimális követelményeket az Európai Bizottság határozta meg, de a végrehajtás a tagállam feladata.

A „kultúrállapotban tartás” minimális követelményei tehát szoros összhangban vannak a vidékfejlesztési programoknál alkalmazott „megfelelő termelési gyakorlat” (*good farming practice*) követelményeivel, de nem teljes az azonosság. A kultúrállapotban tartás célja, hogy a termelésből átmenetileg kikerülő mezőgazdasági területek később szükség szerint alkalmasak maradjanak mezőgazdasági hasznosításra. Emellett lehetőséget biztosítanak a környezet- és tájvédelmi szempontok érvényesítésére is.

A legtöbb tagország azon a véleményen volt, hogy radikálisan, 38-ról 18-ra kell csökkenteni a támogatási feltételekhez kötött előírások számát, ha az IIER keretében történik a előírások betartásának ellenőrzése. A Bizottság 2003. januári KAP reform javaslata még 38 közösségi előírást sorolt fel, de végül az előírások számát 18-ra csökkentették (2. melléklet).

Az EU-15 jelenlegi ellenőrzési rendszerében különböző nemzeti, regionális és ágazati intézmények vesznek részt, ezért az új előírások IIER keretében való ellenőrzése feltételezi a jelenlegi ellenőrzések újjászervezését és átalakítását, ami jelentős adminisztrációs költségekkel jár. A tagországok zöme egyetértett abban is, hogy a munkavédelmi előírásokat (a Bizottság reformtervezetében ez is szerepelt) nem szükséges a támogatások feltételül szabni, mert a legtöbb farmon maga a tulajdonos és annak családtagjai dolgoznak. A támogatásokhoz kötött előírásokat fokozatosan, három lépésben (2005, 2006 és 2007) kívánják a tagországok bevezetni.

A tagországok többsége élesen ellenezte, hogy az előírások betartásának ellenőrzése az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer (IIER) keretében valósuljon meg, az átfedésekre, a hatóságok munkájának egyeztetési nehézségeire, a költségekre hivatkozva. Kompromisszumként általában elfogadhatónak tartották, hogy a kiindulási alap az IIER keretében kiválasztott 5%-os mintaszám legyen. Továbbá vizsgálendő az IIER minta 20%-a, azaz a kedvezményezettek 1%-a. A lehető legnagyobb flexibilitást igényelték azonban a tekintetben, hogy a speciális ellenőrző szervek saját kockázatelemzésüket követően határozzák meg a ténylegesen vizsgált gazdaságok körét. A vizsgálatokat farm, vagy a feldolgozók szintjén is el lehet végezni. A tagországok az előírások ellenőrzése kapcsán beszédett büntetések 25%-át saját hatáskörben használhatják fel.

2.3.5.2. Hosszú távú területpihentetés (*set-aside*)

A tagországok egy része nem tartotta szükségesnek a területpihentetés kötelező előírását, hiszen a termeléstől leválasztott támogatás esetén a gazdálkodó a piaci viszonyok függvényében dönthet annak mértékéről. Mások a pihentetést továbbra is a GOFR-növények piacszabályozásának meghatározó elemeihez sorolták, ezért azt javasolták, hogy nem a korábban pihentetett területtel megegyező nagyságú területet, hanem az aktuális GOFR terület 10%-ának megfelelő terület kellene pihentetni.

Az egységes gazdaságtámogatási rendszerben nyilvántartják az Agenda 2000 alapján meghatározott pihentetett területeket, mert a gazdaság szintjén belül legalább ekkora terület pihentetése kötelező a támogatás kifizetéséhez. A pihentetett terület a vetésforgó része lehet, de azon mezőgazdasági és kereskedelmi céllal növények nem termesztethők, kivéve, ha azok – előre megkötött feldolgozói szerződések révén garantáltan – elsődlegesen nem takarmányozásra vagy emberi fogyasztásra kerülnek.

Gazdasági és országos szinten tehát legalább akkora területet kell pihentetni, mint amekkora az Agenda 2000 szerint kötelező volt:

- A korábban pihentetett területre külön támogatási jogot tartanak nyilván;
- A támogatás aktiválása akkor lehetséges, ha ugyanakkora területet pihentetnek;
- A pihentetett területet kultúrállapotban kell tartani;

- A pihentetett parcellának legalább 0,1 ha nagyságúnak és legkevesebb 10 m szélesnek kell lennie (környezetvédelmi megfontolásból ezen értékek – tagállami hatáskörben – 0,05 ha-ra és 5 m-re csökkenthetők).

Az egységes gazdaságtámogatás elnyeréséhez tehát továbbra is kötelező lesz az Agenda 2000 szerint a GOFR-növényekre érvényes területpihentetés (ez egyenlő azon terület 10%-ával, amelyet az egységes gazdaságtámogatás bevezetése előtt kötelezően pihentettek). A kötelező területpihentetés az egységes gazdaságtámogatásra jogosult terület 10%-ára terjed ki. Ha a regionalizáció keretében a támogatási jogosultság azonban kiterjed a szántóföldi zöldség és gyümölcs, valamint az étkezési burgonya területére is, akkor a támogatásban részesített szántóföldi terület 10%-át kell pihentetni, ami természetesen nagyobb terület mint a gazdaságtámogatás bevezetése előtt pihentetett területnél (a GOFR növényekre vonatkozó területpihentetés).

A 10%-os kötelező területpihentetés újabb 10 évre szól. A területpihentetés alól kivételt képeznek az **organikus** termelést folytató farmok és a GOFR-növényeket 92 (regionális) referenciahozam-tonna szint alatt termelő gazdaságok. A kötelező területpihentetés a rotáció, vagyis a **vetésforgó keretében** is elvégezhető. A pihentetett területen termesztett olajnövények takarmányozásra vagy emberi fogyasztásra felhasználható melléktermékeinek mennyisége nem lépheti túl az 1 millió tonnát (szójadara-egyenértékben kifejezve). Amennyiben a szerződések által lefedett mennyiség alapján az 1 millió tonna túllépése valószínűsíthető, az egyedi szerződésekben megadott mennyiségeket arányosan csökkenteni kell. A pihentetett területen biomassza előállítás céljából termesztett évelő növények telepítésével kapcsolatos költségek 50%-a nemzeti forrásból a korábbi időszakhoz hasonlóan továbbra is finanszírozható.

2.3.5.3. Regionalizáció

A GOFR-növények jelenleg érvényes szabályozásának bevezetésekor a tagországok regionális átlaghozamokat (referenciahozamokat) is megadhattak, aminek következtében regionális szinten különböző területalapú támogatások alakultak ki. A KAP-reform keretében a tagországok lehetőséget kapnak a regionalizációra, annak alkalmazásáról legkésőbb 2004. augusztus 1-ig kellett dönteni.

- A közvetlen kifizetésekre regionális határértékeket állapíthatnak meg.
- A támogatások egy részét objektív kritériumok alapján a régiók között átcsoportosíthatják.
- A szántóra és gyepterületre külön támogatási szint határozható meg a 2002. december 31-ei (referencia-időszak) tényleges állapot szerint.
- Amennyiben a tagország regionálisan eltérő szabályokat alkalmaz, a területpihentetési kötelezettséget is regionálisan kell meghatároznia.
- A tej-prémium már 2008 előtt is beépíthető az egységes gazdaságtámogatási rendszerbe.

- A tagországok a támogatások 50%-át december 1. előtt kifizethetik azon régiókban, ahol a termelők bizonyítottan súlyos pénzügyi problémákkal néznek szembe.
- Egy régiónak tekinthető a tagország, ha 3 millió ha alatti támogatható területtel rendelkezik.

A regionalizáció alapján a tagországok a regionális szinten meghatározott összeget az egyes régiókban található valamennyi gazdaságra szétoszthatják. Tehát azok a gazdaságok is kaphatnak támogatást, amelyek erre egyébként nem lennének jogosultak, beleértve a szántóföldi zöldség és gyümölcs, valamint az étkezési burgonya parcelláit is (ültetvény kivétel).

A farmerek a földterületen bármilyen mezőgazdasági tevékenységet folytathatnak, beleértve a szántóföldi zöldség- és gyümölcstermelést is (ültetvény kivétel). Mivel a különböző ágazatok versenyképességét torzítja az egységes gazdaságtámogatás bevezetése, ezért a tagországok az 53. cikkely módosítását javasolták oly módon, hogy a farmerek a földet az ültetvény – és a tagállam döntése alapján a gyümölcs, zöldség és étkezési burgonya – kivételével bármilyen mezőgazdasági tevékenységre használhatják.

A regionalizáció alkalmazása már a reform első évében sok gazdaságban a jövedelemviszonyok jelentős megváltozását eredményezheti. A gazdaságok egy része örülhet a nagyvonalú túlkompenzálásnak (pl. extenzív gyepgazdálkodás, cukorrépa-termelés esetében), miközben a gazdaságok másik része a reform következtében hirtelen és drasztikus jövedelemvesztést szenvedhet el (pl. intenzív szarvasmarha-hizlalás esetében). Ez az oka annak, hogy a regionalizációt alkalmazó tagországok (pl. Németország) több lépcsőben vezetik be a hektáronkénti átalánytámogatást, így fokozatosan egyenlítődnek ki a fajlagos támogatások a szóban forgó régióban található gazdaságok között.

2.3.5.4. Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer (IIER)

Az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszert (IIER) az egységes gazdaságtámogatás kifizetéséhez részben az IIER egyszerűsödését is maga után fogja vonni, ugyanis a GOFR növények termelésének és az állattartásnak a nyomon követése az egységes gazdaságtámogatás kifizetésének már nem előfeltétele (ha a támogatásokat 100%-ban függetlenül a termeléstől). A termeléstől leválasztott támogatási jogcímek esetében tehát egyszer kell kiszámítani a támogatási jogosultság összegét.

A termék-specifikus támogatásra jogosult termékeket (pl. durumbúza, rizs, energianövények stb.) viszont továbbra is nyilván kell tartani. Az egységes gazdaságtámogatás keretében a támogatási összeg például a durumbúza és a tejprémium esetében változik, ezért a támogatási jogosultság összegét is ennek megfelelően kell folyamatosan módosítani az IIER adatbázisában (a durumbúza esetében csökken, a tejprémiumnál pedig nő az összeg), hogy nyomon követhető legyen a támogatási jogcímek átruházása is. A termék-specifikus támogatások

nyilvántartása nem jelent egyszerűbb Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszert. Az egyes tagországok döntésétől függ, hogy mennyivel lesz egyszerűbb az adott tagországban az IIER. Ha az érintett tagország nem él a termeléstől független támogatásoknál az opciós lehetőségekkel (a támogatás egy részének kifizetését kötelező termeléshez illetve állattartáshoz kötik) és viszonylag kevés termék-specifikus támogatásra jogosult terméket állítanak elő, akkor egyszerűbb lesz az IIER.

A mezőgazdasági **parcellák azonosítási rendszerének** működtetése továbbra is az IIER feladata marad. Az IIER hatáskörébe kerülő új feladatok, azaz a 18 előírás (környezetvédelmi, állatjóléti, minőségi előírások ellenőrzése) teljesítéséhez kötött támogatásokkal kapcsolatos ellenőrzés miatt azonban bővül az IIER tevékenységi köre. A tagállamokban a jó gazdálkodási és környezetvédelmi feltételeket igazoló, már működő ellenőrzési rendszerek beilleszthetők az IIER keretébe, amellyel egyébként kompatibilisnek kell lenniük. Ez érinti többek között a 92/102/EGK irányelvnek és az 1760/2000/EK rendeletnek megfelelően az állatok egyedi azonosítási és nyilvántartási rendszerét is. Szintén kompatibilisnek kell lennie az IIER-rel annak a rendszernek, amely a horizontálisan szabályozott támogatások igazgatását és ellenőrzését végzi.

A támogatási kérelmeket az adott terület jogosultságát, illetve annak kifizetési jogosultságát illetően adminisztratív ellenőrzésnek kell alávetni, és az előírt mintaszám szerint helyszíni szemlével kell kiegészíteni, a terület azonosításához azonban modern távérzékelési módszerek is igénybe vehetők (2005-től kötelező jelleggel). Ezek az ellenőrzések és helyszíni szemlék – a jogosultsági feltételek hiánya miatt – növelni fogják a támogatások csökkentésének, illetve a támogatásból való kizárásoknak a mértékét. Az ellenőrzés a támogatási kérelmek 5%-ára terjed ki, de az ellenőrzés módjának meghatározása a tagország hatáskörébe tartozik. Ez azt jelenti, hogy a tagországok az IIER rendszer keretében a kedvezményezett farmok 5%-át kiválasztják, ezeket kockázatbecslésnek vetik alá, majd 20%-át ellenőrzik (az összes kedvezményezett 1%-át). A tagországok többsége támogatta a kedvezményezett 5%-ának kockázatbecslését és 1%-ának ellenőrzését, mert így nem kell sok alacsony kockázat, vagy kockázatot nem jelentő farmot is bevonni az ellenőrzésbe.

A támogatások feltételül szabott előírások ellenőrzésének tervét a kifizető ügynökség vagy a koordinációs testület készíti el a kiválasztott farmokra a gazdálkodó által felsorolt előírások figyelembe vételével. Az előírt előírásokra vonatkozó ellenőrzési tervet megkapják a létező ellenőrzési testületek, amelyek saját szabályozásuknak megfelelően elkészítik a kockázatbecslést, és a kiválasztott farmok egyötödét ellenőrzik. Az ellenőrzés eredményét a kifizető ügynökségnek vagy koordináló testületnek kell elküldeni, mert ezek érvényesítik a szükséges szankciókat. Az ellenőrzésbe vont farmokat valamennyi előírás vonatkozásában ellenőrizni szükséges.

Az IIER az ellenőrzéseket a gazdaságon túl a termékpálya más szereplőire (pl. az élelmiszer-feldolgozó üzemek) is kiterjesztheti, de az egységes

gazdaságtámogatás csökkentésére csak abban az esetben kerülhet sor, ha az előírások érvényesítésének hiányossága bizonyíthatóan a farmer hibájából vagy mulasztásából következik be.

A tagországok többsége a reformtervezet vitája során megkérdőjelezte az IIER bevonhatóságát az egységes gazdaságtámogatás feltételeként megszabott 38 előírás betartásának ellenőrzésébe (átfedések, indokolatlan terhek, az integrálás nehézségei), de végül az előírások számát az eredeti javaslat szerinti 38-ról 18-ra csökkentették.

Összességében egyetértés volt a tagországok között, hogy a közvetlen kifizetések feltételeként kizárólag a termeléshez kapcsolódó olyan előírások szerepeljenek, amelyek érvényesítésében a termelőnek egyértelmű feladatai vannak, a támogatások csökkentésére pedig csak akkor kerüljön sor, ha egyértelműen bizonyítható a termelő mulasztása.

2.3.5.5. Támogatási jogosultság meghatározása és átruházása

Az egységes gazdaságtámogatás keretében történő közvetlen kifizetések a farmok mezőgazdasági területéhez kötődnek (ültetvény és erdő kivételével), a kifizetések nagyságát pedig a korábban megszerzett támogatási jogosultságot megtestesítő referenciaterületre felvett összegek határozzák meg (3. melléklet). **A támogatási jog területtel vagy terület nélkül is átruházható, de csak területtel adható bérbe**, kizárólag tagországon belül (az IIER feladata ennek nyomán követése). A támogatáshoz viszont csak a támogatásra jogosult területtel rendelkező gazdálkodó jut hozzá.

A támogatási jogosultság spekulatív átruházásának megakadályozása érdekében az egyénileg megállapított egységes támogatás összege a referenciaterülethez kapcsolódik (ez technikailag az egységnyi referenciaterületre jutó fajlagos támogatási összeg rögzítésével történik), és lehetőséget van a támogatási jogosultság átruházásának korlátozásához is adott régióon belül. Speciális szabályozás vonatkozik a földterülethez közvetlenül nem kapcsolódó állattenyésztési támogatásokra.

Az egységes gazdaságtámogatás jogosultsága csak gazdálkodók között ruházható át adott tagországon belül. A tagország döntésének függvénye, hogy a jogosultság adásvétel keretében földdel együtt vagy föld nélkül is átruházható. Földbérlet esetében azonban a támogatási jogosultság átruházása csak a kapcsolódó referenciaterülettel együtt engedélyezett (4. melléklet).

Fontos szempont az is, hogy a termeléstől szétválasztott támogatás hogyan hat a földbérletre. Az EU egyes tagországaiban a mezőgazdaságilag hasznosított terület több mint 50%-a (például Németországban 60%) bérelt terület. Az EU-ban a földbérlet aránya az elmúlt időszakban folyamatosan nőtt és a 2003. évi KAP reform hatására bekövetkező szerkezetváltás következtében a jövőben tovább fog emelkedni.

A termeléstől független támogatások alapján véve személyhez kötődnek, vagyis a kifizetést az a gazdálkodó kapja, aki közvetlen támogatást vett fel a 2000-2002 közötti referencia időszakban (tejprémiumnál a referenciaidőpont: 2004. március 31.). A támogatási jogosultságok megállapításánál először kiszámítják a gazdaságra jutó támogatási összeget úgy, hogy a referencia időszak átlaga alapján meghatározzák az összes támogatásra jogosult területet, állatlétszámot és tejkvótát, amit megszoroznak a rendeletben előírt egységes támogatási összegekkel. Ily módon számításba veszik azt is, hogy egyes támogatások a 2000-2002. évi referencia időszak után emelkedtek vagy csökkentek, illetve a jövőben emelkedni vagy csökkenni fognak az Agenda 2000 és a 2003. évi KAP-reform keretében (pl. a tejprémium emelkedni, a durumbúza területalapú kiegészítő támogatása csökkenni fog).

A kalkulált támogatási összeget elosztják azon hektárok számával, amelyek alapján a 2000-2002 közötti évek átlagában ezeket a közvetlen kifizetéseket nyújtották (referenciaterület: támogatott szántóföldi növények területe, pihentetett terület és tömegtakarmány-termő terület). Így a referenciaterület minden hektárjára kiszámítják a jövőbeni kifizetéseket megalapozó támogatási jogosultságot. A **hektáronkénti támogatási jogosultságok** gazdaságonként abban különböznek, hogy a gazdaságok milyen referenciahozamú régióban találhatók (az 1992. évi reform során kerültek rögzítésre a referenciahozamok), a referenciaidőszakban – 2000-2002 között – a GOFR-növényeken kívül milyen egyéb, közvetlen támogatásra jogosult növényeket termesztettek, mennyi prémiumra jogosult állatot tartottak és az állatprémium kalkulálásához mennyi tömegtakarmány-termő terület került beszámításra.

A támogatásra jogosult gazdálkodó a birtokában lévő összes támogatási jogosultságára éves kifizetéseket kap, feltéve, hogy gazdasága annyi területtel rendelkezik, hogy minden egyes támogatási jogosultsággal legalább 1 ha mezőgazdasági terület áll szemben (hektárra vetítik a támogatási jogosultságot és összeget). Az már teljesen mindegy, hogy a területet művelik-e vagy pihentetik. Ha a gazda legalább akkora területet tud igazolni, mint amennyi támogatási jogosultsága van, akkor teljes mértékben kihasználhatja a támogatási jogosultságot illetve a támogatási összeget. Ha viszont kevesebb területet tud igazolni, mint amennyi támogatási jogosultsággal rendelkezik, akkor a prémiumjogosultságok egy része kihasználatlan marad. Nem szempont, hogy az egyes igazolt területek a referenciaperiódusban a gazdasághoz tartoztak-e vagy sem, és az sem számít, hogy a referencia időszakban támogatásra jogosult növényeket termesztettek-e rajta vagy sem. Csak az számít, hogy az egységes gazdaságtámogatás igénylésének évében a szóban forgó területek bérelt vagy saját területként a támogatást igénylő gazdálkodó gazdaságához tartoznak-e vagy sem.

A gazdaság támogatási jogosultságokat vásárolhat vagy adhat el a terület átruházásával (transzfer) vagy anélkül. A támogatási jogosultságok bérleti úton történő átruházásának feltétele viszont, hogy a bérlettel együtt a terület is a bérlőhöz kerüljön. Természetesen a gazdaság – mint korábban is – területek bérlésével, illetve

adás-vételével növelheti vagy csökkentheti területbázisát. A támogatási jogokkal való kereskedelmet a tagállamok regionálisan korlátozhatják.

Ha egy gazdaság a referenciaidőszakban bérelt területet visszaadja a tulajdonosnak (a bérleti szerződés lejár), de a területvesztés ellenére még mindig fel tud mutatni akkora mezőgazdasági területet, amely meghaladja a támogatási jogosultságok számát, akkor továbbra is ugyanazt a támogatási összeget kapja, vagyis nem csökken a támogatás. A bérbeadó visszakapja ugyan a területét, támogatásra azonban nem tarthat igényt.

Ha viszont az adott gazdaságnak a bérelt területek visszaadása miatt kevesebb területe marad, mint támogatási jogosultsága, akkor kiteszi magát annak a veszélynek, hogy nem tudja teljes mértékben kihasználni támogatási jogosultságait, de a veszteség csökkentésére a következő lehetőségei vannak:

- A „fölösleges” támogatási jogosultságokat eladhatja a régióban más gazdálkodóknak. Vevőként értelemszerűen azok a gazdaságok jöhetnek szóba, amelyeknek „fölösleges” területeik vannak, azaz több mezőgazdasági, mint támogatásra jogosult területtel rendelkeznek.
- Hozzábérelhet területeket, hogy a mezőgazdasági terület nagysága újból megfeleljen a támogatási jogosultságok számának. Bérbeadóként szintén azok a gazdálkodók jöhetnek szóba, akik „fölösleges” területtel rendelkeznek.
- Az egykori bérbeadóra átruházhatja a támogatási jogosultságot a visszaadott bérelt területtel úgy, hogy azt bérbe vagy eladja neki (ezt nyilvánvalóan csak akkor teszi meg, ha a korábbi bérbeadó hajlandó ezért legalább azt az árat fizetni, amit a másik két lehetőséggel el lehet érni).

A gazdaság nem köteles a referenciaidőszakban bérelt parcellával együtt a támogatási jogosultságot is átadni. Ha a bérbeadó a visszaadott területet más gazdálkodónak akarja bérbe adni, akkor az értelemszerűen támogatási jogosultság nélkül vándorol tovább. Az új bérlő ezért a területért csak akkora bérleti díjat kínál fel, ami várakozásai szerint az érintett területen kigazdálkodható. Az újonnan bérbe adott terület bérleti díja tehát a folyó termelés gazdaságosságától függ.

A bérbeadók ugyanis gyenge tárgyalási pozícióba kerülhetnek, és nem tehetnek mást, mint elfogadják az alacsony bérleti díjat, amit a bérlők a folyó termelésből kigazdálkodható jövedelem alapján kínálnak nekik. Ha a támogatás nagyrészt a támogatási jogosultságok eredeti tulajdonosaihoz áramlik, az előbb-utóbb a mezőgazdasági területek értékvesztéséhez vezethet.

A támogatásra nem jogosult területek viszonylag alacsony aránya egy adott régióon belül szintén hatást gyakorol a támogatás bérlők és bérbeadók közötti megosztására/megoszlására, függetlenül attól, hogy a mezőgazdasági területek bérleti díja csökken, a támogatási jogosultság pedig az eredeti kedvezményezettnél halmozódik fel.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a bérleti szerződéseket általában hosszú távra kötik, különböző felmondási záradékok csatolásával. A gazdálkodók a

szerkezetváltás (birtokösszevonás, üzemméret növelése) felgyorsításával a folyó termelésből származó, termeléstől független támogatás nélküli jövedelem növelésére fognak törekedni. E jövedelem egy része bérleti díjként a bérbeadókhoz kerül. A termelés költségek csökkentése érdekében a gazdálkodók arra törekednek, hogy a gazdaság közelében található területeket béreljenek, illetve minél nagyobb összefüggő blokkokat alakítsanak ki. Fontos tehát, hogy a bérbeadókkal tartósan jó viszonyt ápoljanak. A bérleti díjak csökkenése ezért sok esetben várhatóan csak fokozatosan fog bekövetkezni.

Felmerül a kérdés, hogy a jövőben vajon hogyan érdemes a bérleti díjakról statisztikákat vezetni. Mivel a hektáronkénti támogatás nagysága gazdaságonként változik, a termeléstől szétválasztott támogatás bevezetése után a statisztikákban valószínűleg különbséget kell tenni a terület „tisztá” (támogatási jogosultság nélküli), illetve támogatási jogosultsággal számított (esetleg az éves támogatási mérték százalékában kifejezett) bérleti díja között.

Az új feltételekkel megkötött földbérleti szerződések várhatóan hosszabb időre szólnak, attól függően, hogy mennyi támogatásra nem jogosult terület áll rendelkezésre. Ha a tagállamok a támogatási jogosultságokkal való kereskedést regionálisan korlátozzák, a földbérleti díjak folyamatos „leszorítása” a támogatási jogosultság nélküli területtel rendelkező (pl. cukorrépa- és burgonyatermesztő) régiókban gyorsabban zajlik le. Az ilyen régiókban a bérlőknek több, a bérbeadóknak kevesebb alternatívájuk van. Az átmeneti időszak hossza a támogatási jogosultság nélküli területek arányától függően változik.

Az állattenyésztő régiókban a bérleti díjak alakulását továbbra is az határozza meg, hogy az állattartóknak mekkora területre van szükségük a trágya környezetkímélő felhasználásához. A földbérlők itt nagyon gyenge tárgyalási pozícióban vannak, ezért ezekben a körzetekben viszonylag csekély mértékű lesz a bérleti díj csökkenése.

A szerkezetváltás felgyorsulása azt jelenti, hogy sok gazdaságban feladják a termelést (legkésőbb a generációváltásnál). Így a saját tulajdonban levő területek mellett e gazdaságok bérelt területei is piacra kerülnek a hozzátartozó támogatási jogosultságokkal együtt. A gazdaság feladása előtt állók jellemző stratégiája várhatóan az lesz, hogy a támogatási jogosultságokat áthelyezik a saját területekre és e területeket a támogatási jogosultsággal a szomszédos környezetben árverésen bérbe adják. Ha a gazdaság a termeléstől szétválasztott támogatások bevezetése után létrejött tranzakciók során különböző mértékű támogatási jogosultságokkal rendelkezik, akkor a termelő a legértékesebb támogatási jogosultságokat a saját tulajdonú területeihez rendeli hozzá.

Ha a bérelt területen lesznek még támogatási jogosultságok, akkor ezeket a lehető legmagasabb áron eladják (a közösségi vagy nemzeti agrárpolitika által behatárolt) regionális piacon. A támogatási jogosultságok nélküli bérelt területeket pedig visszaadják a bérbeadóknak.

A bérbeadók támogatási jogosultság nélküli területeiket – aukciók keretében, igen csekély bérleti díj ellenében – ugyancsak bérbe adják. Ezek a területek a bérbevevő gazdaság részéről azonnal keresletet támasztanak a támogatási jogosultságok iránt a nemzeti vagy regionális piacon azzal a következménnyel, hogy ezeken a piacokon magasan tartják az árat. A területet megművelők minden támogatási jogosultság nélküli hektárhoz megpróbálnak támogatási jogosultságot szerezni. A lehetőségek azonban behatároltak, hiszen az egységes gazdaságtámogatásra történő áttérés időpontjában megállapított támogatási jogosultságoknál több egyetlen tagállamban vagy régióban sem lesz.

A támogatási jogosultságok piaca annál heterogénebb, minél inkább eltérő a támogatás mértéke az egyes területek között (Németországban a „gyengén kedvezményezett” területeknél 200 euró/ha, az „erősen kedvezményezett” területeknél viszont 600 euró/ha a támogatás mértéke). A kevés támogatási jogosultság nélküli területtel rendelkező régiókban a támogatási jogosultság átruházása erősebben kötődik a bérelt terület átruházásához, ami a mezőgazdasági területek bérleti díjának alakulására is befolyást gyakorol.

A tömegetakarmányt termelő gazdálkodók valószínűleg tág mozgástérrel rendelkeznek a támogatási jogosultságok meghatározásánál. Bár a KAP-reform a 2000-2002 közötti éveket tekinti referencia időszaknak, a gazdaságok támogatási összegének (beleértve a tömegetakarmány területet is) meghatározásánál, a gyakorlati megvalósításnál azonban a tagállamok azzal a problémával szembesülnek, hogy a 2000-2002 évi referenciaévekben a tényleges tömegetakarmány területeknek csak egy része lett regisztrálva. Értelmezési mozgásteret ad a referencia időszakban történt területnövekedés és -csökkenés, valamint a kérődző állatok takarmányozásán kívül egyéb célokat szolgáló gyephasználat (szénaeladás, természetvédelem, időjárás által okozott károk) figyelembevétele. A gazdálkodók a jogi lehetőségek keretében azzal is próbálkozhatnak, hogy a szarvasmarha- és juhprémiumokhoz lehetőleg minél kisebb tömegetakarmány területet rendeljenek hozzá a minél magasabb hektáronkénti prémiumjogosultság, illetve a minél több támogatásra nem jogosult hektár elérése érdekében. Ily módon a bérelt terület visszaadása esetén minimálisra csökkenthetik a prémiumjogosultságok elvesztését, illetve a terület további bérlése esetén a prémiumjogosultságok piacán erre újabb jogosultságokat szerezhetnek.

A területpihentetésről szóló előírás szerint a 92 referenciahozam-tonnánál kisebb, támogatásra jogosult területtel rendelkező gazdálkodókra nem vonatkozik a területpihentetési kötelezettség. Ez különösen nagy ösztönzést ad a “többlet” terület, valamint a kapcsolódó **támogatási jogosultságok eladására** olyan gazdaságoknál, amelyek a kiinduló helyzetben éppen meghaladják ezt a méretet.

Föld nélküli gazdaságok

Az állattenyésztésre – ha nincs megfelelő területnagyság vagy a 10 ezer eurót meghaladja a hektáronkénti támogatási jogosultság – meghatározott feltételek mellett speciális támogatási jogosultság vonatkozik, mert a támogatási jogosultsághoz nem kötődik földterület.

Nemzeti tartalék

Az egységes gazdaságtámogatásra és speciális támogatásra (egyéb közvetlen támogatások) nemzeti felső határérték lesz érvényes. Ezen támogatások (referenciaösszeg) **1%-a nemzeti tartalékalapba kerül** azon céllal, hogy támogatást nyújtsanak rendkívüli, kivételes helyzetekben, valamint kezdő agrárvállalkozók (ha 2002. december 31. után kezdtek el gazdálkodni, vagy ha 2002-ben kezdtek el gazdálkodni, de nem jogosultak egységes gazdaságtámogatásra) és fiatal farmerek számára. A regionális tartalékalap létesítése nem cél, de a nemzeti tartalékalap szétesztható a régiók között.

A nemzeti tartalék tagországi hatáskörben 1%-ról 3%-ra növelhető. Amennyiben a gazdálkodó a nemzeti tartalékból szerez támogatási jogot, azokra korlátozások vonatkoznak. A nemzeti tartalékból csak a regionális átlag szintjéig részesülhet a gazdálkodó, az így szerzett támogatási jogot öt éven belül nem adhatja el. Ha az 5 éves időszak valamely évében nem kerül sor a támogatási jog aktiválására, akkor az visszakerül a nemzeti tartalékba. Ha a tagállam 5 éven keresztül nem használja fel a nemzeti tartalékalap összegét, akkor az számára elveszik.

A magasabb nemzeti tartalékot általában üdvözltek a tagországok, azon kiegészítéssel, hogy a nemzeti tartalék tulajdonképpen speciális modulációként is felfogható.

A nemzeti tartalékból az a termelő kaphat támogatási jogcímekeket, aki adott évben augusztus 15-ig nem adott be támogatási kérelmet (az egységes gazdaságtámogatásra május 15-ig kell benyújtani az igénylést). A nemzeti tartalékot az egységes gazdaságtámogatás bevezetésének évében augusztus 15-ig ki kell osztani. A nemzeti tartalékból nyújtott támogatási jogcím az első 5 évben nem adható el.

A nemzeti tartalékból kérvényezhető támogatási jogosultságok megszerzése érdekében a „pro forma” gazdaságalapítás jövedelmező vállalkozás lehet. A referenciaidőszakban burgonyát és cukorrépat is termelő, így támogatási jogosultság nélküli területtel is rendelkező gazdaságoknak ugyanis megéri, hogy a támogatási jogosultság nélküli területeket újonnan alapított gazdaságba vigyék be, mert azokra a területekre támogatási jogosultságokat igényelhetnek a nemzeti tartalékból. Ugyanez érvényes az extenzív módon gazdálkodó takarmánytermesztő gazdaságokra, ha sikerül nekik a támogatás mértékének megállapításánál a terület egy részét nem takarmánytermő területnek nyilvánítani abból a célból, hogy támogatási jogosultság nélküli területet tudjanak létrehozni.

Ennek következménye lehet, hogy erősen visszaeshet a támogatási jogosultság iránti kereslet a piacon (miért fizessen a gazdálkodó a támogatási jogosultság megszerzéséért, ha az államtól azt ingyen is megkapja indirekt módon, illetve körforgásos üzletek révén). Továbbá nem csökkennek a bérleti díjak, mivel minden támogatási jogosultság nélküli hektár elvileg felhasználható a nemzeti tartalékból származó pótlólagos támogatások megszerzésére.

Speciális esetek

A referencia időszakkal kapcsolatban speciális esetek (*hardship cases*) is felmerülhetnek, ezért az egységes gazdaságtámogatás összegének meghatározásához a reformban előírt referencia időszak nem tükrözi a valós helyzetet. A reformtervezetben a Bizottság az alábbi speciális eseteket sorolta fel:

- Az agrár-környezetvédelmi programba bekapcsolódó, ennek keretében a GOFR-növények termelésével felhagyó termelők;
- Kezdő agrárvállalkozók;
- A referencia időszakban történő öröklés, vagy 2004 utáni időszakra érvényes bérleti szerződéssel terhelt földvásárlás;
- A termelés növelése a referencia időszakban;
- A nemzeti termelési szerkezet átalakítási programokban résztvevő gazdálkodók;
- Azok a gazdaságok, amelyek tulajdonosi struktúrája a referencia időszakban megváltozott;
- Azok a gazdaságok, amelyek a nemzeti tartalékból többlet tejkvótát kapnak a referencia időszak után.

A tagországok többsége felhívta a figyelmet arra, hogy a speciális esetek kezelése nagy terheket ró az ellenőrző hatóságokra. Egyes tagországokban (pl. Hollandiában) a referencia időszakban a gazdaságok jelentős részében (10-15%-ában) valamilyen változás következett be, e termelők nagy része a speciális esetek közé tartozik. A tagországok többsége egyetértett a nemzeti tartalék növelésének lehetőségével, azzal a kiegészítéssel, hogy a nemzeti tartalék képzése a termelői támogatások csökkentését jelenti, ráadásul az extraprofit esetek kiszűrése is rendkívül nehéz feladat. A Bizottság figyelembe vette a tagországok speciális esetekkel kapcsolatos felvetéseit és korlátozta a speciális esetek számát.

A KAP- reform felsorolja azokat a speciális eseteket, ahol lehetséges eltérni a referencia időszak alkalmazásától, a támogatási igény pedig nemzeti tartalékból kielégíthető. A *force majeure* kategóriába tartozik a farmer halála, a farmer tartós kiesése a munkavégzésből, a természeti katasztrófa, az állattenyésztési épületek (szarvasmarha, juh- és kecske) elpusztulása és az állatállomány betegsége. Ebben az esetben a támogatási jogcím föld nélkül is átruházható, ha a farmer legalább 1 naptári évben a támogatási jogcímeik 80%-át kihasználta, vagy a ki nem használt támogatási jogcímeiket önkéntesen a nemzeti tartalékba helyezte az egységes gazdaságtámogatási rendszer bevezetésének első évében. További megkötés, hogy az egységes gazdaságtámogatás bevezetése előtti évben (szeptember 1-je előtt) legalább 10 hónapon keresztül a támogatási jogosultságra bejelentett földterület a gazdálkodó használatában volt vagy azt 2003. május 31-e előtt vásárolta.

A reform ebben az esetben megengedi, hogy az általánostól eltérő (két vagy egy éves) referencia időszakot (1997-1999 közötti időszak) vegyenek figyelembe a támogatások meghatározásánál, és csupán az ilyen módon nem kezelhető esetek finanszírozása történjen a nemzeti tartalékból.

A nemzeti tartalék tagországi hatáskörben 1%-ról 3%-ra növelhető. Amennyiben a gazdálkodó a nemzeti tartalékból szerez támogatási jogot, azokra korlátozások vonatkoznak. A nemzeti tartalékból csak a regionális átlag szintjéig részesülhet a gazdálkodó, az így szerzett támogatási jogot öt éven belül nem adhatja el. Ha az 5 éves időszakban valamelyik évben nem kerül sor a támogatási jog aktiválására, akkor az visszakerül a nemzeti tartalékba. Ha a tagországok 5 éven keresztül nem használják fel a nemzeti tartalékalap összegét, akkor ez elveszik a tagországok számára.

Támogatási jogok aktiválása (a kifizetés feltétele)

Különbséget kell tenni a föld átruházása és a támogatás aktivizálása között, mert bárki birtokolhat vagy átruházhat támogatási jogcímeket (pl. örökös), de csak az a gazdálkodó aktivizálhatja (hívhatja le) a támogatást, aki támogatásra jogosult területtel rendelkezik. Az átruházás közvetlenül két ügyfél között is végbemehet, de a hatóságok értesítése a tranzakcióról kötelező. A farmer csak akkor ruházhatja át támogatási jogosultságot, ha az adott naptári évben azt legalább 80%-ban kihasználta, vagyis a támogatási joggal rendelkező területen mezőgazdasági termelést (szántóföldi növénytermesztést, illetve gyepgazdálkodás) folytat, vagy azt pihenteti (kultúrállapotban tartja). Nem lehet támogatási jogot aktivizálni ültetvények – és tagországi döntés függvényében a szántóföldön folytatott gyümölcs, zöldség és nem keményítőgyártási célú burgonya termesztése – esetében. A regionalizáció keretében viszont a szántóföldi gyümölcs, zöldség és nem keményítőgyártási célú burgonyaterületre is kiterjeszhető a támogatási jogosultság.

Földdel nem rendelkező gazdaságok (pl. tejtermelők) esetében derogációt vezettek be, vagyis a támogatási jog aktivizálásához az eredeti tevékenységet legalább 50%-ban fenn kell tartania (amit nagyállat-egységben kötelező meghatározni) az adott referencia időszakban. Ez azt jelenti, hogy nem lehet teljes mértékben megszüntetni a termelést, ha támogatásra tartanak igényt.

A támogatási jogosultság nem vihető át egyik tagállamból a másikba, kivéve abban az esetben, ha az adott tagállamban egy másik tagállam lakosa támogatási jogosultságot örököl.

2.3.5.6. Az egységes gazdaságtámogatás kifizetése

Az egységes gazdaságtámogatás kiszámítása a régiókban a nemzeti, illetve a regionális felső határértékek figyelembe vételével két módon lehetséges.

Az egyik a standard módszer, azaz a referencia időszakban támogatásra jogosult farmereknek fizethető támogatás a regionális referencia összeg és regionális referenciaterület alapján a regionális felső határérték figyelembe vételével.

A másik lehetőség szerint a regionális referencia összeget szét lehet osztani az egységes gazdaságtámogatásra jogosult területre a régióban, és valamennyi gazdálkodó támogatásra lesz jogosult, függetlenül attól, hogy a referencia időszakban jogosult volt-e támogatásra. Ennek az opciónak a célja a versenytorzítás

elkerülése, ami abból adódhat, hogy a támogatási jogosultsággal rendelkező termelő versenyelőnyre tesz szert, ha olyan termék előállítására áll át, amely termelői a múltban nem kaptak közvetlen támogatást (például a jelenlegi szántóföldi zöldség- és gyümölcstermelők és nem keményítőgyártási célú burgonyatermelők a standard módszer szerint nem lennének jogosultak az egységes gazdaságtámogatásra). A 2000-2002 között GOFR növényeket termesztett gazdálkodó az egységes gazdaságtámogatás kifizetésére jogosult akkor is, ha a GOFR növény helyett például szántóföldi zöldség-gyümölcstermelésre vagy burgonyatermelésre áll át. Ezzel szemben az a gazdálkodó, aki 2000-2002 között nem állított elő GOFR növényeket, nem jogosult az egységes gazdaságtámogatásra.

A tagországoknak 2004 augusztus 1-ig dönteni kell a második opció alkalmazásáról, vagyis arról, hogy az egységes gazdaságtámogatást regionális szinten kívánják-e bevezetni. Ebben az esetben a tagországoknak a támogatási összegeket a régiók között kell elosztani a referenciaösszeg alapján. A tagországok adott régióon belül a régióra jutó teljes vagy részleges támogatási összeget a régióban található valamennyi farmer között szétoszthatják, beleértve azokat a farmokat is, amelyek nem felelnek meg az egységes gazdaságtámogatási jogosultság követelményének. A tagországoknak meg kell határozniuk a támogatni kívánt terület hektáronkénti támogatási összegét. A támogatási jogosultságot csak az adott régióon belül lehet átruházni, régiók között csak abban az esetben, ha azonos hektáronkénti támogatásról van szó. Egyetlen régióval rendelkező tagállamban nem alkalmazható a második opció. A speciális támogatási jogosultság azonban nem tartozik a régiókra vonatkozó opciók kalkulációjába.

Az egységes gazdaságtámogatások és speciális támogatásokat (termék-specifikus területalapú és termelési támogatások) adott év május 15-éig lehet igényelni és a kifizetés az adott év december 1-től a következő naptári év **június 30-ig történhet meg (az utólagos kiegészítő támogatások pedig szeptember 30-áig)**. Bizonyítottan kivételes helyzetben a támogatás **december 1-je előtt** is kifizethető, amely a támogatási jogosultság 50%-át nem haladhatja meg, illetve a 80%-át abban az esetben, ha a kivételes helyzet beállta előtt kifizetésre került az előleg.

2.4. Az egységes gazdaságtámogatás értékelése

2.4.1. Előnyök (fenntartható versenyképesség)

Állandó vita tárgyát képezi az EU-ban a KAP keretében nyújtott közvetlen támogatások tartós jogosultságának kérdése. Az intervenciós árak csökkentésének kompenzációjaként adott közvetlen támogatások jogosultságát annál nehezebb indokolni, minél régebben vezették be azokat.

Az EU jelenlegi támogatási rendszerében a területalapú kifizetések, valamint az állatprémiumok és tejtermelési támogatások nem függetlenek a termeléstől, mivel a támogatások az adott évben tartott állatok számához, a tejkvótához, ill. a

prémiumra jogosult szántóföldi növények területnagyságához kötődnek (a támogatás elnyeréséhez tehát kötelező az állattartás, a vetés és növényápolás a virágzásig). A **komparatív előnyök érvényesülését hátráltatta és hátráltatja, hogy** az 1992. évi KAP-reform során a bázisidőszaki **referenciahozam alapján határozták meg az egyes tagországokban (illetve régiókban) a hektáronkénti támogatás mértékét**, ami természetesen versenytorzító hatást fejt(ett) ki a tagországok között.

Egyes tagországok – pl. Németország, Franciaország – a gazdálkodói ugyanis a bázisidőszak (1986-1991) alapján megállapított magasabb referenciahozam miatt hektáronként akár kétszer akkora támogatást élveznek, mint más tagországok – pl. Spanyolország, Portugália – mezőgazdasági termelői, mert kétszeres különbség van a referenciahozam tekintetében. A hektáronkénti azonos közvetlen támogatás nyújtása jobban szolgálta volna a komparatív előnyök érvényesülését, mint az 1986-1991 közötti időszak (régiókénti) termésátlaga alapján kalkulált hektáronkénti támogatás bevezetése (lásd 1992. évi KAP-reform).

A referenciahozam alapján történt támogatás megállapítását azzal indokolták, hogy az intervenciós ár csökkenése nagyobb jövedelemvesztést okoz a nagyobb fajlagos terméshozammal rendelkező gazdaságoknak. Meg kell azonban jegyezni, ha az adott gazdaság magasabb fajlagos terméshozammal rendelkezik, akkor valószínűleg nagyobb mennyiséget kínál fel intervenciós felvásárlásra, tehát magasabb intervenciós támogatást vesz igénybe (a fölösleget is elsősorban az intenzív gazdálkodást folytató gazdaságok állítják elő). Az 1992. évi KAP-reform keretében bevezetett közvetlen támogatás filozófiája úgy is értelmezhető, hogy az intenzív gazdálkodást folytató gazdaságok nagyobb hektáronkénti támogatást érdemelnek, mert nagyobb piaci kockázatot vállalnak, ha több terméket állítanak elő (az USA támogatási rendszere ezt nyíltan deklarálja).

A termeléshez kötődő támogatások esetében a gazdálkodók akkor is foglalkoznak földműveléssel, vagy állattartással, ha a termelési költség meghaladja az árbevételt, mert csak termelési kötelezettség mellett jogosultak támogatásra. A jövedelemtranszfer szempontjából a támogatások csupán egy része hatékony, másik része a folyó termelés veszteségeinek fedezését szolgálja. A gazdaságtalan termelés fenntartása tehát csökkenti a jövedelemtranszfer hatékonyságát, különösen azoknál a gazdaságoknál, amelyek előbb vagy utóbb úgyis tönkremennek. A termeléstől szétválasztott támogatások esetében a gazdálkodók a támogatást (teljes mértékben) akkor is megkapják, ha a veszteséges termelést megszüntetik.

A Közös Agrárpolitika által nyújtott közvetlen kifizetések elsődleges célja, hogy az 1992 óta végrehajtott reformfolyamat hatására keletkezett termelői jövedelemvesztéseket lehetőség szerint igazságosan kompenzálják, illetve legalább csökkentsék. A közvetlen kifizetések 1992. évi bevezetése óta eltelt idővel párhuzamosan egyre inkább veszt a súlyából a kompenzálás érve, mert 2020-ban nehéz lesz támogatást kérni az 1992. évi agrárreformra hivatkozva.

A jelenlegi támogatási rendszerben a különböző prémiumszabályozások magas adminisztrációs költséget jelentenek, mert minden évben újra ki kell

számítani az összes területalapú támogatást és állatprémiumot valamennyi támogatást igénylő gazdaság esetében. A szarvasmarha-prémiumok meghatározása pedig különösen költséges.

A támogatások termeléstől való szétválasztása egyértelműen javítja az EU mezőgazdaságának versenyképességét. A termeléshez kötött támogatás hátráltatja és korlátozza a potenciálisan fejlődőképes, hosszú távú munkahelyeket nyújtó gazdaságok lehetőségeit. Ha a gazdaságtalan termelés feladását az egyébként is megszűnés előtt álló gazdaságoknál késleltetik, akkor hosszabb idő telik el, amíg a potenciálisan fejlődőképes gazdaságok a koncentráció növelése és a termelési költségeik csökkentése érdekében átvehetik a megszűnt gazdaságoktól a területet, istállókat, állatokat, stb. A 2003. évi KAP-reform következtében a tartósan fejlődőképes gazdaságoknak nem kell attól tartaniuk, hogy az agrárpolitika a termeléshez kötött támogatások folyamatos reformjával a kevésbé versenyképes gazdaságok relatíve versenyképesebbek lesznek, mint az eredetileg versenyképes gazdaságok.

A jelenlegi támogatási rendszer problémája különösen a szarvasmarha-tartást érinti, ahol a hosszútávra szóló termelői döntések a folyamatos agrárpolitikai reformok következtében egyik napról a másikra értelmetlenné válhatnak. Kiszámítható agrárpolitika nélkül nincs stratégiai tervezés. Ha az agrárpolitika reformja nagy kockázatot jelent, akkor a vállalkozók tőkéjüket természetesen a gazdaság más szektoraiba fektetik.

2.4.2. Hátrányok

A közvetlen kifizetések szétválasztása nagy hatást gyakorolhat a mezőgazdasági termelésre. Ha a közvetlen támogatásokat a termeléstől szétválasztják, akkor a gazdálkodók abban az esetben is megkapják a közvetlen kifizetéseket, ha a gazdaság teljes területét pihentetik (minimális ápolás mellett). Ez azt jelenti, hogy a gazdálkodók csak abban az esetben fognak termelést folytatni, ha a folyó termelésből (támogatások figyelembe vétele nélkül) nyereség várható. A mezőgazdasági termelésből származó hektáronkénti veszteség tehát nem lehet nagyobb, mint a pihentetett terület előírt ápolásának (18 előírás teljesítése) költsége. A közvetlen támogatások termeléstől való szétválasztása akár nagyobb méretű agrárregiók területpihentetésével is járhat, ami politikai szempontból gyakran elfogadhatatlan.

2.4.3. Értékelés

A termeléstől leválasztott támogatások hatását az EU különböző tagállamaiban különbözőképpen ítélik meg, mert nagyon különbözőek a tagállamok termőhelyi adottságai. A mezőgazdaságban magas földbérleti részarányal rendelkező tagállamokban a támogatási jogosultság átruházásának problémáit másként értékelik, mint azokban a tagországokban, ahol alacsony a bérelt terület aránya. Továbbá figyelembe kell venni azt is, hogy a tagállamokban különböző a

földbérlok védelméről szóló szabályozás is. A kiterjedt külterjes gazdálkodási régiókkal rendelkező tagállamokban a nemzeti szinten egységes területprémium bevezetése nagyobb problémát jelenthet, mint pl. Németországban. Azokban a tagállamokban, amelyekben az örökösödési jog a paraszti birtok esetében az utódot kevesebb előnyben részesíti, mint más tagállamokban (pl. Németországban), a kezdő agrárvállalkozók számára inkább a nemzeti tartalékból nyújtható ingyenes támogatási jogokat fogják követelni.

Az eltérő adottságok miatt engedélyezték a tagállamok számára, hogy szabadon választhassák meg a termeléstől leválasztott támogatási modellt (a támogatások egy részének kötelező termeléshez kötése, regionalizáció). Ezzel szemben – a Bizottság eredeti reformjavaslata szerint – a támogatások termeléstől való teljes szétválasztására kellett volna törekedni, hogy azok ne ösztönözzenek kereskedelem- és versenytorzító termelésre. A termeléstől leválasztott támogatások hatására javul a fejlődőképes gazdaságok tervezési biztonsága és versenyképessége. A fejlődésképtelen gazdaságok ugyancsak jobb tervezési lehetőséget kapnak, mert többé nem kényszerülnek arra, hogy veszteséges termelést folytassanak a közvetlen kifizetések elnyerése érdekében, ráadásul a közvetlen kifizetések egy részét már nem kell a folyamatos termelésből származó veszteségek ellensúlyozására költeni. A termeléstől független támogatások bevezetése tehát várhatóan felgyorsítja a szerkezetváltást, mivel a fejlődésképtelen gazdaságokat már nem fogja a gazdálkodás fenntartására „kényszeríteni” a termeléstől független támogatások igénylése (Delgado et al., 1999; Isermeyer, 2003).

A termeléstől független támogatások alapján véve esélyt adnak arra, hogy a gazdaságok között igazságosabb legyen a kifizetések elosztása és csökkenjen az adminisztrációs és ellenőrzési költség. Ha a túlzott területpihentetés társadalmilag már elfogadhatatlan irányt vesz, akkor a megfelelő szabályozáshoz igénybe vehető a KAP második pillérének eszköztára.

A termeléstől leválasztott támogatás nem feltétlenül jelenti azt, hogy az EU-ban a gazdálkodóknak világpiaci áron kell előállítani a mezőgazdasági termékeket, ugyanis számos agrárterméknél az EU még jelenleg is magas vámvédelemmel rendelkezik. A magas vámvédelmet élvező termékek esetében az EU egységes piacán a világpiaci árnál jóval magasabb egyensúlyi ár is kialakulhat. Ha viszont az EU-ban a gazdálkodók már tényleg nem tudják előállítani az adott termékeket az alacsony belső termelői áron (pl. a gazdaságok számára a támogatások igényléséhez előírt feladatok növekedése miatt), akkor a magasabb vámvédelmet élvező mezőgazdasági termékek ára az uniós fogyasztók keresletének alakulása függvényében nőhet.

Az agrártermékek egy része ugyanis ma is alacsony szintű vámvédelemmel rendelkezik, ami a jövőben – az összes agrártermék vonatkozásában – fokozatosan tovább csökken. Ezzel egy időben globális szinten is nő a versenyképesség jelentősége.

A rosszabb minőségű termőterületen a termelés további extenzifikálására kerülhet sor, ahol a mezőgazdasági termelés sok tengerentúli ország (Észak-Amerika, Ausztrália, Új-Zéland) termeléséhez fog hasonlítani. Összességében azonban a gyorsabb szerkezetváltás hozzájárul a fejlődőképes gazdaságok versenyképességének javulásához.

Amennyiben a termeléstől független támogatás társadalmi szempontból már nem elfogadható nagy kiterjedésű területek pihentetéséhez vezetne, akkor az EU agrárpolitikájának második pillére (vidékfejlesztés) a támogatási lehetőségek széles tárházát kínálja a nemkívánatos folyamatok korrigálására (beruházási támogatás, agrár-környezetgazdálkodási programok stb.).

2.5. Degresszió és moduláció 2005-2013 között

A degresszió és moduláció alkalmazására az új tagországokban mindaddig nem kerül sor, amíg a közvetlen támogatások mértéke el nem éri az EU szintjét. Ez azt jelenti, hogy a degresszió és moduláció néhány éven belül nem érinti Magyarországot. **A közvetlen jövedelemtámogatások degresszió, illetve a moduláció által (5%-kal) csökkentett szintjét kell figyelembe venni, ami azt jelenti, hogy így a csatlakozási szerződésben megjelölt időpontnál egy évvel korábban érjük el a közvetlen támogatások uniós szintjét (a jelenlegi 100%-os szint 2007-től kezdve 95% lesz).**

A farmjövedelmek igazságosabb elosztása érdekében vezették be a degressziót és a modulációt. Ennek lényege, hogy az évi 5 ezer eurónál nagyobb közvetlen jövedelemtámogatást élvező gazdaságok esetében a közvetlen jövedelemtámogatásokat fokozatosan csökkentik: 2005-ben 3, 2006-ban 4, 2007-ben 5%-kal, majd pedig 2008 és 2013 között továbbra is évi 5% marad a közvetlen támogatások csökkentése. A csökkentés sem az 5 ezer eurónál kisebb jövedelemtámogatásban részesülő gazdálkodókat, sem pedig a kedvezőtlen adottságú térségekben gazdálkodókat nem érinti, illetve nem vonatkozik a tengerentúli területekre, illetve az Égei-tengeri szigetek termelőire.

A csökkentés differenciált módon valósul meg a 2 közvetlen jövedelemtámogatási sáv (5 ezer euró alatt és 5 ezer euró felett) alapján (7. táblázat).

7. táblázat

Moduláció (%)

Közvetlen támogatás	2005	2006	2007	2008/2013
5 000 € >	0	0	0	0
5 000 € <	3	4	5	5

A modulációból származó megtakarítások elosztásánál szabály, hogy a támogatáscsökkentés 1%-a abban a tagállamban marad, ahol a megtakarítás

keletkezett. A fennmaradó hányadot 3 kritérium – az egyes tagországok mezőgazdasági területe, a mezőgazdasági foglalkoztatottak létszáma és az egy főre jutó GDP (vásárlóerő paritáson) – alapján osztják szét a tagállamok között. Összességében az adott tagországban keletkező modulációs alap minimum 80%-át fogja visszakapni vidékfejlesztési célra, és **csak 20% kerül a közös alapba**. Az önkéntes moduláció egyébként 2005-ig marad érvényben.

A közvetlen támogatások modulálása (átcsoportosítása) révén a nemzeti források nagyobb szerepet kaphatnak bizonyos agrárpolitikai célok megvalósításában. A moduláció egyelőre csupán lehetőség a jelenlegi tagállamok vagy regionális önkormányzatok számára: a közvetlen kifizetések legfeljebb 20%-át (100%-os társfinanszírozásban) vidékfejlesztési programokra átcsoportosíthatják. Az Európai Bizottság már az Agenda 2000 tárgyalásakor felvetette a moduláció lehetőségét, a mezőgazdasági miniszterek többsége akkor azonban elutasította az indítványt. Jelenleg az Egyesült Királyság és Németország élnek az önkéntes moduláció lehetőségével, Franciaország és Portugália rövid kísérleti időszak után felhagyott a moduláció alkalmazásával.

Az önkéntes moduláció gyakorlati megvalósítása tagállamonként eltérően alakult. Míg a például francia kormány a tehetősebb nagygazdaságok agrártámogatásait meglehetősen bonyolult módon csökkentette (időközben felfüggesztette az önkéntes moduláció alkalmazását), addig az Egyesült Királyságban a közvetlen támogatások összegének egyszerű lineáris csökkentése (a moduláció 2001-ben 2,5%-ról indult és 2006-ig a tervek szerint fokozatosan 4,5%-ra emelkedne, a reform azonban csak 2005-ig teszi lehetővé az önkéntes moduláció alkalmazását) minden gazdálkodót egyformán érint. Az önkéntes moduláció bevezetését a tagországokban a magas közvetlen kifizetésben részesülő gazdaságok ellenállása mellett a társfinanszírozási források előteremtése is akadályozta.

2.6. A moduláció vesztes és nyertes tagállamai

A moduláció keretében az 1. pillérből a 2. pillérbe kerülő összeg 2007-től (5%-os modulációnál) megközelíti az 1,2 milliárd eurót. Az EU-15 közül 7 tagállam (Belgium, Dánia, Németország, Franciaország, Luxemburg és az Egyesült Királyság) jól jár a modulációval, ugyanis az átcsoportosított (modulált) összegből Franciaország 260 millió, Németország 190 millió, Spanyolország 188 millió, az Egyesült Királyság 132 millió euróval részesedik (8. táblázat).

8. táblázat

A modulációból származó pénzösszeg becsült megoszlása a tagországok között

Tagország	2. pillérbe átcsoportosított összeg* (millió €)	Teljes összeg %-a	Vidékfejlesztési pénzek %-os megoszlása (2000-2006)
Belgium	15,1	1,3	1,2
Dánia	30,2	2,6	1,1
Németország	190,0	16,3	16,1
Görögország	51,1	4,4	3,0
Spanyolország	188,0	16,1	10,6
Franciaország	260,0	22,3	17,5
Írország	32,3	2,8	7,3
Olaszország	119,7	10,3	13,7
Luxemburg	1,1	0,1	0,3
Hollandia	24,9	2,1	1,3
Ausztria	37,1	3,2	9,7
Portugália	44,3	3,8	4,6
Finnország	17,5	1,5	6,7
Svédország	22,4	1,9	3,4
Egyesült Királyság	132,1	11,3	3,5
EU-15	1 165,8	100,0	100,0

Forrás: Európai Bizottság munkaanyaga, 2003

* 2007-től (5%-os moduláció esetén).

A GDP jelentősége

A tagországok a közvetlen kifizetésük alapján modulált összeg legalább 80%-át (Németország 90%-át) visszakapja.

A moduláció 1%-pontja a tagországokban marad, és csak a fennmaradó hányadra vonatkozik a visszaosztási formula. Ez azt jelenti, hogy 2007-től a modulációból származó pénzösszeg 20%-a (az 5% 1%-pontja) közvetlenül marad a tagországban, 71%-át pedig a mezőgazdasági terület, a mezőgazdasági foglalkoztatottak és az egy főre jutó GDP alapján osztják el. A fennmaradó 9% elosztásával biztosítható, hogy a tagországok a modulációból származó összeg legalább 80 illetve 90%-át visszakapják.

A mezőgazdasági területet 65, a mezőgazdasági foglalkoztatottakat 35%-os súllyal vették figyelembe. Az egyes tagországok mezőgazdasági területének és mezőgazdasági foglalkoztatottjainak arányát az egy főre jutó GDP – vásárlóerő paritáson mérve – figyelembe vételével (az EU átlagához viszonyított pozitív vagy negatív különbség 1/3-a) módosítják (9. táblázat).

9. táblázat

A modulációból származó pénz visszaosztásának módszere a mezőgazdasági terület, foglalkoztatottak és az egy főre jutó GDP (EU=100) alapján

Tagállam	A Terület aránya (%)	B Foglalkoz- tatottak aránya (%)	C GDP/fő (%)	Súly 0,65A + 0,35B (%)	Korrekciós tényező: $1 + \frac{(100 - C)}{3} / 100$ (%)	Vissza- osztás (%)
Belgium	1,1	1,1	107	1,1	0,98	1,1
Dánia	2,1	1,3	117	1,8	0,94	1,7
Németország	13,5	13,2	105	13,4	0,98	13,0
Görögország	2,8	8,9	65	5,0	1,12	5,5
Spanyolország	20,6	14,5	83	18,5	1,06	19,4
Franciaország	22,0	15,1	101	19,6	1,00	19,3
Írország	3,5	1,7	115	2,9	0,95	2,7
Olaszország	10,3	15,9	102	12,3	0,99	12,11
Luxemburg	0,1	0,1	196	0,1	0,68	0,11
Hollandia	1,6	4,0	113	2,4	0,96	2,3
Ausztria	2,7	7,5	112	4,3	0,96	4,1
Portugália	3,0	7,6	70	4,7	1,10	5,1
Finnország	1,7	1,9	102	1,8	0,99	1,8
Svédország	2,4	1,6	104	2,1	0,99	2,1
Egyesült Királyság	12,5	5,7	102	10,1	0,99	9,9
EU-15	100,0	100,0	100	100,0	1,00	100,0

Forrás: EU Bizottság munkaanyag, 2003

Így Portugália lesz a moduláció legnagyobb haszonélvezője, mert a modulált összeg 375%-át kapja vissza, míg Ausztria annak 253%-át, Görögország 173 %-át, Spanyolország 134%-át, Finnország 122%-át, Olaszország 119%-át. Ezzel szemben Hollandia csupán 85%-ra, Svédország pedig 87%-ra tarthat igényt (10. táblázat).

10. táblázat

A modulációból származó megtakarítások elosztásának kalkulációs módszere

millió euró)

Tagország	Moduláció	20 % közvetlen	Közvetlen kiegészítő	Vissza- osztás	Összesen	Veszteség/ nyereség	Vissza- osztás (%)
Belgium	18,8	3,8	2,5	8,8	15,1	-3,8	80,0
Dánia	37,8	7,6	8,7	14,0	30,2	-7,6	80,0
Németország	211,1	42,2	40,0	107,8	190,0	-21,1	90,0
Görögország	29,5	5,9	0,0	45,2	51,1	21,6	173,4
Spanyolország	140,1	28,0	0,0	160,0	188,0	47,9	134,2
Franciaország	325,0	65,0	35,7	159,3	260,0	-65,0	80,0
Írország	40,4	8,1	1,9	22,4	32,3	-8,1	80,0
Olaszország	100,7	20,1	0,0	99,6	119,7	19,0	118,9
Luxemburg	1,4	0,3	0,4	0,5	1,1	-0,3	80,0
Hollandia	29,2	5,8	0,0	19,1	24,9	-4,3	85,3
Ausztria	14,7	2,9	0,0	34,2	37,1	22,4	252,6
Portugália	11,8	2,4	0,0	41,9	44,3	32,5	374,7
Finnország	14,3	2,9	0,0	14,6	17,5	3,2	122,1
Svédország	25,9	5,2	0,0	17,2	22,4	-3,5	86,5
Egyesült Királyság	165,1	33,0	17,3	81,8	132,1	-33,0	80,0
EU-15	1 165,8	233,2	106,4	826,4	1 165,8	0,0	-
		20	9	71	100		

Megjegyzés: 5%-os moduláció (5 000 euro/év támogatásban részesült gazdaságok kivételével)

Forrás: EU Bizottság munkaanyag, 2003

A visszaosztásra kerülő pénzek aránya a tagországok között jelentős mértékben eltér a vidékfejlesztési pénzek (2000-2006 között) tagországok közötti megoszlásának arányától. A vidékfejlesztési pénzek tagországok közötti megoszlásának nem sok köze van az adott tagország viszonylagos méretéhez. Például Ausztria az összes vidékfejlesztési támogatásból 10, az Egyesült Királyság 3,5%-ban részesedik (5. melléklet).

A visszaosztási képlet kedvező Dánia, Görögország, Spanyolország, Franciaország, Hollandia és az Egyesült Királyság számára és kedvezőtlen Írország, Olaszország, Luxemburg, Ausztria, Finnország és Svédország esetében.

Ebből az is következik, hogy nagy vita várható a 2007-2014 közötti időszakra szóló vidékfejlesztési támogatások elosztásának módszeréről.

2.7. Pénzügyi fegyelem (2007-2013)

A mezőgazdasági támogatások plafonját 2013-ig már meghúzták (6. melléklet). Az agrárköltségvetésben az évi 1%-os, inflációt követő növekedés reálértékben valószínűleg csökkenést jelent (évi 1%-nál magasabb lesz az infláció). 2007-től a közvetlen kifizetéseket csökkenteni kell, amennyiben az előrejelzés szerint a teljes agrártámogatás 300 millió euróval meghaladná az előirányzatot. Az erre vonatkozó javaslatot a Bizottságnak kell az adott évben március 31-ig megtenni, amelynek végrehajtásáról a Tanács június 30-ig döntést hoz.

2.8. Vidékfejlesztés

A moduláció következtében tovább nő a vidékfejlesztés jelentősége, habár évente csupán 1,2 milliárd euróval emelkednek a vidékfejlesztési kiadások a vidékfejlesztési támogatások körének bővítése mellett. A közvetlen támogatások korábban kilátásba helyezett évi 300 ezer eurós felső határértékét megszüntették, azzal érvelve, hogy ebbe a sávba mindössze néhány száz farm tartozik.

A számítások szerint a moduláció és degresszió az EU-ban a farmok kevesebb, mint 50%-át fogja érinteni. A tejtermelő farmoknál azonban ez az arány megközelíti a 80%-ot, a modulációból megtakarított pénz jelentős hányada is a tejtermelő farmok támogatásainak csökkentéséből fog származni.

Az új vidékfejlesztési intézkedések (A Tanács 2003. szeptember 29-i 1783/2003/2003/EK Rendelete) bevezetésével **a 22 intézkedés száma 2003-ban 26-ra nőtt**. A Garancia Alapba sorolt 4 kísérő intézkedés (agrár-környezetvédelem, kedvezőtlen adottságú területek támogatása, erdősítés, korai nyugdíjazás) mellett **4 új intézkedés bevezetésére kerül sor**. Ebből **2 intézkedés az élelmiszerminőség javítását – *Via fejezet: élelmiszerminőség* – szolgálja, 2 intézkedés pedig az EU előírásoknak való megfelelést** (ha az EU jogszabályokat még nem ültették át a

nemzeti törvényekbe) – *Va fejezet: előírásoknak való megfelelés* – hivatott elősegíteni (11. táblázat).

Az új intézkedések – 2003-ban léptek hatályba, s alkalmazásuk a tagországokban opcionális – célja tehát az élelmiszerbiztonság és minőség javítása mellett az EU-jogszabályok által megkövetelt környezetvédelmi, közegészségügyi, állat- és növény-egészségügyi, állatjóléti és munkavédelmi előírások teljesítésének elősegítése. Ezek az intézkedések hozzájárulnak az alternatív jövedelemszerzési lehetőségek bővítéséhez (minőségi termelés és marketing tevékenység támogatása) és a KAP-reform által támasztott előírások érvényesítéséhez (előírásoknak való megfelelés támogatása).

2.8.1. A minőségi termelés támogatása

Két új intézkedést vezettek be az élelmiszerminőség javításának ösztönzésére. Az **első intézkedés minőségösztönző támogatásokat** nyújt azoknak a termelőknek, akik önkéntesen részt vesznek a mezőgazdasági termékek és termelési folyamatok minőségének javítását célzó uniós vagy nemzeti programokban. Az élelmiszerminőség javításával kapcsolatban a következő programokat támogatja az EU:

- földrajzi árujelzés és eredetvédelem támogatása;
- a termékek speciális karaktereinek megjelölése;
- az organikus termelést és annak címkézését;
- speciális régiókban előállított minőségi borokat.

11. táblázat

**A különböző vidékfejlesztési intézkedések támogatásainak maximális értékei
(a 2003. évi KAP-reform után)**

Cikk, bekezdés	Intézkedés	Támogatás (euro)	Megjegyzés
8 (2)	Fiatalközültők támogatása	25 000	
12 (1)	Korai nyugdíjazás	*15 000 150 000 3 500 35 000	kedvezményezett/év teljes összeg/kedvezményezett dolgozó (alkalmazott)/év teljes összeg/dolgozó
15 (3)	<i>Kedvezőtlen adottságú területek kompenzációs támogatása</i>		
	Minimum Maximum átlaga	**25 250	hektáronként (mezőgazdasági hasznosítású területeken)
16	<i>Környezetvédelmi korlátozás alá eső területek támogatása</i>		
	Maximum Kezdeti maximum	200 500	hektáronként
21 c	Előírások bevezetése	10 000	gazdaságonként
21 d	Szaktanácsadási szolgáltatás	1 500	szolgáltatásonként
24 (2)	<i>Agár-környezetgazdálkodás</i>		
	Egynyári növények	600	hektáronként
	Ültetvények (speciális évelő növények)	900	hektáronként
	Egyéb földhasználat	450	hektáronként
	Kipusztulással fenyegetett helyi fajok Állatjólét	***200 500	nagyállat-egységenként nagyállat-egységenként
24 c	Minőségösztönzés	3 000	gazdaságonként
31 (4)	<i>Erdősítés miatt kieső jövedelem pótlása</i>		
	Farmerek társulásai Egyéb jogi személyek	725 185	hektáronként
32 (2)	<i>Ökológiai és védelmi funkciójú erdők támogatása (ökológia, védelmi funkció)</i>		
	Minimum kifizetés Maximum kifizetés	40 120	hektáronként

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

*Az egy fő kedvezményezettre jutó összeg behatárolt, de ez az évenként kifizethető összeg a duplájára növelhető a szerkezetváltással kapcsolatos célok figyelembe vételével

**Ez az összeg csökkenthető a mezőgazdaság termelési szerkezetének függvényében és a túlkompenzálás elkerülése érdekében

***Ez az összeg növelhető kivételes esetekben meghatározott fajok speciális igényeinek figyelembe vételével

Ezen felül a tagországok a nemzeti intézkedési terveikben szereplő egyéb minőségjavító programokat is támogathatnak, ha tiszteletben tartják a vonatkozó uniós kritériumokat.

Az egy gazdaság által felvehető **támogatás összege évente** – maximum 5 éven keresztül – **legfeljebb 3 ezer euró** lehet. (Olaszország a Bizottság által javasolt évi 1 500 helyett 6 ezer euróra kívánta emelni a minőségösztönző támogatások, de végül 3 ezer euró lett az évente és gazdaságonként felvehető támogatás maximuma).

A **második intézkedés** az élelmiszerminőségi program keretében előállított **termékek értékesítésének (promóciójának) elősegítését** szolgálja. A termelői csoportok a fogyasztók tájékoztatását célzó projektek költségeinek 70%-áig igényelhetnek támogatást.

2.8.2. Az előírásoknak való megfelelés támogatása

Két új intézkedést vezettek be az **előírások bevezetésének támogatására**. Az **első intézkedés** a környezetvédelmi, közegészségügyi, állat- és növényegészségügyi, állatjóléti és munkavédelmi **uniós előírások** – amelyek még nem szerepelnek az egyes országok nemzeti jogszabályaiban – **bevezetését támogatja**. A legfeljebb 5 éven keresztül nyújtható, fokozatosan csökkenő (degresszív) átalánytámogatás célja az új előírások bevezetésével kapcsolatos költségek, illetve a pótlólagos beruházások által előidézett jövedelemvesztés részbeni ellensúlyozása. A tagországok határozzák meg a fix összegű támogatás alapját (hektár, foglalkoztatott, stb). Az **évi támogatás** gazdaságonként nem haladhatja meg a **10 ezer eurót** függetlenül attól, hogy a farmer adott évben egy vagy több előírás érvényesítésére igényli a támogatást.

Nincs támogatási jogosultság abban az esetben, ha a előírás alkalmazásának hiányát a nemzeti törvények figyelmen kívül hagyása idézte elő, vagyis ha az EU erre vonatkozó jogszabályait már átültették a nemzeti törvényekbe. A farmerek viszont kaphatnak támogatást, ha a tagország olyan létező direktívát érvényesít, amelynek nemzeti szinten történő bevezetésének határideje már lejárt vagy csak részben került alkalmazásra. Ebben az esetben a termelő a rendelet hatályba lépését követően legfeljebb 5 évre kaphat támogatást. Itt lényegében egyszeri, kivételes és korlátozott idejű társfinanszírozott támogatási lehetőségről van szó olyan létező előírások tiszteletben tartása érdekében, amelyek bevezetése néhány tagországban nehézséget okozott.

Például 1991. december 12-én jelent meg a vizek nitrát szennyezéssel szembeni védelméről szóló Tanácsi direktíva, amelynek hatályba lépésének ideje legyen például 2003. szeptember 1. A nemzeti törvényhozásba átültetett előírások alkalmazásának támogatása így legfeljebb 2008. augusztus 31-ig lehetséges. Ha az adott tagállam csak 2005. szeptember 1. után lépteti életbe a nitrát direktívát, akkor 3 évig adhat támogatást a farmereknek. Minél lassabban veszi át a tagállam a létező direktívákat, annál rövidebb ideig támogathatja a farmereket, illetve minél lassabban alkalmazza a előírásokat az egyéni termelő, annál rövidebb ideig lesz jogosult támogatásra. Ha a farmer például 2005. szeptember 1-től alkalmazza a előírásokat, 3 évig jogosult támogatásra, ha viszont csak 2007. szeptember 1-től kezdve tartja tiszteletben a előírásokat, akkor 1 évig kaphat támogatást.

A **második intézkedés a szaktanácsadási szolgáltatás** igénybe vételére vonatkozik. A szaktanácsadási szolgáltatás segítségével a gazdaságok képesek lesznek megbecsülni tevékenységük eredményét az egységes gazdaságtámogatás jogosultságához szükséges előírások (18) alkalmazása mellett. A szaktanácsadási szolgáltatást igénybe vevő gazdaságok a szolgáltatások költségének maximum 80%-áig igényelhetnek támogatást, de a **támogatás** maximuma gazdaságonként **évi 1 500 euró**.

A szaktanácsadási rendszer bevezetése 2007-től lesz kötelező a tagállamok számára, melyet a gazdálkodók önkéntesen vehetnek majd igénybe. A tanácsadási

szolgáltatás során prioritást élvezhetnek azok a gazdálkodók, akik egy évben 15 ezer eurónál több támogatásban részesülnek. A kötelező bevezetést követően az adminisztrációs keresztellenőrzéseket (*cross compliance*) kiegészítik a helyszíni (*on-the-spot*) ellenőrzések.

2.8.3. A vidékfejlesztési támogatási programok bővítése

Állatjólét

Az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések bővítését jelenti, hogy lehetőséget adnak a szigorúbb állatjóléti előírások alkalmazását vállaló gazdálkodók támogatására. Az állatjólét javításának támogatása 5 éves kötelezettségvállalást jelent az általános állatjóléti gyakorlatnál szigorúbb állatjóléti előírások megvalósításához. A támogatás a kötelezettségvállalás során felmerülő pótlólagos költségeket és kieső jövedelmet hivatott kompenzálni. Az **évi támogatás maximuma 500 euró/nagyállat-egység**.

Fiatal farmerek támogatása

A már létező vidékfejlesztési intézkedést keretében a fiatal farmerek **támogatásának maximuma 250 ezer-ről 300 ezer euróra emelkedett** azzal a feltétellel, hogy a fiatal farmerek igénybe veszik a szaktanácsadási szolgáltatást (*farm advisory system*). Ezen belül a fiatal farmerek **beruházási támogatása 45%-ról 50%-ra** – kedvezőtlen adottságú területeken 55%-ról 60%-ra – emelkedett (a támogatás egyszeri juttatás, vagy kamattámogatás lehet, maximum 30 ezer euró értékben).

Natura 2000

A már létező intézkedés módosításának lényege, **hogy indokolt esetben magasabb támogatás is nyújtható**. A specifikus környezetvédelmi korlátozások alá eső területek hektáronkénti támogatása 5 év alatt fokozatosan 500-ról 200 euróra csökken. Igazolt esetben azonban a **támogatás hosszabb időszak távlatában is meghaladhatja a hektáronkénti 200 eurót**. A **támogatásra jogosult terület korlátozását is megszüntették**, így a tagországok a környezetvédelmi korlátozások alá eső területek 10%-ánál nagyobb hányadát is támogathatják a Natura 2000 keretében.

Erdészet

Az erdészeti beruházási **támogatásokat kiterjesztették az ökológiai és társadalmi célból fenntartott állami tulajdonban lévő erdőkre is (jóléti erdők)**. Gyors vágásfordulójú fafajok telepítése is támogatható. Ez az intézkedés Magyarország számára is kedvező elem.

Agrár-környezetgazdálkodás és állatjólét társfinanszírozása

Az agrár-környezetgazdálkodás és állatjóléti intézkedések alkalmazásának elősegítése érdekében az **EU társfinanszírozási hányada** az 1. célterületeken 75%-ról 85%-ra, egyéb területeken 50-ről 60%-ra **nőtt**.

Kedvezőtlen adottságú területek

A kedvezőtlen adottságú területek támogatását objektív körülmények figyelembe vétele mellett hektáronkénti 200-ról 250 euróra (tagországok átlagában) emelték.

2.8.4. Vidékfejlesztés az új tagországokban (EU-10)

2004-2006 között az új tagországok számára az EAGGF Garancia Alap forrásából 5,76 milliárd euró áll rendelkezése vidékfejlesztési célokra. Ehhez az összeghez még körülbelül **2 milliárd euró** társul az EAGGF **Orientációs Alap forrásából.**

Egyes elemzők szerint a csatlakozó országoknak bőkezűen osztották el a vidékfejlesztési forrást, hiszen az EU-15 hét évre – 2000-2006 – 52,5 milliárd eurót kap, egy lakosra és egy évre jutóan kevesebbet, mint az új tagországok. A pénz elosztásakor figyelembe vették egyrészt, hogy az új tagországokban a vidék fejlettsége elmaradt az EU-15 tagországoihoz képest, másrészt pedig kompenzálni kívánták a közvetlen agrártámogatások hátrányát.

A 10 új tagország számára a Garancia Alap 10, az Orientációs Alap (1. célterület) pedig 9 vidékfejlesztési programot finanszíroz (Ciprus kivételével, ahol valamennyi vidékfejlesztési intézkedés igénybe vehető) 2004-2006 között. Összesen mintegy 7,8 milliárd euró (1999-es árakon számolva) áll rendelkezésre ezekre a célokra (12. táblázat).

12. táblázat

Új tagországok vidékfejlesztési támogatása, 2004-2006

	Programok száma	EMOGA	EU társfinanszírozás (Mrd EUR)
Vidékfejlesztési programok	10	Garancia Alap	5,8
1. célterület	9	Orientációs Alap*	2,0
Összesen	19		7,8

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

* becslés

13. táblázat

Az új tagországok specifikus vidékfejlesztési intézkedéseinek maximális támogatása

1257/1999 EK rendelet cikke	Intézkedés	Támogatás (EUR)	Megjegyzés
33 b	A szerkezetátalakítás alatt álló félig árutermelő gazdaságok támogatása (maximum)	1000*	gazdaság/év
33 d	Termelői csoportok támogatás (maximum)	100 000 100 000 80 000 60 000 50 000	1. évben 2. évben 3. évben 4. évben 5. évben

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

* Lengyelország esetében a maximális összeg 1 250 EUR.

2000-2006 között a tagországok (EU-15) az EU összes vidékfejlesztési támogatásának (Garancia és Orientációs Alap) 56%-át az 1. célterületen tervezik elkölteni. Az EU-25 esetében ez az arány várhatóan 66%-ra nő, mert a csatlakozó országok vidékfejlesztési támogatásainak 95%-a az 1. célterületek támogatását fogja szolgálni.

Az EU-15 tagországaiban 2000-ben 68 millió fő, a lakosság 18%-a élt 48 elmaradottnak számító régióban, az EU-25-ben a lakosság közel 25%-a, mintegy 116 millió fő él 67 elmaradott régióban, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el az EU-25 átlagának 75%-át.

Az új tagországok felzárkóztatása mellett problémát jelent, hogy a jelenlegi 48 régióból 18 kiesik, mert egy főre jutó GDP-jük már meghaladja az EU-25 átlagának 75%-át (az EU-25-ben csökken az átlag az EU-15-höz viszonyítva). Egyes vélemények szerint a jövőben csak az új tagországok felzárkóztatására szabad költeni a közös forrásokból, mások szerint inkább az életképes és nem a fejletlen régiók versenyképességének erősítésére kell összpontosítani.

Az 1. és a 2. pillér (mezőgazdaság, vidékfejlesztés) támogatási aránya az új tagországok belépésével javul, mert a jelenlegi **90:10%-os** (mezőgazdaság-vidékfejlesztés) részesedés **2006-re 86:14%-ra** emelkedik. Itt csak a Garancia Alap vidékfejlesztési támogatási előirányzatáról van szó (14. táblázat).

14. táblázat

**Vidékfejlesztési támogatások
(Garancia Alap)**

(millió euró)

	2004	2005	2006	2004-2006
Cseh Köztársaság	163,3	182,0	197,5	542,8
Észtország	45,3	50,4	54,8	150,5
Ciprus	22,5	25,1	27,2	74,8
Lettország	98,7	110,0	119,4	328,1
Litvánia	147,3	164,1	178,1	489,5
Magyarország	181,2	201,9	219,2	602,3
Málta	8,1	9,0	9,8	26,9
Lengyelország	862,4	961,0	1043,0	2866,4
Szlovénia	84,7	94,4	102,5	281,6
Szlovákia	119,5	133,1	144,5	397,1
EU-10	1733	1931	2096	5760

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

15. táblázat

Pénzügyi előirányzat (2004-2006)

Megnevezés	2004	2005	2006
Közvetlen és piaci támogatás	42 769	43 724	43 735
Vidékfejlesztés (Garancia Alap)	6 536	6 707	6 840
Összesen	49 305	50 431	50 575

Forrás: Agra Focus, December 2003 – No.94. Internal paper prepared by DG BUDGET.

Ha az Orientációs Alap vidékfejlesztési kiadásainak előirányzatát is hozzáadjuk a Garancia Alap előirányzott támogatásaihoz, akkor **2006-ban a vidékfejlesztés költségvetési előirányzata** (10,5 milliárd euró) a mezőgazdaság költségvetésében (54,3 milliárd euró) **megközelíti a 20%-ot** (15. táblázat).

2.8.5. Vidékfejlesztés 2006 után

2.8.5.1. A vidékfejlesztés célja

A vidékfejlesztési politika a közelmúltban az érdeklődés központjába került, mert az élelmiszergazdaság termelésében egyre nagyobb hangsúlyt kap a minőség és az egészséges környezet. A 2003-ban Salzburgban megrendezett vidékfejlesztési konferencián a vidékfejlesztési célokra rendelkezésre álló erőforrások szükségessége került szóba.

Az EU területének 80%-át teszi ki a vidéki terület, ahol a népesség 25%-a lakik. Az EU vidéki térség megkülönböztetett jegye a földrajzi és tájképi diverzitás. Az EU lakossága értékeli a vidéki területeket, mivel alternatív tájat és életminőséget nyújt. A vidéket nem hátránynak, hanem kincsnek (vagyonnak) kell tekinteni, amelynek jövőjét az EU-ban csak valódi vidéki emberekkel lehet elképzelni és a

jövőben sem fogják szabadtéri múzeumként kezelni. Mindez globális gondolkodást és helyi (lokális) tetteket igényel. A farmok nem tudják megmenteni a vidéket, a vidékfejlesztés azonban megmentheti a farmok egy részét. A kisgazdaságok túlélését elsősorban a mezőgazdaságon kívüli jövedelemforrások teszik lehetővé.

Az EU mezőgazdaságának erőssége közé tartoznak a kedvező éghajlati és talajviszonyok, a piacok közelsége, a gazdálkodók képzettsége, a tradíció és tapasztalat, valamint a termékek minősége, széles választéka és biztonsága. **A mezőgazdaság versenyképessége szempontjából** a nemzetközi piacokon a különböző előírások, belső piacon a multifunkcionalitás kérdése, a környezetvédelmi és állatjóléti intézkedések teljesítése jelentik a legnagyobb kihívást. A multifunkcionalitás tekintetében pedig a társadalom által igényelt szolgáltatások (közjavak) versenyképes előállítása jelenthet kiutat.

A versenyképességet elősegítő legfontosabb vidékfejlesztési intézkedésekhez sorolható a képzés, a szaktanácsadás, a minőségi termelés, a helyi piacokra történő értékesítés és a hozzáadott érték növelés támogatása. A vidékfejlesztési intézkedések nélkülözhetetlenek a mezőgazdaság versenyképességének növeléséhez, de figyelembe kell venni a régiók diverzifikációját is. Különös figyelmet érdemelnek a fiatal farmerek, mivel ők jelentik az EU-ban a mezőgazdaság jövőjét. Egyetlen vidékfejlesztési pénzügyi alap, programozási módszer és ellenőrzési mechanizmus alkalmazása várható a hatékonyabb vidékfejlesztés elősegítése érdekében.

A vidékfejlesztést azokban a régiókban célszerű támogatni, ahol a felhasznált támogatás segítségével gazdasági növekedés érhető el. Elosztani csak annyit lehet, amennyit a mezőgazdaság megtermel. Ha nem nő a hozzáadott érték, akkor változatlan marad a gazdálkodók összjövedelme, vagy csak kevesebb gazdálkodónak juthat több. Gazdasági növekedés nélkül a vidéki népesség továbbra is a városokba vándorol. Ha olyan célokra adunk vidékfejlesztési támogatást, amelyek nem járulnak hozzá a gazdasági növekedéshez, akkor kétszeresen kell megfizetni: először a vidékfejlesztést, másodsor az elvándorolt népesség szociális támogatását. Ez egyértelműen azt jelenti, hogy a beruházásnak is versenyképesnek kell lenni.

A vidékfejlesztés a mezőgazdasági termelők mellett egyre inkább azokat a személyeket és csoportokat veszi célba, akik aktívan részt vesznek az adott területek integrált és fenntartható fejlődésében.

2.8.5.2. A vidékfejlesztés várható költségvetése

A **KAP 1. pillérének** támogatását 2002-ben rögzítették a 2006-2013 közötti időszakra vonatkozóan. Ebben az időszakban a támogatás nem haladhatja meg a 2006 évi támogatás összegét (az EU évi 1%-os növekedést engedélyez). Az agrárpiaci támogatások így 2007-2013 között változatlanok, esetleg reálértékben szerény csökkenést mutatnak. A támogatások korlátozása nem vonatkozik a vidékfejlesztési támogatásokra. Az új pénzügyi időszakban (2007-2013) a

vidékfejlesztési eszközöket egyetlen alapba vonják össze, így lehet egységes a végrehajtás és ellenőrzés is.

Az EU-ban a nemzeti hozzájárulási eddigi plafonját – a bruttó nemzeti jövedelem (*Gross National Income: GNI*) 1,24%-a – nem használták fel, mert jelenleg a GNI 1,08%-ára rúg a költségvetési előirányzat. A különbség több mint 16 milliárd euró, amit a tagországok pénzügyminiszterei – nem hivatalosan – tartaléknak tekintenek.

Az Európai Bizottság a 2007-2013-as költségvetés időszakban a nemzeti hozzájárulás felső határát a GNI 1,15%-ban javasolja meghúzni, amely összeg az új költségvetési időszak utolsó évében kb. 143 milliárd euró támogatást jelent. **A KAP költségvetése 2013-ban 55,5 milliárd euró körül alakul, amely összegből 42,3 milliárd euró jut a közvetlen és agrárpiaci támogatásokra. A 42,3 milliárd euróból 38,7 milliárd euró jut a közvetlen kifizetésekre** (16. táblázat).

16. táblázat

Az EU-25 költségvetése (2007-2013)

(milliárd euró)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Fenntartható gazdasági növekedés	47,582	59,675	62,795	65,800	68,235	70,660	73,715	76,785
1a. Versenyképesség, foglalkoztatás	80791	12,105	14,390	16,680	18,965	21,250	23,540	25,825
1b. Kohézió	38,791	47,570	48,405	49,120	49,270	49,410	50,175	50,960
2. Természeti erőforrások megőrzése és kezelése	56,015	57,180	57,900	58,115	57,980	57,850	57,825	57,805
- CAP	54,279	55,259	55,908	56,054	55,859	55,666	55,853	55,497
- piaci és közvetlen támogatás	43,735	43,500	43,673	43,354	43,034	42,714	42,506	42,293
- vidékfejlesztés	10,544	11,759	12,235	12,700	12,825	12,952	13,077	13,205
3. Állampolgári biztonság, jog	1,381	1,630	2,015	2,330	2,645	2,970	3,295	3,620
4. Nemzetközi kapcsolatok	11,232	11,40	12,175	12,945	13,720	14,495	15,115	15,740
5. Igazgatás	3,436	3,675	3,815	3,950	4,090	4,225	4,365	4,500
Kompenzáció az új tagoknak	1,041	-	-	-	-	-	-	-
Előirányzat összesen	120,688	133,560	138,700	143,140	146,670	150,200	154,315	158,450
Tényleges kifizetés	114,740	124,600	136,500	127,700	126,000	132,400	138,400	143,100
Kifizetés a GNI százalékában	1,09	1,15	1,23	1,12	1,08	1,11	1,14	1,15

Forrás: <http://europa.eu.int/comm/agriculture>

Ezen belül az **új tagországok közvetlen kifizetése hozzávetőlegesen megnégyszereződik**, a 25%-os támogatottsági szint 100%-ra emelkedik. Magyarország 2004-ben 305, 2005-ben 350 millió eurót kap ilyen címen, míg 2013-ban 1 253 millió eurót (17. táblázat).

17. táblázat

Az EU-10 közvetlen kifizetéseknek plafonja

(millió euró)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Csehország	227,9	265,7	342,4	427,8	513,2	598,5	683,9	769,3	854,6
Észtország	23,4	27,3	40,4	50,5	60,5	70,6	80,7	90,8	100,9
Ciprus	8,9	10,4	13,9	17,4	20,9	24,4	27,8	31,3	34,8
Lettország	33,9	39,6	55,6	69,5	83,4	97,3	111,2	125,1	139,0
Litvánia	92,0	107,3	146,9	183,6	220,3	257,0	293,7	330,4	367,1
Magyarország	350,8	408,7	495,1	618,5	741,9	865,2	988,6	1111,9	1253,3
Málta	0,67	0,78	1,59	1,99	2,38	2,78	3,18	3,57	3,97
Lengyelország	724,3	845,0	1098,8	1373,4	1648,0	1922,5	2197,1	2471,7	2746,3
Szlovénia	35,3	41,4	55,5	69,4	83,3	97,2	111,0	124,9	138,8
Szlovákia	97,6	113,6	144,5	180,5	216,6	252,6	288,6	324,6	360,6

Forrás: Official Journal of the European Union. 30. 3. 2004.

A fokozatosan emelkedő **vidékfejlesztési előirányzat** 2006-ra 10,54 milliárd euróra nő, **2013-ban pedig eléri a 13,2 milliárd eurót** (Garancia és Orientációs Alap együtt, ami a tervek szerint összevonásra kerül). Ez az összeg nem tartalmazza a modulációból átcsoportosított összeget (2007-től évi 1,2 milliárd euró), mert vita van arról, hogy ez az összeget az 1. illetve a 2. pillérbe sorolják-e. **Az EU-25-ben a Közös Agrárpolitika költségvetéséből 2006-ban legfeljebb 20% (az EU-15-ben ez 16%), 2013-ban pedig 24% jut majd vidékfejlesztésre az előirányzat szintjén.**

A Bizottság javaslata alapján 2013-ban az EU költségvetésének mezőgazdasági fejezete a 2004. évi 44%-kal szemben csak 35%-ot képvisel. Az EU tagországok 1993-ban bruttó nemzeti jövedelmük (GNI) 0,61%-át költötték a mezőgazdaságra, 2004-ben ez az arány 0,43%-ra, 2013-ra pedig várhatóan 0,33%-ra csökken.

3. A KAP alkalmazása 2004-ben

A Koppenhágai Megállapodásban felkínált lehetőséget elfogadva Magyarország 2004. május 1-jétől, legfeljebb hároméves, indokolt esetben kétszer egy esztendővel meghosszabbítható átmeneti időszakra a brüsszeli forrásból finanszírozott közvetlen agrártámogatások egyszerűsített kifizetése, valamint ezek nemzeti költségvetésből történő kiegészítése mellett döntött. Megjegyzendő, hogy amennyiben 3 év után, illetve a Bizottság által engedélyezett 1-1 év (tehát összesen 5 év) után sem tudunk felkészülni az SPS alkalmazásra, a Bizottság a közvetlen szubvenciókat az egységes gazdaságtámogatásra történő áttérésig a 2008. évi szinten (tehát 50%-on!) (281/2004/EK tanácsi döntés) „befagyasztja”.

3.1. Az egyszerűsített területalapú kifizetés

A magyar termelőknek 2004-ben közvetlen jövedelemtámogatásként kifizethető brüsszeli források összesen **305,81 Mio eurót** tesznek ki. Ezen összeget a 2003. június 30. állapot szerint kultúrállapotban tartott mezőgazdasági területre vetítve az egyszerűsített területalapú támogatás fajlagos összege 2004-ben legfeljebb **70,22 euró/ha** (18. táblázat). E termeléstől függetlenített szubvenció szántó-, ültetvény-, kert- és gyepterületek után egyaránt felvehető, amennyiben a támogatási kérelem legalább 1 ha-t (ültetvények esetében legalább 0,3 ha-t) lefed, és a parcellák nagysága eléri a 0,3 ha-t.

18. táblázat

**A Koppenhágai Megállapodásban foglaltak alapján 2004-ben egyszerűsített
kifizetésre jogosult földterületek Magyarországon**

Me.: ha

Megnevezés	Összes mg-i földterület	Szántó	Gyep	Ültetvény	Kert
2000	5 853 922	4 493 793	1 051 219	205 848	101 622
2001	5 738 170	4 378 985	1 061 158	198 777	97 752
2002	5 867 303	4 505 653	1 063 104	198 530	98 482
2003 (előzetes adat)	5 865 769	4 505 653	1 063 104	198 530	98 482
< 0,3 ha parcellák	589 509	438 569	0	52 458	98 482
0,3-1,0 ha közötti területek	186 119	131 953	54 166	0	0
< 1 ha alatti területek összesen	775 628	570 522	54 166	52 458	98 482
Mezőgazdasági művelésre alkalmatlan, erodált, erősen szennyezett területek	730 887	198 215	532 672	0	0
Repülőterek, katonai gyakorlóterek, vásárterek	4 100		4 100	0	0
2003. június 30-án kultúrállapotban nem tartott területek összesen	734 987	198 215	536 772	0	0
SAPS támogatásra nem jogosult terület összesen	1 510 615	768 737	590 938	52 458	98 482
SAPS támogatásra jogosult terület összesen	4 355 154	3 736 916	472 166	146 072	0

Forrás: FVM és KSH

Magyarország közösségi költségvetésből finanszírozott közvetlen támogatásai a 2005-2013 közötti időszakban a 19. táblázatban foglaltak szerint alakulnak. E szubvenciók forintértékét a tárgyév január 1. és június 30. közötti időszakra *pro rata temporis* alapon számított, az Európai Bizottság által legkésőbb a tárgyév július 31-éig kihirdetett euró/forint-átlagárfolyamon állapítják meg.

19. táblázat

**Magyarország közösségi költségvetésből finanszírozott
közvetlen támogatásai (2005-2013)**

Me.: Mio €

Év	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Összeg	350,8	408,7	495,1	618,5	741,9	865,2	988,6	1 111,9	1 235,3

Forrás: 583/2004/EK tanácsi rendelet

3.2. Nemzeti kiegészítő támogatások

A Koppenhágai Megállapodás rögzíti, hogy az egyes ágazatok nemzeti források felhasználásával megemelt közvetlen támogatása 2004-ben **nem lehet**

magasabb az érvényes *acquis* szerinti szint 55%-ánál (25%+30%-pont), illetve **a tejtermelés esetében**, a KAP-reform adaptációs tárgyalásain – elsősorban lengyel nyomásra – született megállapodás értelmében, **az *acquis* szerinti szint 85%-ánál** (25%+60%). Az egyszerűsített támogatás kedvezményezettjeinek köre lényegesen szélesebb (gyepterületek, ültetvények, cukorrépa, burgonya, szántóföldi zöldség és gyümölcs stb.), mint a standard közösségi szabályozás szerint közvetlen támogatásban részesíthetők köre. Ezért ha valamely ágazatban kihasználjuk az 55%-os (85%-os) szintig történő „megfejelés” lehetőségét, úgy az adott ágazat nemzeti kiegészítő támogatása (a brüsszeli szakzsargonban röviden csak *top-up* vagy CNDP) **magasabb lesz, mint az *acquis* szerinti szint 30%-a (60%-a).**

3.2.1. Állattenyésztési ágazatok

Az állattenyésztési ágazatok nemzeti kiegészítő támogatásainak kialakításánál a Koppenhágai Megállapodásban rögzített kvótákból, illetve támogatási felső létszámhatárokból, valamint a közvetlen támogatások engedélyezett mértékből (55%, illetve a tehéntej esetében 85%) kellett kiindulni. A jelenlegi termelési struktúra és bizonyos stratégiai megfontolások alapján az agrárpolitika összesen 6 támogatási jogcím létrehozása mellett döntött:

- Hízott hímivarú szarvasmarhák támogatása;
- Húshasznú tehenek támogatása;
- Extenzifikációs kiegészítő támogatás;
- Tehéntej-támogatás;
- Anyajuh-támogatás;
- Anyajuhtartás kiegészítő támogatása a kedvezőtlen adottságú területeken.

Az egyedek, illetve a tejkvóta után igényelhető maximális támogatási összeg meghatározásának alapelve – az anyajuhtartás kiegészítő támogatásának kivételével – minden esetben azonos: az egyes jogcímekre elkülöníthető nemzeti forrásból levonandó az ágazathoz az Európai Bizottság módszertana szerint rendelt tömegtakarmány-termő területre kalkulált egyszerűsített támogatás, majd a maradványt az adott jogcím alapján támogatásban részesíthető állatlétszámmal, illetve kvótával kell elosztani. A tényleges kifizetés az e módszerrel kalkulált összegeknél természetesen alacsonyabb, akár zérus is lehet (tehát meghirdetésük nem kötelező), ám a szerkezetváltás szüksége miatt indokolt a nemzeti kiegészítő támogatások maximalizálása. Célszerű lenne még 2004-ben dönteni az egységes farmtámogatás bevezetésének időpontjáról, és a szarvasmarha-, illetve juhtartás esetében a – feltehetően az új tagállamok számára is – engedélyezett opciókról (a támogatások egy részének termeléshez kötése).

A következőkben röviden áttekintjük az állattenyésztési ágazatok lehetséges nemzeti kiegészítő támogatásait, két megjegyzéssel: (1) ezeket az Európai Bizottság e tanulmány lezárásakor ugyan már jóváhagyta, de még nem publikálta, illetve (2) ezek többségét a 2004. február 25-i agráralkuban foglaltakra tekintettel az FVM

2004-re „előrehozva” (vagyis 2004. május 1. előtt), illetve egyáltalán nem hirdette meg.

Hízott hímivarú szarvasmarhák támogatása

A támogatást az Unión belül vágásra vagy más tagállamba, illetve harmadik országba értékesített hímivarú szarvasmarhák után lehet igényelni. E jogcím pénzügyi forrása, a Koppenhágai Megállapodásban rögzített 94 620 egyed (speciális vágómarhákkvóta) támogatási felső létszámhatárig, az alábbi közvetlen támogatási jogcímek összevonásával teremthető meg:

- speciális vágómarha-támogatás (94 620 egyedre);
- vágási támogatás (141 559 felnőtt egyedre szóló kvótából 94 620 egyedre).

E szubvenciók összege 55%-os szinten 15,09 millió euró. Ebből levonandó az egyszerűsített kifizetés hízott hímivarú szarvasmarhák támogatására jutó része. Ennek első lépéseként a nagyállat-egységben (1 egyed = 0,6 NE) kifejezett speciális vágómarhákkvótát elosztjuk az 1,8 NE/ha állatsűrűségi mutatóval, így kapjuk meg a hímivarú szarvasmarhák takarmányterületének elméleti nagyságát (31 540 ha). E terület és az egyszerűsített kifizetés (70,22 euró/ha) szorzata 2,21 millió euró – ezen összeggel kell a jogcímre kalkulált 55%-os pénzügyi borítékot csökkentenünk. Ezután a megmaradó 12,88 millió eurót a speciális vágómarhákkvótával elosztva kapjuk meg a hízott hímivarú szarvasmarhákra igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **egyedenként 136,09 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint a hízott hímivarú szarvasmarhákra igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás **2005-ben és 2006-ban legfeljebb 147,15 euró/egyed**, illetve **157,22 euró/egyed** lehetne. Megjegyzendő, hogy a felső létszámhatár túllépése esetén nem a kifizetés összegét, hanem **a támogatható állatlétszámot csökkentik**.

A támogatás feltételei:

- a támogatott állat 9 hónavnál idősebb korban az Unión belül levágott (legalább 185 kg vágott súly) vagy más tagállamba, illetve harmadik országba exportált hímivarú egyed lehet, amely legalább 2 hónappal a vágást, illetve exportot megelőzően az igénylő tulajdonában volt;
- a jogosultság alsó határa 1 egyed;
- az állományból való kikerülés igazolása ENAR-, vágóhídi vagy exportbizonylattal;
- az állattartási feltételek teljesítése.

E támogatást az FVM a **húsmarhatartáshoz nyújtott nemzeti kiegészítő támogatásként** 2004-re meghirdette (ld. 87/2004 FVM rendelet), mint az állattenyésztők által a csatlakozás időpontja után igényelhető egyetlen ágazat-specifikus közvetlen szubvenciót. A támogatás összege **34 700 Ft/egyed**.

Húshasznú tehenek támogatása

A támogatást a húshasznú vagy kettőshasznú fajtabesorolásba tartozó, valamint húshasznú marhával (apaállat) való keresztezésből született nőivarú szarvasmarhák után lehetne igényelni. E jogcím pénzügyi forrása, a Koppenhágai Megállapodásban rögzített 117 000 egyed (húshasznútehén-kvóta) támogatási felső létszámhatárig, az alábbi közvetlen támogatási jogcímek összevonásával teremthető meg:

- húshasznútehén-támogatás (117 000 egyedre);
- húshasznútehén-támogatást kiegészítő, csak nemzeti forrásból finanszírozott támogatás;
- tagállami hatáskörbe rendelt, de brüsszeli forrásból finanszírozott kiegészítő támogatás;
- hízottbika-létszámmal (94 620 egyed) csökkentett vágási támogatásra jogosult állatszám (46 939 felnőtt egyed és 94 439 borjú) 30%-ára kifizethető vágási támogatás.

E szubvenciók összege 55%-os szinten 19,10 millió euró. Ebből levonandó az egyszerűsített kifizetés húshasznútehén-támogatásra jutó része. Ennek első lépéseként a nagyállat-egységben (1 egyed = 1 NE) kifejezett húshasznútehén-kvótát elosztjuk az 1,8 NE/ha állatsűrűségi mutatóval, így kapjuk meg a húshasznú tehenek takarmányterületének elméleti nagyságát (65 000 ha). E terület és az egyszerűsített kifizetés (70,22 euró/ha) szorzata 4,56 millió euró – ezen összeggel kell a jogcímre kalkulált 55%-os pénzügyi borítékot csökkentenünk. Ezután a megmaradó 14,54 millió eurót a húshasznútehén-kvótával elosztva kapjuk meg a húshasznú tehenekre igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **egyedenként 124,25 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint a húshasznú tehenekre igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás **2005-ben** és **2006-ban legfeljebb 133,55 euró/egyed**, illetve **140,81 euró/egyed** lehetne. A hízott hímivarú szarvasmarhák támogatásánál tett megjegyzésünk itt is érvényes: a felső létszámhatár túllépése esetén nem a kifizetés összegét, hanem **a támogatható állatlétszámot csökkentik**.

A támogatás feltételei:

- a támogatott állat kizárólag húshasznú vagy kettőshasznú fajtabesorolásba tartozó, valamint húshasznú marhával (apaállat) való keresztezésből született nőivarú szarvasmarha lehet, amely 2004. május 1-én az igénylő tulajdonában volt;
- a jogosultság alsó határa 1 egyed;
- a támogatási kérelem benyújtásától számítva legalább 6 hónapos tartási kötelezettség;
- az állatállomány brucellózis, leukózis és gümőkór mentességének igazolása, továbbá az állattartási feltételek teljesítése;
- az igénylő a tárgyévben 120 000 kg-ot meghaladó tejkvótával nem rendelkezhet.

Extenzifikációs kiegészítő támogatás

Azon gazdálkodók, akik a hizott hímivarú szarvasmarhákra és/vagy húshasznú tehenekre támogatást vesznek fel, szarvasmarha- és anyajuh-támogatást élvező juhállományuk általuk használt, nemzeti kiegészítő támogatásban nem részesülő tömegtakarmány-termő területre vetített sűrűsége nem éri el az 1,4 NE/ha értéket, továbbá nemzeti kiegészítő támogatásban nem részesülő tömegtakarmány-termő területük legalább 50%-a gyepterület, extenzifikációs kiegészítő támogatást is igényelhetnének. E jogcím pénzügyi forrása, a 211 620 egyed (speciális vágómarha- és húshasznútehén-kvóta összege) támogatási felső létszámhatárig, az extenzifikációs prémium, aminek összege 55%-os szinten 1,16 millió euró. Ebből levonandó a hizott hímivarú szarvasmarhákra és húshasznú tehenekre 1,8 NE/ha és 1,4 NE/ha állatsűrűségi mutatóval kalkulált takarmányterületek különbözete (27 583 ha). E terület és az egyszerűsített kifizetés (70,22 euró/ha) szorzata 1,94 millió euró – ezen összeggel kell a jogcímre kalkulált 55%-os pénzügyi borítékot csökkentenünk. Ezután a megmaradó 9,70 millió eurót a támogatási felső létszámhatárral elosztva kapjuk meg a hizott hímivarú szarvasmarhákra és húshasznú tehenekre igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **egyedenként 45,85 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint az extenzifikációs kiegészítő támogatás **2005-ben** és **2006-ban legfeljebb 49,50 euró/egyed**, illetve **52,77 euró/egyed** lehetne.

Tehéntej-támogatás

A támogatást a tejkvóta-regisztrációban szereplő, tejkvótával rendelkező gazdálkodók igényelhetnék. E jogcím pénzügyi forrásai, a Koppenhágai Megállapodásban rögzített 1 947 280 t (tejkvóta) támogatási felső határig, az alábbi közvetlen támogatási jogcímek összevonásával teremthetők meg:

- tejkvóta-alapú támogatás;
- kiegészítő támogatás;
- hizottbika-létszámmal (94 620 egyed) csökkentett vágási támogatásra jogosult állatszám (46 939 felnőtt egyed és 94 439 borjú) 70%-ára kifizethető vágási támogatás.

E szubvenciók összege 85%-os szinten 22,81 millió euró. Ebből levonandó az egyszerűsített kifizetés tehéntej-támogatásra jutó része, aminek megállapításához az FVM által nyilvántartott 725 gazdaságból indulunk ki. Ezek saját és bérelt takarmányterülete összesen 64 220 ha, amit a tejkvóta és összes termelésük (1 503 208 t) hányadosával szorozva kapjuk meg országos szinten a tejtermelés takarmányterületének elméleti nagyságát (83 192 ha). E terület és az egyszerűsített kifizetés (70,22 euró/ha) szorzata 5,84 millió euró – ezen összeggel kell a jogcímre kalkulált 85%-os pénzügyi borítékot csökkentenünk. Ezután a megmaradó 16,97 millió eurót a tejkvótával osztjuk, így kapjuk meg a tehéntejre igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **tonnánként 8,71 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint a tehéntejre igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás **2005-ben** és **2006-ban legfeljebb 19,67 euró/t**, illetve **31,70 euró/t**

lehetne. (E szembetűnő növekedés a 2004-ben bevezetett tejprémium fokozatos emelésének köszönhető.)

A támogatás feltételei:

- támogatásban kizárólag a tejkvóta-regisztrációban szereplő, tejkvótával rendelkező termelő részesülhet;
- regisztrált tejfelvásárló felé vagy közvetlenül történő tejértékesítés;
- az igénylő eleget tesz a külön meghatározott nyilvántartási feltételeknek.

Anyajuh-támogatás

A támogatást a már legalább egy ízben ellett vagy 12 hónaposnál idősebb nőivarú juhok után lehetne igényelni. E jogcím pénzügyi forrása, a Koppenhágai Megállapodásban rögzített 1 146 000 egyed (anyajuhkvóta) támogatási felső létszámhatárig, az alábbi közvetlen támogatási jogcímek összevonásával teremthető meg:

- anyajuh-támogatás (1 146 000 egyedre);
- anyajuhok kiegészítő támogatása.

E szubvenciók összege 55%-os szinten 13,90 millió euró. Ebből levonandó az egyszerűsített kifizetés anyajuh-támogatásra jutó része. Ennek első lépéseként a nagyállat-egységben (1 egyed = 0,15 NE) kifejezett anyajuhkvótát elosztjuk az 1,8 NE/ha állatsűrűségi mutatóval, így kapjuk meg az anyajuhok takarmányterületének elméleti nagyságát (95 500 ha). E terület és az egyszerűsített kifizetés (70,22 euró/ha) szorzata 6,71 millió euró – ezen összeggel kell a jogcímre kalkulált 55%-os pénzügyi borítékot csökkentenünk. Ezután a megmaradó 7,20 millió eurót az anyajuhkvótával elosztva kapjuk meg az anyajuhokra igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **egyedenként 6,28 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint az anyajuhokra igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás **2005-ben** és **2006-ban** egyaránt **legfeljebb 6,52 euró/egyed** lehetne. Az anyajuh-támogatáshoz kapcsolódóan is fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a felső létszámhatár túllépése esetén nem a kifizetés összegét, hanem **a támogatható állatlétszámot csökkentik**.

A támogatás feltételei:

- a támogatott állat a már legalább egy ízben ellett vagy 12 hónaposnál idősebb nőivarú juh lehet, amely 2004. május 1-én az igénylő tulajdonában volt;
- a jogosultság alsó határa 10 egyed;
- a támogatási kérelem benyújtásától számítva legalább 100 napos tartási kötelezettség;
- az állattartási feltételek teljesítése.

Anyajuhtartás kiegészítő támogatása a kedvezőtlen adottságú területeken

Azon gazdálkodók, akik anyajuh-támogatást vesznek fel, és gazdaságuk földterületének legalább 50 százaléka kedvezőtlen adottságú régióban helyezkedik

el, az anyajuhok után kiegészítő támogatást is igényelhetnének. E jogcím pénzügyi forrása az úgynevezett *Rural World* prémium, aminek összege 55%-os szinten 1,16 millió euró. Ezt az FVM által kalkulált 300 000 egyed támogatási felső létszámhatárral elosztva kapjuk meg az anyajuhokra igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **egyedenként 3,85 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint az anyajuhtartás kiegészítő támogatása **2005-ben** és **2006-ban legfeljebb 4,20 euró/egyed**, illetve **4,55 euró/egyed** lehetne.

3.2.2. Növénytermesztési ágazatok

A növénytermesztési ágazatok nemzeti kiegészítő támogatásainak kialakításánál a Koppenhágai Megállapodásban rögzített bázisterületekből, kvótákból, illetve a vetőmagvagnál az adaptációs tárgyalások során megállapított, termőterületre átszámított mennyiségből⁶, valamint a közvetlen támogatások engedélyezett mértékéből (55%) kellett kiindulni. Egyes kisebb ágazatok támogatásainak „beáldozását”, ezáltal az ágazat ellehetetlenülését elkerülendő az agrárpolitika összesen 4 támogatási jogcím létrehozása mellett döntött:

- *Burley* típusú dohány támogatása;
- *Virginia* típusú dohány támogatása;
- Rizstámogatás;
- Szántóföldi növények támogatása.

A területre igényelhető maximális támogatási összeg meghatározásának alapelve hasonló az állattenyésztési ágazatok nemzeti kiegészítő támogatásainál alkalmazotthoz: az egyes jogcímekre elkülöníthető nemzeti forrásból levonandó az ágazathoz rendelt területre kalkulált egyszerűsített támogatás, majd a maradványt az adott jogcím alapján támogatásban részesíthető területtel kell elosztani. A tényleges kifizetés az e módszerrel kalkulált összegeknél természetesen alacsonyabb, akár zérus is lehet.

Dohánytámogatások

A minőség javítására irányuló törekvések következtében a dohánytermelés jelenlegi szerkezete eltér attól, amit a Koppenhágai Megállapodásban rögzített kvóták tükröznek: a *Virginia* típus részesedése az elmúlt években megnőtt. Erre és a közösségi szabályozás (2075/92/EK tanácsi és 1336/98/EK bizottsági rendelet) kínálta lehetőségekre tekintettel, Magyarország a kvóták átcsoportosítását javasolta. Bár a *Virginia* típus termelői nagyobb fajlagos támogatást élveznek, az átcsoportosítással Magyarország összességében kevesebb támogatást fizet ki nekik, mint amit az eredeti kvóták alapján kapnának (20. táblázat).

⁶ A vetőmagvak (döntően pázsitfűfélék, hüvelyes és egyéb fehérjenövények) termőterülete 31 044 ha.

20. táblázat

Területalapú nemzeti kiegészítő támogatások a dohányágazatban

Megnevezés	Me.	Burley	Virginia	Összesen
Koppenhágai Megállapodásban rögzített kvóta	t	6 587	5 768	12 355
Standard támogatás 55%-a (6 587 x 2 384,23) + (5 768 x 2 980,62) x 0,55	€	8 637 708	9 455 719	18 093 427
Javasolt kvóta	t	4 000	7 000	11 000
Standard kifizetés (55%) a javasolt kvótával	€	5 245 306	11 475 387	16 720 693
Átlaghozam	t/ha	2,00	2,01	
Jogosult terület	ha	2 000	3 483	5 483
Egyszerűsített kifizetés a jogosult területre	€	140 440	244 576	385 016
Nemzeti kiegészítő támogatási „boríték”	€	5 104 866	11 230 811	16 335 677
Nemzeti kiegészítő támogatás	€/ha	2 552,43	3 224,85	

Forrás: Az FVM Piacfejlesztési Főosztályán, valamint az AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítások

A támogatások összege 55%-os szinten 5,25 millió euró a *Burley* típus és 11,48 millió euró a *Virginia* típus esetében. Ezen összegekből levonandó a 70,22 euró/ha egyszerűsített kifizetés és a termőterületek (ezek az átcsoportosított kvóták alapján, a Dohány Terméktanács által megadott átlaghozamok figyelembevételével lettek meghatározva) szorzata. A maradványösszegeket a termőterületekkel elosztva kapjuk meg az egyes dohánytípusokra igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **hektáronként legfeljebb 2 552,43 eurót a *Burley*, 3 224,85 eurót a *Virginia* típus esetében** (3. táblázat). Ugyanezen módszert követő számításaink szerint a dohánytermelés nemzeti kiegészítő támogatása **2005-ben a *Burley* típus esetében legfeljebb 2 780,53 euró/ha, a *Virginia* típus esetében legfeljebb 3 514,08 euró/ha** lehetne⁷. Megjegyzendő, hogy amennyiben az elfogadott támogatási kérelmek által lefedett terület meghaladja a fenti kalkulációnál figyelembevett termőterületek összegét, a fajlagos kifizetést minden igénylő számára arányosan csökkentik.

A támogatás feltételei:

- a vetés legkésőbb június 15-ig történő befejezése, a növény legalább virágzásig történő megőrzése;
- nemzeti hatáskörben meghatározott termelési módszerek és növényvédelmi eljárások alkalmazása;
- fermentálókkal kötött írásos szerződés, amelynek értelmében a termelő köteles az összes betakarított dohányt leadni a fermentálónak, illetve az elsődleges feldolgozó köteles az összes nyersanyagot átvenni;
- legalább 1 ha területet lefedő igénylés;
- legalább 0,3 ha parcellaméret;

E támogatásokat az FVM a ***Burley*- és *Virginia*-dohány termesztéséhez nyújtott nemzeti kiegészítő támogatásként** 2004-ben meghirdette (ld. 87/2004

⁷ 2006. évi támogatási értékeket nem közlünk, ugyanis a tanulmány lezárásakor még bizonytalan, hogy a dohányprémiumok termeléstől függetlenített részét a hazai dohánytermelők az egyszerűsített kifizetés és nemzeti kiegészítő támogatások alkalmazása esetén is igényelhetik (vö. rizstámogatás).

FVM rendelet). A támogatás összege a *Burley* típus esetében **580 000 Ft/ha**, míg a *Virginia* típus esetében **740 000 Ft/ha**.

Rizstámogatás

E jogcím pénzügyi forrása, a Koppenhágai Megállapodásban rögzített 3 222 ha bázisterületre, az alábbi közvetlen támogatási jogcímek összevonásával teremthető meg:

- rizs területalapú közvetlen támogatása;
- rizs termény-specifikus kiegészítő támogatása.

E szubvenciók összege 55%-os szinten 972 ezer euró. Ebből levonandó az egyszerűsített kifizetés (70,22 euró/ha) és a bázisterület szorzata. A megmaradó 746 ezer eurót a bázisterülettel elosztva kapjuk meg a rizsre igényelhető területalapú nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **hektáronként 231,56 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint a rizsre igényelhető területalapú nemzeti kiegészítő támogatás **2005-ben és 2006-ban legfeljebb 58,95 euró/ha**, illetve **57,28 euró/ha** lehetne. (E szembevetendő visszaesés oka az, hogy a hazai rizstermelők az egységes gazdaságtámogatásra történő áttérésig nem jogosultak a termeléstől függetlenített, 102 euró/referenciahozam támogatásra.) A rizs nemzeti kiegészítő támogatására is érvényes, hogy amennyiben az elfogadott támogatási kérelmek által lefedett terület meghaladja a bázisterületet, a fajlagos kifizetést minden igénylő számára arányosan csökkentik.

A támogatás feltételei:

- a vetés legkésőbb május 31-ig történő befejezése, a növény legalább virágzásig történő megőrzése;
- legalább 1,0 ha területet lefedő igénylés;
- legalább 0,3 ha parcellaméret.

E támogatást az FVM a **rizstermesztéshez nyújtott nemzeti kiegészítő támogatásként** 2004-ben meghirdette (ld. 87/2004 FVM rendelet). A támogatás összege **59 000 Ft/ha**.

Szántóföldi növények támogatása

E jogcím pénzügyi forrásai, a GOFR-növények, hüvelyes növények és komló Koppenhágai Megállapodásban rögzített bázisterületeinek, valamint a vetőmagvak adaptációs tárgyalások során megállapított mennyiségéből kalkulált termőterületének összegére (3 520 790 ha), az alábbi közvetlen támogatási jogcímek összevonásával teremthetők meg:

- GOFR-növények területalapú közvetlen támogatása;
- fehérjenövények speciális kiegészítő támogatása;
- durumbúza tradicionális és nem tradicionális körzetekben igényelhető kiegészítő támogatásai;
- hüvelyes növények közvetlen támogatása;

- komlótermelés támogatása;
- vetőmagvak termelői támogatásai.

E szubvenciók összege 55%-os szinten 574,77 millió euró. Ebből levonandó az egyszerűsített kifizetés (70,22 euró/ha) és az összesített bázisterület szorzata. A megmaradó 327,54 millió eurót az összesített bázisterülettel elosztva kapjuk meg a szántóföldi növényekre igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **hektáronként 93,03 eurót**.

Mivel azonban a 2004. évben nemzeti kiegészítő támogatásokra szánt, összesen 91 milliárd Ft költségvetési forrás nem elegendő az összes nemzeti kiegészítő támogatás maximális szinten történő finanszírozására, továbbá egyedül a GOFR-növények területalapú közvetlen támogatása az összes közvetlen támogatás körülbelül 88 százalékát teszi ki, a szántóföldi növények borítéka csupán azon összeget tartalmazza, ami a többi nemzeti kiegészítő támogatási „boríték” összegének levonása után a 91 milliárd Ft forrásból megmarad. Ez 284,81 millió euró, amit az összesített bázisterülettel elosztva kapjuk meg a szántóföldi növényekre ténylegesen igényelhető nemzeti kiegészítő támogatás 2004. évi maximumát, **hektáronként 80,89 eurót**. Ugyanezen módszert követő számításaink szerint – feltételezve, hogy a nemzeti kiegészítő támogatásokra szánt költségvetési forrás változatlanul 91 milliárd Ft – a szántóföldi növényekre igényelhető területalapú nemzeti kiegészítő támogatás **2005-ben és 2006-ban legfeljebb 73,73 euró/ha**, illetve **66,01 euró/ha** lehetne. E csökkenés magyarázata leegyszerűsítve a következő: mivel a közvetlen támogatások növekményének (2004-2006 között évi 5%) egy részét a nemzeti kiegészítő támogatásra nem jogosult ágazatok „fogják meg”, a nemzeti kiegészítő támogatásra jogosult ágazatoknál az egyszerűsített kifizetés aránya az engedélyezett támogatottsági szinten (55%, 60%, 65%) belül évről-évre csökken, vagyis **a nemzeti kiegészítő támogatások maximalizálásához mind több forrásra lenne szükség**.

Amennyiben az elfogadott támogatási kérelmek által lefedett terület meghaladja az összesített bázisterületet, úgy a szántóföldi növények nemzeti kiegészítő támogatásának fajlagos összegét is minden igénylő számára arányosan csökkentik.

A támogatás feltételei:

- az EU vonatkozó rendeleteiben (1251/1999/EK bizottsági, 1686/72/EKK tanácsi, valamint 1577/96/EK bizottsági rendeletek) meghatározott kultúrák vetése, a vetés legkésőbb június 15-ig történő befejezése, a növények legalább virágzásig történő megőrzése;
- legalább 1 ha területet lefedő igénylés;
- legalább 0,3 ha parcellaméret.

E támogatást az FVM a **szántóföldi növények termesztéshez nyújtott nemzeti kiegészítő támogatásként** 2004-ben meghirdette (ld. 87/2004 FVM rendelet). A támogatás összege **11 000 Ft/ha**.

A bemutatott növénytermesztési szubvenciókra egyformán érvényes, hogy minden megművelt mezőgazdasági parcellára csak egy támogatási kérelem nyújtható be az adott gazdasági évben, kivéve azon támogatásokat, amelyek a kísérő intézkedésekhez tartoznak (agrár-környezetgazdálkodás, kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása).

3.3. Előrehozott nemzeti kiegészítő támogatások

A 2004. február 25-én született agráralkunak megfelelően a tervezett nemzeti kiegészítő támogatások többségét a gazdálkodók, átmeneti likviditási gondjaik enyhítésére, részben vagy egészben ígérvényként még 2004. május 1. előtt, ténylegesen – faktoring ügyletek keretében – hónapokkal azok hatályos EU rendelkezések szerint lehetséges kifizetése előtt kapták meg. Az „előrehozott” nemzeti kiegészítő támogatások összegéről, a nemzeti kiegészítő támogatások 2004. évi lehetséges maximumáról és a csatlakozás után meghirdetett nemzeti kiegészítő támogatásokról a 21. táblázat nyújt áttekintés.

21. táblázat

Előrehozott és csatlakozás után meghirdetett nemzeti kiegészítő támogatások 2004-ben

1 € = 252 Ft	Előrehozott nemzeti kiegészítő támogatás (2004. április 30.-ig)	Csatlakozás után meghirdetett nemzeti kiegészítő támogatás (2004. május 1-től)	Nemzeti kiegészítő támogatás lehetséges maximális összege (2004)
Hízott hímivarú szarvasmarhák támogatása	-	34 700 Ft/egyed	34 295 Ft/egyed
Húshasznú tehenek támogatása	40 000 Ft/egyed	-	31 311 Ft/egyed
Extenzifikációs kiegészítő támogatás	-	-	11 554 Ft/egyed
Tehéntej-támogatás	2 000 Ft/t	-	2 195 Ft/t
Anyajuh-támogatás	1 600 Ft/egyed	-	1 583 Ft/egyed
Anyajuhtartás kiegészítő támogatása	-	-	970 Ft/egyed
Burley és Virginia típusú dohány támogatása	8 000 Ft/ha	580 000 Ft/ha és 740 000 Ft/ha	643 212 Ft/ha és 812 662 Ft/ha
Rizstámogatás	8 000 Ft/ha	59 000 Ft/ha	58 353 Ft/ha
Szántóföldi növények támogatása	8 000 Ft/ha	11 000 Ft/ha	23 444 Ft/ha (20 384 Ft/ha)

Forrás: 87/2004 és 41/2004 FVM rendeletek, valamint az AKII Agrárpolitikai Kutatások Osztályán készült számítások

Miként azt a táblázat adatai jelzik, az agráralku a 2004. évi nemzeti kiegészítő támogatások pénzügyi forrásait a húshasznú tehenek és az anyajuhok esetében teljes

egészében, míg a tehéntej, a dohány, a rizs és a szántóföldi növények esetében csak részben merítette ki.

3.4. Vidékfejlesztés Magyarországon

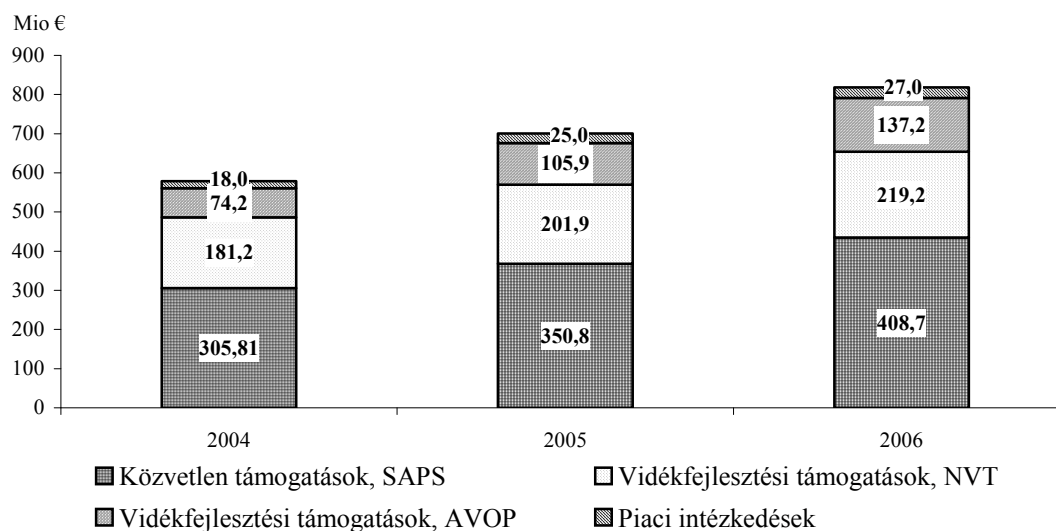
3.4.1. Vidékfejlesztési támogatások

Magyarország a **2004-2006 közötti időszakra** szóló vidékfejlesztési intézkedéseket megtervezte: a kísérő intézkedéseket (Garancia Alap) a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT), a strukturális intézkedéseket (Orientációs Alap) az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program⁸ (AVOP) tartalmazza. Az EU kötelezettségvállalása **az összes vidékfejlesztési intézkedések finanszírozására** (Garancia és Orientációs Alap) **919,5 millió euró**, ebből az NVT intézkedéseire 602,3 millió euró, míg az AVOP intézkedéseire 317,2 millió euró jut. Magyarország ezen időszakban összesen **1 135,0 millió euró közvetlen kifizetésre és piaci támogatásra számíthat**. A közvetlen kifizetések, valamint a piaci és vidékfejlesztési támogatások összege 2 054,5 millió euró, így **a vidékfejlesztési támogatások aránya az összes támogatásból közel 45%** (1. ábra).

⁸ Az AVOP intézkedéseinek finanszírozásában minimális összeggel a halászat támogatását szolgáló Halászati Orientációs Pénzeszköz (HOPE) is szerepel.

1. ábra

Magyarország számára előirányzott mezőgazdasági források (2004-2006)

Forrás: 583/2004/EK bizottsági rendelet

A 2. pillér finanszírozási aránya a 2004-2006 és 2006-2013 közötti időszakban eltérő irányzatot követ az EU-15 és EU-10 tagállamokban. Míg az EU-15-ben a vidékfejlesztési támogatások aránya 2006-2013 között 16-ról 24%-ra emelkedik, addig az EU-10-ben – és Magyarországon is – a kezdeti, viszonylag magas arány (45%) fokozatosan csökken. Ennek oka, hogy az EU-10-ben az 1. pillér finanszírozása 10 év alatt fokozatosan közelíti az EU-15 szintjét, ezért a vidékfejlesztésre szánt összegek relatív aránya kezdetben magasnak tűnik.

3.4.2. Az NVT prioritásai és céljai

Agrár-környezetgazdálkodás

Az intézkedés legalább 5 éves, általában legfeljebb 10 éves időszakra vállalt, szerződéses alapon működő, ösztönző támogatást nyújt a jó gazdálkodási gyakorlat (*good agricultural practice*) szabályainak megfelelő gazdálkodási módszereket alkalmazó és egyben a különböző célprogramok speciális feltételeit kielégítő gazdálkodóknak. A szántóföldekre, a gyepes területekre, az ültetvényekre, a vizes élőhelyekre és a veszélyeztetett haszonállatfajták extenzív tartására kidolgozott célprogramok magukba foglalják valamennyi földhasználati módot. A zonális programok az erre a célra kijelölt, úgynevezett érzékeny természeti területek (*high value nature areas*) programjai, amelyek speciális természetvédelmi célokat

szolgálnak. Az 5 célprogramon keresztül 2004-2006 között érintett terület 381-566 ezer ha (az átlagos támogatási összeg 218,73 euró/ha).

Kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása

Az intézkedés kompenzációs támogatást nyújt azoknak a gazdálkodóknak, akik fenntartják gazdálkodási tevékenységüket a kedvezőtlen adottságúnak minősített területen (*less favoured areas*). Mivel e területeken a nem művelt, elhagyott földek aránya viszonylag magas, ezért az intézkedés célja, hogy ez a jó gazdálkodási gyakorlat előírásainak megfelelő mezőgazdasági tevékenységek támogatásával megszüntesse. Az intézkedés összesen 1,40 millió ha kedvezőtlen adottságú területet céloz meg, amelyből 484 ezer ha a kedvezőtlen adottság (legfeljebb 57,38 euró/ha támogatás), 923 ezer ha pedig a környezetvédelmi korlátozás alá eső terület (legfeljebb 25,69 euró/ha támogatás) alapján került besorolásra.

Az EU környezetvédelmi, állattóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése

Az intézkedés részben az állattartó telepeken belüli, illetve a telepen kívüli trágyakezelés támogatásával hozzájárul a felhalmozódott folyékony és szilárd szerves trágya okozta környezetvédelmi problémák megoldásában. Másfelől az állattartási technológiák tökéletesítésének támogatásával elősegíti az állattóléti és higiéniai feltételek teljesítését, az EU vonatkozó előírásainak érvényesíthetőségét. Potenciálisan 20 ezer állattartó telepet érinthet az intézkedés, és 156 ezer ha-ral növekedhet a szerves trágyázott terület. A beruházási támogatás legfeljebb 3 éven keresztül, maximálisan évi 25 ezer euró, a többletköltség támogatása (határidő előtt már megvalósult standard esetében) legfeljebb évi 10 ezer euró lehet (standardonként, évente egyenlő mértékben csökkenő, degresszív).

Mezőgazdasági területek erdősítése

Az intézkedés hozzájárul az ország erdősültségének növeléséhez, valamint az erdők minőségének és védelmi funkciójának javulásához. Az intézkedés három, eltérő típusú támogatást tartalmaz:

- a mezőgazdasági földterület erdősítésének telepítési költségei;
- az újonnan telepített erdők ápolásának, védelmének és a szükséges pótló telepítésnek a költségei;
- jövedelepótló támogatás az erdőtelepítés miatt kieső jövedelem kompenzálására.

Az intézkedés a program teljes időtartamára (2004-2006) 30 ezer ha erdő telepítését jelenti.

Korai nyugdíj

Az intézkedés azon idősebb (55 éves kortól a hivatalos nyugdíjkorhatár eléréséig, de maximum 15 évig) gazdálkodókat célozza, akik felhagynak az árutermeléssel és egy másik gazdálkodónak vagy a Nemzeti Földalapnak átadják a legalább 3 hektár nagyságú földjüket. Ez mintegy 10 ezer főt érinthet, akiknek közel 60%-a feltehetően fiatal gazdálkodónak adja át gazdaságát, körülbelül 50 ezer ha területtel együtt. Az intézkedés csak **2006-ban** kerül bevezetésre

Szerkezetátalakítás alatt álló féli- önellátó gazdaságok támogatása

Az intézkedés átmeneti jövedelemkiegészítő támogatást biztosít azon gazdálkodóknak, akik elsősorban saját szükségleteikre termelnek, de ugyanakkor a termékeik egy jelentős részét a piacon értékesítik, és akik rendelkeznek az árutermelésre való átálláshoz szükséges adottságokkal. A támogatás öt évig adható, évente kerül kifizetésre, gazdaságonként és évente maximum 1 ezer euró mértékben. A pályázóknak üzleti tervet kell készíteniük és benyújtaniuk, amelyben bemutatják a vállalkozás jövőbeni gazdasági életképességét. Az érintett mintegy 8 ezer gazdaság 60-70 ezer ha körüli területet művel.

Termelői csoportok létrehozásának és működtetésének támogatása

Az intézkedés a különböző mezőgazdasági ágazatok (kivéve a zöldség-, gyümölcs- és dohányágazat) gazdálkodóit támogatja termelői csoportok létrehozásában és működtetésében. A támogatás kifizetése a termelői csoport elismeréséhez kötött. A támogatás összegét a csoport éves termelési árbevétele alapján számítják ki. Az intézkedés keretében 2004-2006 között hozzávetőlegesen 165 szervezet részesül támogatásban.

Technikai segítségnyújtás

Ez az intézkedés az NVT eredményes végrehajtását segíti azáltal, hogy biztosítja a program előkészítéséhez, végrehajtásához, monitoringjához és értékeléséhez, illetve a szükséges módosításokhoz megkívánt technikai segítséget.

Az NVT megvalósítása során a következő prioritások érvényesítése szükséges:

- kiegészítő jövedelem és foglalkoztatási lehetőségek biztosítása a mezőgazdasági tevékenységek fenntartásával és folytatásával a gyengébb termőhelyi adottságú területeken gazdálkodók számára;
- a termelési szerkezet termőhelyi adottságokhoz és piaci viszonyokhoz jobban illeszkedő átalakításának támogatása;
- a termelők gazdasági életképességének, pénzügyi helyzetének és piaci pozícióinak erősítése;
- a környezet minőségének megőrzése és javítása.

A kísérő intézkedések vonatkozó jogszabályaiban meghatározott jellemzői alapján az NVT nem közvetlenül az alacsony jövedelemszinttel és a munkanélküliséggel kapcsolatos problémák megoldását szolgálja. Ezen célok megvalósulására jellemzően közvetlenül az AVOP intézkedései hatnak. Mindamellet az NVT számos intézkedése meglehetősen jelentős pozitív hatással lehet e problémákra:

- támogatás biztosítása jobb minőségű, magasabb hozzáadott értékű termékek előállítására és magasabb élőmunka-igényű termelésre (például az agrár-környezetgazdálkodási célprogramokban, valamint az *EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése és a termelői csoportok létrehozásának és működtetésének támogatása* intézkedésekben);
- támogatás biztosítása kiegészítő földhasználati lehetőségekre (mint a *mezőgazdasági területek erdősítése* intézkedésben);
- kiegészítő jövedelmek biztosítása (mint a *kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása* vagy a *szerkezetátalakítás alatt álló félig-önellátó gazdaságok támogatása és a korai nyugdíj intézkedésekben*).

Az NVT tehát közvetetten hozzájárul a vidéki területek népességmegtartó képességének javulásához.

A második prioritás érvényre juttatása fontos a hagyományosan intenzív, esetenként alacsony jövedelemtermelő képességű és alacsony munkaintenzitású gazdálkodási szerkezet gazdaságilag és környezetileg fenntarthatóbb termelésre való átállása érdekében. Az agrár-környezetgazdálkodási célprogramok, a *kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása*, a *mezőgazdasági területek erdősítése* és az *EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése* intézkedések hatékony eszközök e változásokhoz. Emellett ez a prioritás a biotermékek és az igazoltan magas minőségű termékek iránti növekvő (hazai és külföldi) piaci kereslet kielégítését is jól szolgálja.

A harmadik prioritás esetében a gazdasági életképesség javulását közvetlenebbül és hatékonyabban szolgálja az AVOP-ból biztosított beruházási támogatás. A gazdálkodók pénzügyi helyzete javul valamennyi olyan intézkedés által, amely kompenzációs kifizetést nyújt a gazdálkodóknak, beleértve a *kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása* és a környezetileg érzékeny területeken jelentkező jövedelem-kiesés kompenzálását. A termelői csoportok létrehozását és működtetését támogató intézkedésnek köszönhetően a termelői csoportok tagjainak piaci pozíciója jelentősen javul az egységes minőségű, piaci mennyiségű termékek előállításának támogatása által. Mindamellet, a tapasztalatok alapján, a szövetkezési hajlandóság meglehetősen alacsony a gazdálkodók körében, és ez várhatóan csak fokozatosan javul. Hosszútávon a félig-önellátó gazdálkodókat támogató intézkedés is hozzájárul

azon gazdálkodók gazdasági életképességének javításához, akik hajlandóak és képesek gazdálkodásuk fejlesztésére.

A negyedik prioritásnak szintén nagy jelentősége van a magyar mezőgazdaság és a vidéki területek jövőbeli lehetőségeit tekintve. Ez a prioritás jól szolgálja a Magyarországon fellelhető relatív tiszta talaj és tiszta környezet jelentette erősségek kihasználását. Ez lehet az alapja a termelési szerkezet megváltoztatásának a piacképesebb „egészséges ételmiszer” előállításának irányába, valamint az „egészséges környezet” támogatása a vidéki turizmus és színvonalasabb életkörülmények megteremtésének érdekében. Mint előfeltétel, a környezetvédelem, a környezetileg megfelelő termelési mód és a minőségi, ételmiszerbiztonsági és egészségügyi előírások széleskörű alkalmazása kapcsolódik a versenyképes és fenntartható mezőgazdaság kialakításához. Ezt szolgálják az agrár-környezetgazdálkodási célprogramok, *az EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése, a kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása és a mezőgazdasági területek erdősítése* intézkedések. A *„termelői csoportok létrehozásának és működtetésének támogatása* intézkedés jogosultsági kritériuma hozzájárul a fogyasztóvédelmi elvárások tudatosabb teljesítéséhez is.

3.4.3. Az AVOP céljai és prioritásai

A mezőgazdasági termelés és ételmiszerfeldolgozás versenyképességének javítását, valamint a vidék felzárkóztatását célzó, az EMOGA Orientációs részlegéből finanszírozott intézkedések rendszerét az AVOP fogja egységes keretbe. A program a 2004-2006. évek közötti időszakra 81 milliárd Ft közösségi és 27 milliárd Ft nemzeti támogatást irányoz elő. E források felhasználása a program céljai között a következők szerint oszlik meg:

- versenyképes mezőgazdasági alapanyag-termelés: 57,0%;
- ételmiszerfeldolgozás korszerűsítése: 14,0%;
- vidéki térségek fejlesztése: 26,5%;
- technikai segítségnyújtás: 2,5%.

A vidékfejlesztési források elérhetőségének feltételei:

- vidéki térségben történő hasznosulás (a programban elfogadott kritériumok alapján Magyarország területének 83,5%-a minősül vidéki térségnek, itt él a népesség 38,3%-a);
- előzetes tervezés és programkészítés;
- pályázatos odaítélés, társfinanszírozási konstrukció.

A versenyképes mezőgazdasági alapanyag-termelés támogatása

E támogatások a termelési költségek csökkentésével, a termelékenység növelésével, a termelési szerkezet (beleértve a termőföld nem ételmiszertermelési célú hasznosítását is), a minőség, a környezeti és higiéniai körülmények, valamint az

állat-elhelyezési feltételek javításával elősegítik a versenyképesség növelését. A támogatások a következők:

- mezőgazdasági beruházások támogatása;
- fiatal gazdálkodók támogatása;
- szakmai továbbképzés és átképzés támogatása;
- halászat támogatása.

A rendelkezésre álló források elsődlegesen az életképes üzemek általános fejlesztéséhez, modernizálásához járulnak hozzá. A **fejlesztő, modernizáló** (de nem kapacitásnövelő) **beruházásokra** az AVOP-ból 51,3%-os arányban használhatók fel a források. Ezek az alábbiak:

- Állattartó létesítmények (szarvasmarha-, juh-, sertés- és baromfitartásban, valamint egyéb állatok, például kecske, házinyúl és méh tartásában): épületek, ezek gépészeti, technológiai berendezéseivel együtt, tartástechnológia modernizálása;
- Egyéb beruházások (magtárak, raktárak, géptárolók, silók, növényházak, új erő- és munkagépek, gazdaságon belüli meliorációs beavatkozások, alma-, körte- és őszibarack-ültetvények fejlesztése).

A **fiatal gazdálkodók támogatása a termelés humán feltételeinek javításával** a versenyképesség növelésének személyi feltételeit alapozza meg, elsősorban az egyéni gazdaságok körében.

A **gazdák szakmai továbbképzése, illetve átképzése** a gazdák szakmai felkészítésére irányul, elsősorban azoknak az ismereteknek az átadásával, amelyek az Európai Unióval kapcsolatosak és a termelők számára a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás, a gazdálkodás korszerűsítése miatt fontosak (ilyenek például a piacszabályozási ismeretek, az agrártámogatási, az alternatív gazdálkodási és jövedelemszerzési, valamint a biotermelési ismeretek).

A halászat modernizálását segíti elő a **halászati ágazat strukturális átalakítása** elsősorban az akvakultúrára, a feldolgozás, illetve a marketing vonatkozásában.

Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása

Az **élelmiszer-feldolgozás korszerűsítése** új technológiák bevezetésével, a piacra-jutás feltételeinek és a termékek minőségének javításával, az élelmiszerbiztonság növelésével közvetlenül szolgálja a versenyképesség növelését. Az élelmiszer-feldolgozóknak a környezetvédelmi előírások teljesítéséhez, továbbá a melléktermékek és hulladékok megfelelő kezeléséhez nyújtott támogatás hozzájárul a követelményeknek (standardoknak) való megfelelés teljesítéséhez illetve közvetlenül a versenyképesség elősegítéséhez.

A vidéki térségek fejlesztése

A vidéki gazdasági potenciál fejlesztése, a foglalkoztatás javítása kiemelt feladat. Ide sorolható a **mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra javítása, a vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése.** E csoportba tartozik még a falufejlesztés és -megújítás, valamint a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelmére nyújtható támogatás.

Mindezekon túl említést érdemel még a LEADER+ programokra és technikai segítségnyújtásra igényelhető támogatás.

4. Termelési és piaci kilátások, valamint a költségek és bevételek várható alakulása a főbb mezőgazdasági ágazatokban

4.1. A költségek és bevételek előrejelzésének módszere

A 2002. évi bázison 2004. és 2005. évekre készített költségprognózisok a makrogazdasági folyamatok egyes költségtényezőkre gyakorolt hatásán alapulnak, ezért a fontosabb hazai gazdaságkutató műhelyek (Magyar Nemzeti Bank, Kopint-Datorg Rt.) makrogazdasági előrejelzéseire épülnek. Egyes inputelemek esetében az ipari-termelői árindexet, az igénybevett szolgáltatások költségeinél és egyes állandó költségeknél a fogyasztói árindexet, a munkabérenél a bérköltségek növekedési ütemét, míg az értékcsökkenési leírás esetében az állóeszköz-felhalmozás növekedési ütemét vettük figyelembe (22. táblázat).

22. táblázat

A főbb makrogazdasági mutatók előrejelzése

Megnevezés	2003	2004	2005
HUF/EUR, éves átlag	254	252	252
Bruttó hazai termék növekedési üteme	2,9	3,4	4,3
Ipari-termelői árindex	2,4	5,6	3,5
Fogyasztói árindex	4,7	6,6	4,8
Állóeszköz-felhalmozás növekedési üteme	3,0	4,5	5,5
Béreköltségek növekedési üteme	9,0	1,5	1,8

Forrás: Magyar Nemzeti Bank (2004 február), Kopint-Datorg Rt. (2004 április)

A forint/euró-árfolyam lényeges makrogazdasági változó, hiszen elengedhetetlen az euróban rögzítésre kerülő közvetlen támogatások, illetve a takarmánygabonák intervenciós árának átszámolásához. A 2004. évre vonatkozó becslés a különböző kutató műhelyek prognózisai és a Budapesti Árutőzsde határidős devizapiacának jegyzései alapján készült. Minthogy a jelenlegi piaci körülmények között a forint erősödésének (közelítés az euró bevezetéséhez szükséges konvergencia kritériumokhoz) és gyengülésének (magas költségvetési hiány) esélye egyforma, ezért a 2005. évre – a Magyar Nemzeti Bank eljárását követve – **változatlan árfolyammal számoltunk** (22. táblázat).

Az inputköltségek közül a hajtó- és kenőanyag költségeket a MOL Rt. 2004 januári prognózisa alapján határoztuk meg. Az állóeszközök értékcsökkenési leírásának előrejelzésénél feltételeztük, hogy az amortizáció az állóeszköz-felhalmozás növekedési ütemének függvényében változik. A szántóföldi növények esetében a földbérleti díjknál a GOFR-növények termelői által várhatóan felvehető közvetlen támogatások (egyszerűsített kifizetés, előrehozott nemzeti kiegészítés és nemzeti kiegészítés) 50%-ával kalkuláltunk.

Növénytermesztési hozamprognózisainkat többnyire az elmúlt 5 esztendő átlagaira, illetve a nyári hónapokban betakarításra kerülő szántóföldi növényeknél a

2004 júniusi termésbecslésekre alapoztuk. Egyes ágazatok esetében előrejelzéseink az egyéni gazdaságok költségadataira épülnek, ugyanis ezek álltak rendelkezésünkre

Fontos azonban jelezni, hogy az egyéni gazdaságok költségelszámolásai általában óvatosan kezelendők, többek között azért is, mert ezekben a saját munkabér rendszerint nem jelenik meg.

Az állattenyésztési ágazatoknál a kimagasló termelési eredmények (súlygyarapodás, tejhozam, tojáshozam) eléréséhez szükséges optimális tápkeverékek felhasználását feltételeztük. Egyes takarmánygabonák árprognózisait, a hatékony piacok hipotézisére támaszkodva, a Budapesti Árutözsdén jegyzett határidős kontraktusaik június végi elszámolóárait alapoztuk.

Táblázatainkban a „Termelés értéke” alatt az adott ágazatban a **melléktermék értéke és a közvetlen támogatások nélkül** realizált termelési érték, míg „Bevétel” alatt a **közvetlen támogatásokkal növelt** „Termelés értéke” értendő. A „Jövedelem I.” sorban a „Termelés értéke” és a „Költség”, míg a „Jövedelem II.” sorban a „Bevétel” és a „Költség” különbözetét szerepeltetjük.

4.2. GOFR-növények

A **gabonafélék** hazai piacát hosszabb távon a **stagnáló humán- és ipari felhasználással**, valamint az átmenetileg **visszaeső takarmánykereslettel** szemben várhatóan **növekvő kibocsátás** jellemzi. A szabályozás hatására (korábban nem ismert értékesítési és jövedelembiztonság) bekövetkező termelésbővülés azonban **csak azon körzetekben és csupán olyan mértékig lenne kívánatos, ahol, illetve amíg ez a hatékonyság javításával realizálható.** A magyar gabona versenyképessége bizonyos szállítási távolságban, elsősorban a **dunai uszályszállítás hatókörében** értelmezhető. Míg a **kukorica pozíciója kedvezőbbnek ítéhető, búzából az EU nettó exportőr**, ezért e terméknél **komolyabb áráldozatra vagy speciális felhasználói igények kielégítésére kényszerülünk.** A magyar búzának minden körülmények között **ki kell szolgálnia a hazai és/vagy a régió malomiparát.** A gabonaágazatban a legsürgetőbb feladat az **intervenció infrastruktúrális háttérének** megteremtése. Emellett a gazdaságpolitikai döntések vezérmotívumának általában a **termelés, raktározás, árukezelés, minőségbiztosítás és fuvarozás hatékonyság-növelő tartalékainak érvényre juttatása** kell lennie.

Számításaink szerint az elmúlt 5 esztendőben a 2001. év kivételével igen gyenge, messze 4,0 t/ha alatti átlaghozamú **búzatermelés** hektáronkénti jövedelme a társas vállalkozásokban – elsősorban az időjárásnak és a közvetlen támogatásoknak köszönhetően – a 2001. évi szint 280%-a körül alakul 2004-ben. A költségek növekedése és a termésátlag korábbi évek tapasztalatai alapján óvatosan (de optimistán) becsült visszaesése miatt ezen arány 2005-ben akár 150%-ra csökkenhet (23. táblázat és 2. ábra). Nyilvánvaló, hogy az országos átlagnál jobb adottságokkal

rendelkező, magasabb színvonalon termelő gazdaságokban ennél lényegesen magasabb jövedelem érhető el!

23. táblázat

Búza
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

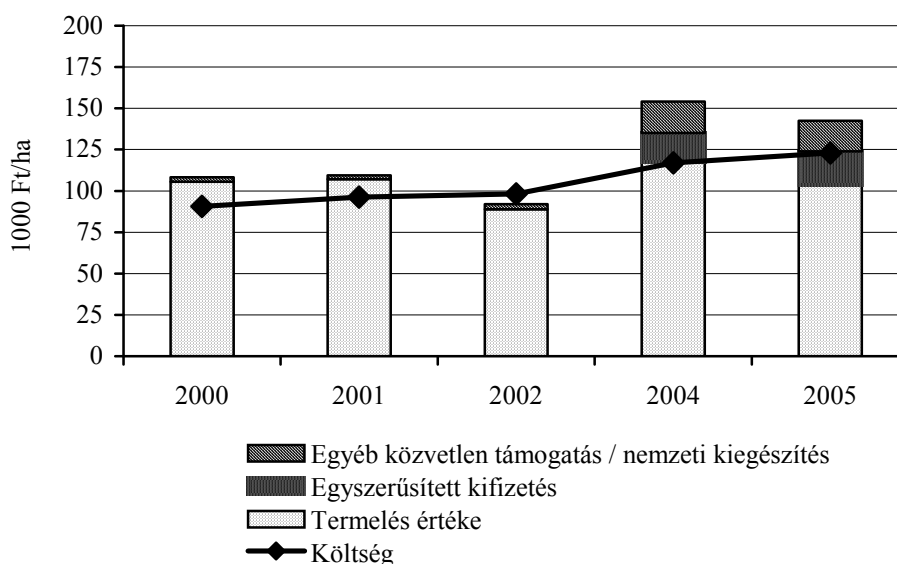
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	90 694	96 201	98 124	116 935	122 984
Termelés értéke (Ft/ha)	105 457	107 106	88 921	117 438	103 652
Jövedelem I. (Ft/ha)	14 763	10 905	- 9 203	503	- 19 332
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közzv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	2 799	2 203	3 000	19 000	18 471
Bevétel (Ft/ha)	108 256	109 309	91 921	154 133	142 421
Jövedelem II. (Ft/ha)	17 562	13 108	- 6 203	37 198	19 437
Termésátlag (t/ha)	3,74	4,56	3,74	4,60	4,06
EU intervenciós ár (Ft/t)				25 530	25 530
Értékesítési átlagár (Ft/t)	28 459	23 555	23 795	25 530	25 530

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

2. ábra

Búza
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

A **kukoricatermelés** hektáronkénti jövedelme a magasabb termésátlagnak köszönhetően még nagyobb mértékben emelkedik: 2004-ben a búzatermelés jövedelmének több mint 110%-a, 2005-ben 160%-a körül alakul (24. táblázat és 3. ábra). A GOFR-ágazatok közül várhatóan a kukoricatermesztés jövedelmezősége lesz a legmagasabb, ezért – továbbá az intervenciós felvásárlási időszak november 1-i kezdésének köszönhetően is – a növény vetésterületének növekedése valószínűsíthető. Ez – az abrakfogyasztó állattenyésztési ágazatok kibocsátásának

prognosztizált átmeneti visszaesésével párhuzamosan – jelentős belpiaci túlkínálathoz és a termény intervenciós felvásárlásához vezethet. Mivel azonban az EU-25 a jövőben is kukoricából nettó importőr lesz, elhelyezési lehetőségek kínálkoznak, ami sürgeti a kivitelhez szükséges kereskedelmi infrastruktúra javítását!

24. táblázat

Kukorica Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

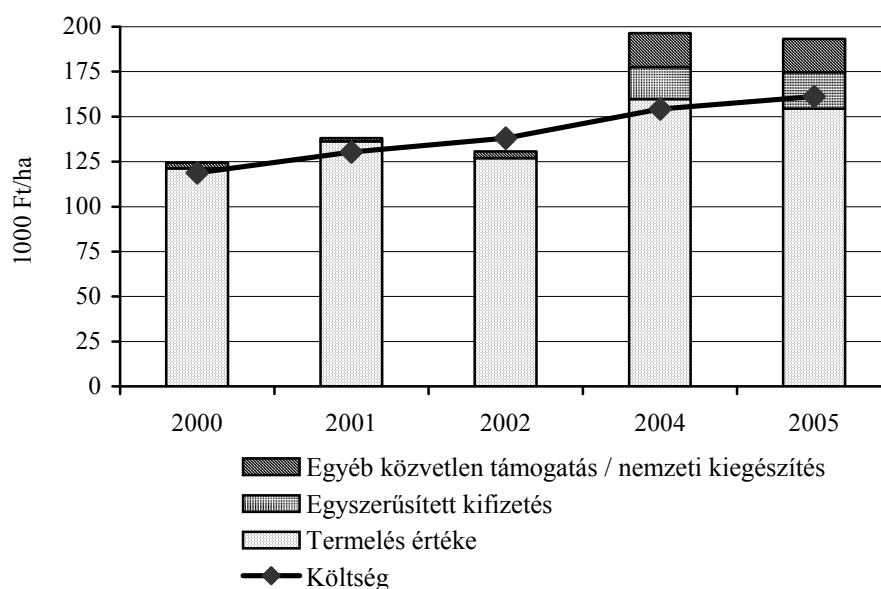
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	118 710	130 325	138 013	154 240	161 220
Termelés értéke (Ft/ha)	121 211	136 232	126 979	159 818	154 457
Jövedelem I. (Ft/ha)	2 501	5 907	- 11 034	5 578	- 6 763
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	3 194	1 848	3 735	19 000	18 471
Bevétel (Ft/ha)	124 405	138 080	130 714	196 513	193 226
Jövedelem II. (Ft/ha)	5 695	7 755	- 7 299	42 273	32 006
Termésátlag (t/ha)	4,99	6,83	5,97	6,26	6,05
EU intervenciós ár (Ft/t)				25 530	25 530
Értékesítési átlagár (Ft/t)	24 591	20 014	21 292	25 530	25 530

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

3. ábra

Kukorica Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Az **árpatermelés** jövedelmezősége a búzáétól ugyanakkor elmarad: míg 2004-ben még gyakorlatilag elenyésző a különbség közöttük, 2005-ben az árpa

hektáronként 10%-kal alacsonyabb jövedelmet nyújt (25. táblázat és 4. ábra). A harmadik legfontosabb gabonaféléből feltehetően továbbra is inkább önellátásra termelünk.

25. táblázat

Árpa
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

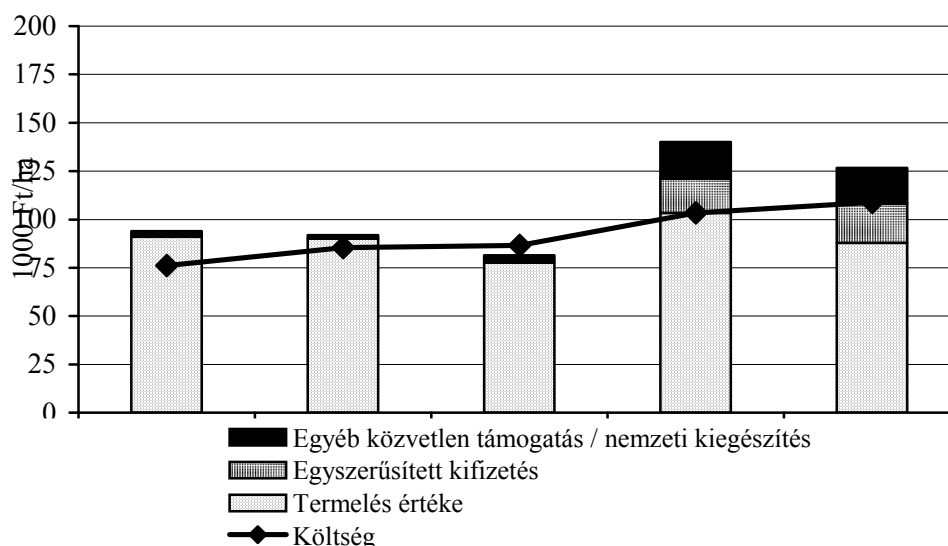
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	76 134	85 429	86 516	103 309	108 912
Termelés értéke (Ft/ha)	90 984	90 080	77 620	103 397	87 823
Jövedelem I. (Ft/ha)	14 850	4 651	- 8 896	88	- 21 089
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	2 954	1 825	3 878	19 000	18 471
Bevétel (Ft/ha)	93 938	91 905	81 498	140 092	126 592
Jövedelem II. (Ft/ha)	17 804	6 476	- 5 018	36 783	17 680
Termésátlag (t/ha)	3,37	3,72	3,22	4,05	3,44
EU intervenció ár (Ft/t)				25 530	25 530
Értékesítési átlagár (Ft/t)	27 570	24 311	24 016	25 530	25 530

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

4. ábra

Árpa
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Az **olajnövények** esetében a hazai feldolgozó üzemek részéről erős az igény a **termelés hatékonyságának növelésére, a minőség javítására**, továbbá – elsősorban a repce esetében – a **hektárhozam emelésére és stabilizálására**. Az EU **napraforgó- és repcemagból az elkövetkező években sem lesz önellátó**, a hazai

olajnövények – elsősorban napraforgó – közös piaci értékesítési kilátásai ezért **középtávon kedvezőnek ítéelhetők**. A **bio-üzemanyagok előállításának növekedése** egyelőre messze **elmarad** az EU Bizottság **célkitűzéseitől**, ami késlelteti a termelés felfutását.

A termelési költség növekedése és a betakarítás utáni szállítási időszakra szóló határidős jegyzések tavasz végén és nyár elején megfigyelt folyamatos csökkenése a magyarázat arra, hogy a társas vállalkozásokban a **napraforgó-termelés** hektáronkénti jövedelme 2004-ben várhatóan a 2002. évi szint alig több mint 80%-a körül alakul. A növény vetésterülete az elmúlt években növekvő tendenciát mutatott, és bár 2003-ban gyakorlatilag elérte a felső határt, a kora tavaszi, még viszonylag kedvező előszerződéses árajánlatoknak köszönhetően 2004-ben sem csökkent. A 2005. évtől kezdődően azonban a vetésforgó kényszere miatt kisebb visszaesés valószínűsíthető, aminek következtében a felvásárlási árak emelkedhetnek, így a 2005. évi jövedelem akár 7%-kal meghaladhatja a 2002. évit (26. táblázat és 5. ábra).

26. táblázat

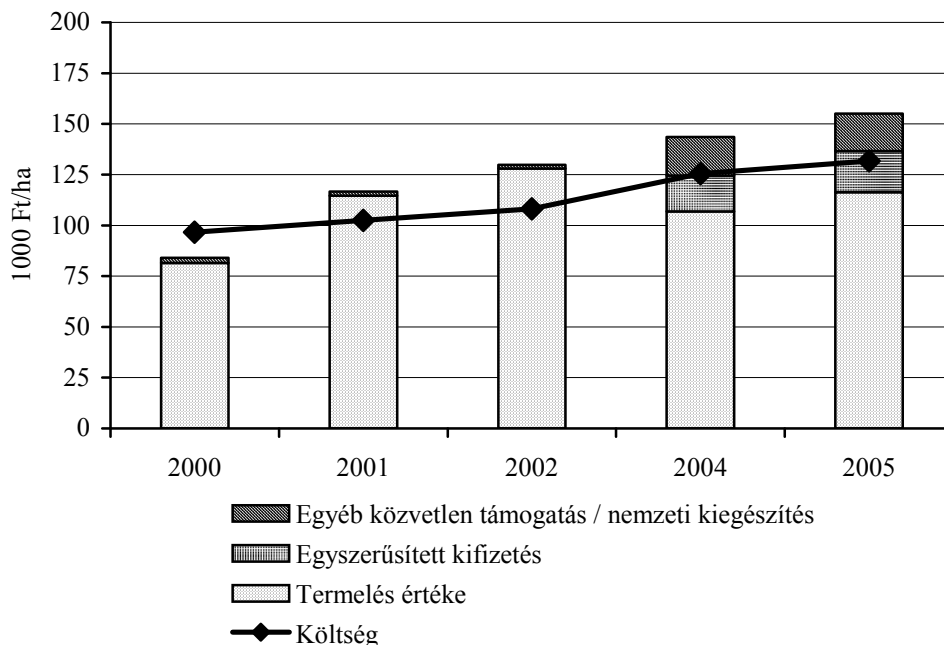
Napraforgó
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	96 644	102 519	108 087	125 479	131 703
Termelés értéke (Ft/ha)	81 414	114 649	128 005	106 865	116 306
Jövedelem I. (Ft/ha)	- 15 230	12 130	19 918	- 18 614	- 15 397
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	2 604	1 993	1 857	19 000	18 471
Bevétel (Ft/ha)	84 018	116 642	129 862	143 560	155 075
Jövedelem II. (Ft/ha)	- 12 626	14 123	21 775	18 081	23 372
Termésátlag (t/ha)	1,80	1,90	1,97	1,91	1,96
Értékesítési átlagár (Ft/t)	46 915	60 314	64 978	55 950	59 340

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

Napraforgó Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

A **repcetermelés** hektáronkénti jövedelme ugyanakkor – akárcsak a csatlakozás előtti néhány évben – jelentősen elmarad a napraforgóétól: 2004-ben annak 80%-a, míg 2005-ben csupán 45%-a körül alakul (27. táblázat és 6. ábra). A növény – a jelenlegi piaci viszonyok között – nem jelent alternatívát a napraforgóval szemben.

27. táblázat

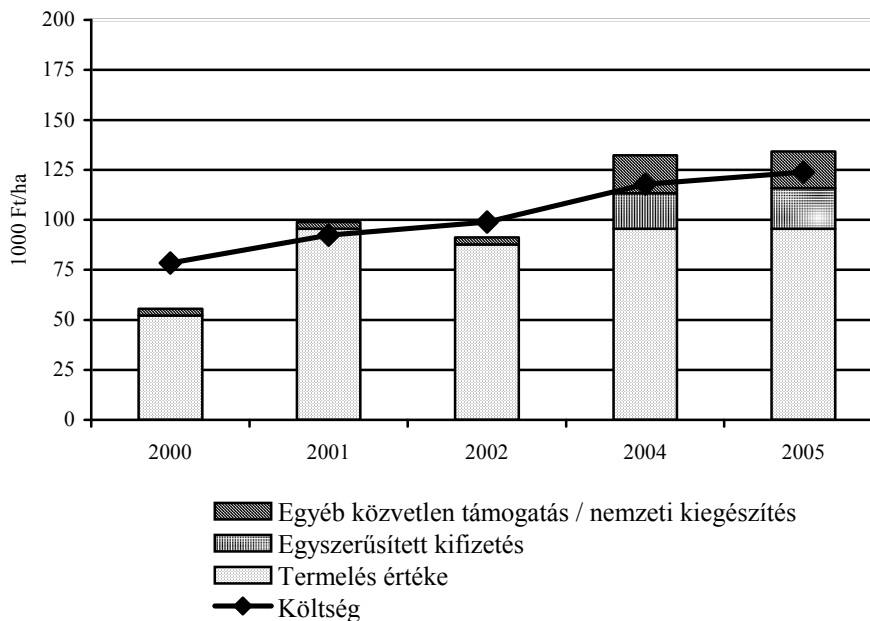
Repce Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	78 324	92 244	98 813	117 722	123 778
Termelés értéke (Ft/ha)	52 212	95 560	87 617	95 583	95 498
Jövedelem I. (Ft/ha)	- 26 112	3 316	- 11 196	- 22 139	- 28 280
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	3 233	3 330	3 633	19 000	18 471
Bevétel (Ft/ha)	55 445	98 890	91 250	132 278	134 267
Jövedelem II. (Ft/ha)	- 22 879	6 646	- 7 563	14 556	10 489
Termésátlag (t/ha)	1,42	1,87	1,69	1,73	1,75
Értékesítési átlagár (Ft/t)	38 749	51 131	52 156	55 250	54 570

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

Repce Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

4.3. Egyéb ipari növények

A **cukorrépa**-termelők az EU-ban nem élveznek közvetlen támogatásokat. A hazai termelők azonban **jogosultak az egyszerűsített támogatásra**. A magas minimálárnak köszönhetően a cukorrépa-termelés hektáronkénti jövedelme a csatlakozás után jelentős mértékben, a 2002. évi szint több mint két és félszeresére emelkedik (28. táblázat és 7. ábra). E kedvező kép azonban nagy valószínűséggel csupán átmeneti: a cukorpiaci rendtartás e tanulmány lezárását követően esedékes reformja a magas vámvédelem (és belpiaci árak) csökkenéséhez, a jövedelmezőség visszaeséséhez vezethet. A hazai termelési kvóták, valamint a feldolgozóipar tulajdonviszonyainak ismeretében a vetésterület növekedése nem várható.

28. táblázat

Cukorrépa Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	256 960	244 464	262 119	283 833	292 482
Termelés értéke (Ft/ha)	226 522	349 797	333 809	470 920	470 920
Jövedelem I. (Ft/ha)	- 30 438	105 333	71 690	187 087	178 438
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	3 632	4 134	6 742	8 000	
Bevétel (Ft/ha)	230 154	353 931	340 551	496 615	491 218
Jövedelem II. (Ft/ha)	- 26 805	109 467	78 432	212 782	198 736
Termésátlag (t/ha)	29,80	44,52	39,75	38,55	38,93
EU intézményi minimálár (Ft/t)				11 773	11 773
Értékesítési átlagár (Ft/t)	7 602	7 859	8 462	11 773	11 773

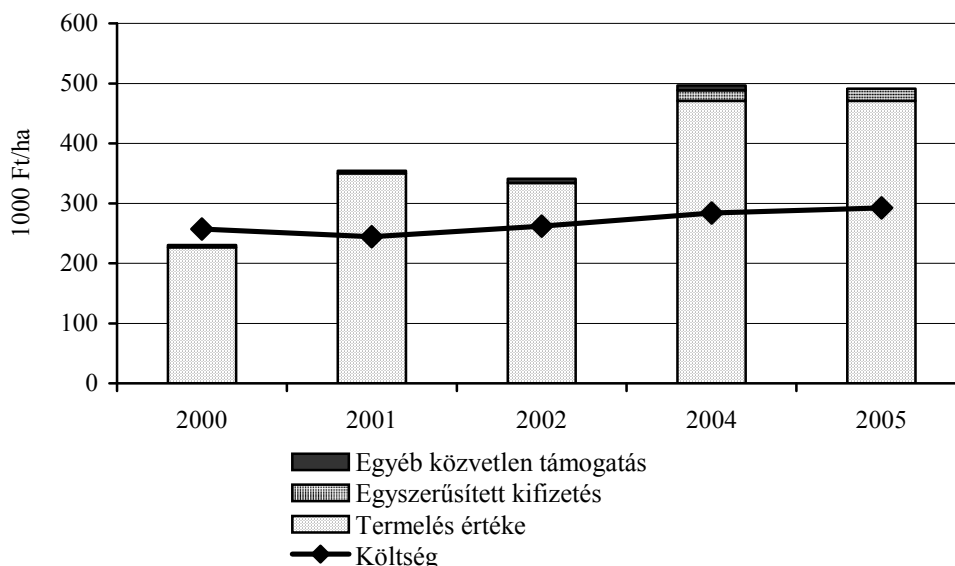
Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

Megjegyzés: intézményi minimálár („A” répa) = 46,72 €/t.

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

7. ábra

Cukorrépa Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

A **dohánytermelők** az EU-ban kiemelt támogatást élveznek. A standard dohányprémium összege a *Virginia* fajtacsoport esetében 2,98 euró/kg, míg a *Burley* fajtacsoport esetében 2,38 euró/kg. A hazai gazdálkodók 2004-ben, az egyszerűsített támogatáson túl, a *Virginia* típus esetében 740 000 Ft/ha, a *Burley* típus esetében 580 000 Ft/ha nemzeti kiegészítő támogatásra jogosultak. Ezen elérő összegű szubvenciókat a két fajtacsoport átcsoportosított kvótaival (*Virginia*: 7 000 t; *Burley*: 4 000 t) súlyoztuk. Számításaink szerint a korábban veszteséges dohánytermelés

hektáronkénti jövedelme 2004-ben megközelíti a 60 ezer forintot, míg 2005-ben 190 ezer forint körül alakul. A közvetlen támogatások **ellensúlyozzák a felvásárlási ár csökkenését** (29. táblázat és 8. ábra).

29. táblázat

Dohány Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	683 723	723 820	n.a.	977 024	1 005 576
Termelés értéke (Ft/ha)	596 611	563 760	n.a.	328 012	360 812
Jövedelem I. (Ft/ha)	- 87 112	- 160 060	n.a.	- 649 012	- 644 764
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	7 670	9 728	n.a.	689 818	818 120
Bevétel (Ft/ha)	604 281	573 488	n.a.	1 035 525	1 199 230
Jövedelem II. (Ft/ha)	- 79 442	- 150 332	n.a.	58 501	193 654
Termésátlag (t/ha)	1,83	1,62	n.a.	2,00	2,00
Értékesítési átlagár (Ft/t)	326 910	348 000	n.a.	164 006	180 406

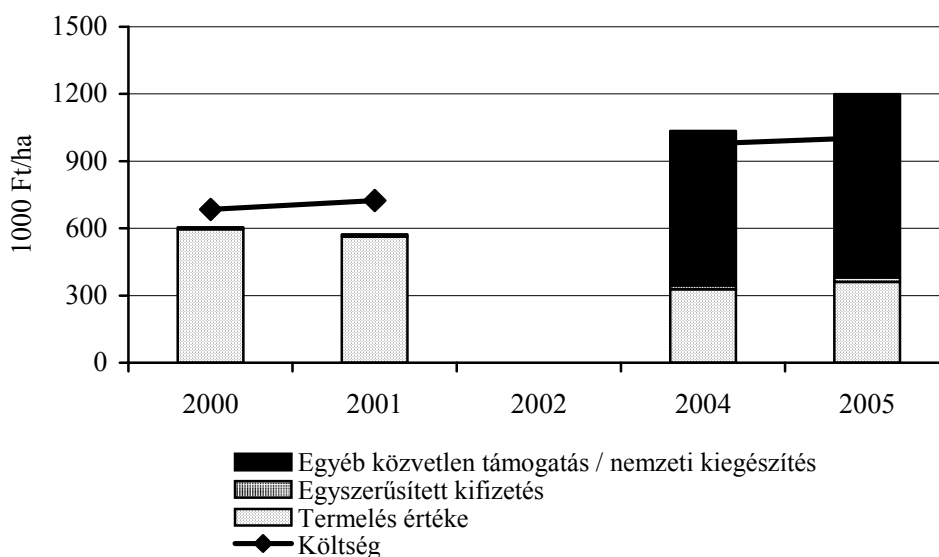
Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

Megjegyzés: *Virginia* és *Burley* típusok együtt.

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

8. ábra

Dohány Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

Az étkezési **burgonya-termelők** az EU-ban nem részesülnek közvetlen támogatásokban. A hazai gazdálkodók azonban – akárcsak például a cukorrépa esetében – jogosultak az egyszerűsített támogatásra. Elsősorban azonban nem ennek,

hanem az értékesítési átlagár várható emelkedésének köszönhetően a burgonyatermelés 2004. évi, hektáronkénti jövedelme az egyéni gazdaságokban a 2002. évi szint 170%-a, 2005-ben valamivel több, mint 120%-a körül alakul (30. táblázat és 9. ábra). A termelés és általában a piaci viszonyok kiszámíthatatlansága miatt azonban valószínűsíthető, hogy a jövőben több gazdálkodó is a biztosabb jövedelmezőséget ígérő GOFR-növények termesztésére vált.

30. táblázat

Burgonya
Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

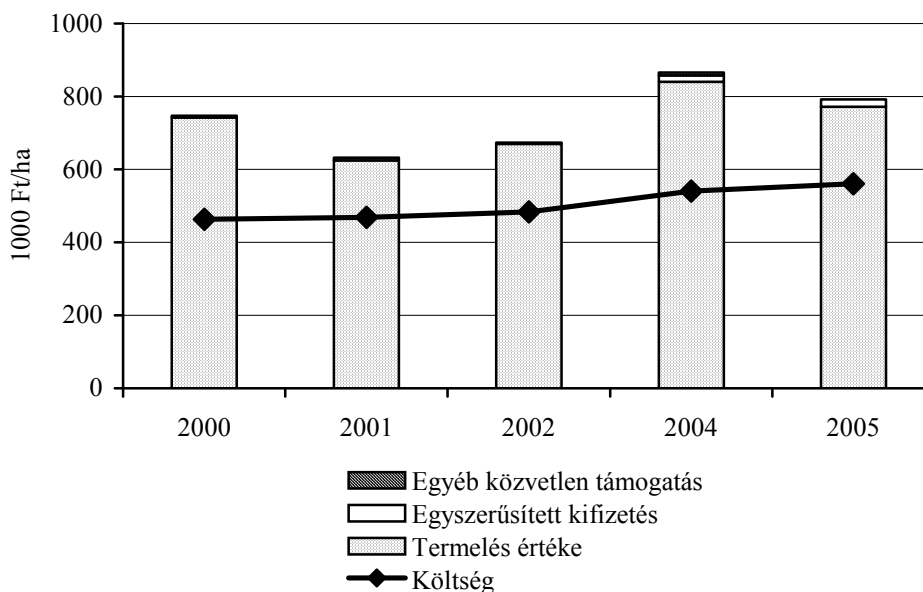
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	462 940	468 398	483 467	539 939	560 093
Termelés értéke (Ft/ha)	742 305	624 556	670 100	840 000	772 000
Jövedelem I. (Ft/ha)	279 365	156 158	186 633	300 061	211 907
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közzv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	5 198	8 313	3 952	8 000	
Bevétel (Ft/ha)	747 503	632 869	674 052	865 695	792 298
Jövedelem II. (Ft/ha)	284 563	164 471	190 585	325 756	232 205
Termésátlag (t/ha)	22,22	18,73	20,60	20,0	20,0
Értékesítési átlagár (Ft/t)	33 403	33 350	32 532	42 000	38 600

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

9. ábra

Burgonya
Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

4.4. Kertészet

Az EU zöldség- és gyümölcsstermelői korábban nem részesültek közvetlen támogatásban. A héjas gyümölcsök (dió, mandula, mogyoró, pisztácia és szentjánoskenyér) után azonban 2004-től 120,75 €/ha területalapú közvetlen szubvenciót igényelhetnek, amit a tagállamok saját forrásból, legfeljebb ugyanekkora összeggel kiegészíthetnek (ld. 1.3.4.7. alfejezet). Lényeges megjegyezni továbbá, hogy a regionálisan alkalmazott egységes gazdaságtámogatás esetén – amennyiben a tagállam úgy dönt – a támogatási jogosultság a szántóföldi zöldségek és gyümölcsök után is aktiválható (ld. 1.3.5.3. alfejezet). A hazai zöldség- és gyümölcsstermelők az egységes gazdaságtámogatásra történő áttérésig **az egyszerűsített támogatásra jogosultak**.

A friss és feldolgozott zöldség- és gyümölcsstermékek hosszabbtávú piaci kilátásai általában kedvezőnek ítéltelők. Megfelelő minőségű és árfekvésű termékekkel piacrészesedésünk megőrizhető, bővíthető. Az ágazat fejlesztésének főbb prioritásai a csatlakozást követően az öntözött területek arányának növelése, az infrastruktúra fejlesztése, a termelés műszaki, technikai és technológiai színvonalának emelése, az ültetvénytelepítési és korszerűsítési program EU-konform folytatása, a termálenergia-hasznosítás támogatása, a környezetvédelmi programok széles körű alkalmazása, és nem utolsósorban a termelők által létrehozott Termelői Értékesítő Szervezetek (TÉSz-ek), valamint azok társulásainak segítése.

Számításaink szerint az **almatermelés** eredményessége az egyéni gazdaságokban a csatlakozást követően javul: a hektáronkénti jövedelem 2004-ben a kiemelkedően magas, 2001. évi szint 130%-a körül alakul, ami a felvásárlási árak emelkedésére vezethető vissza (kalkulációnknál figyelembe vettük a hazai ipari és étkezési minőségű alma arányát). Az ágazat jövedelempozíciója azonban a termelési költségek prognosztizált emelkedése miatt 2005-ben 17%-kal romlik (31. táblázat és 10. ábra).

31. táblázat

Alma Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

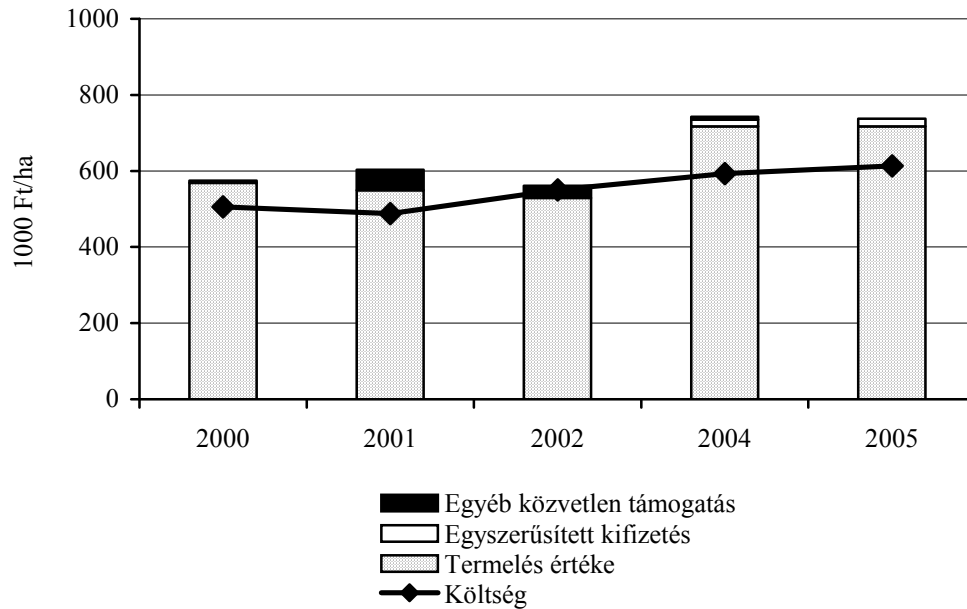
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	505 202	487 931	549 997	592 778	612 807
Termelés értéke (Ft/ha)	568 503	549 240	529 028	717 200	717 200
Jövedelem I. (Ft/ha)	63 301	61 309	- 20 969	124 422	104 393
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	6 146	53 716	31 560	8 000	
Bevétel (Ft/ha)	574 649	602 956	560 588	742 895	737 498
Jövedelem II. (Ft/ha)	69 447	115 025	10 591	150 117	124 691
Termésátlag (t/ha)	20,87	21,41	15,81	20,00	20,00
Értékesítési átlagár (Ft/t)	28 563	27 206	34 071	* 35 860	* 35 860

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

* Spanyolország és Ausztria 2001/2002. évi átlagárai alapján, a hazai ipari és étkezési alma arányában (75-25%).

Alma
Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

A **paradicsomtermelők** az EU-ban – amennyiben termelői szervezetnek tagjai – a feldolgozásra átadott nyers paradicsom után a 2000/2001. gazdasági évtől 34,5 euró/t **piaci támogatást** kaphatnak. (E szubvenció legfeljebb a tagállamokra leosztott mennyiségi küszöbüg igényelhető, ami Magyarország esetében 131 000 t.)

A paradicsomtermelés 2004. évi, hektáronkénti jövedelme az egyéni gazdaságokban várhatóan megközelíti a 2002. évi szint kétszeresét, míg 2005-ben – a termelési költségek prognosztizált növekedése miatt – annak körülbelül 170%-ára esik vissza. A jövedelempozíció javulása az ipari paradicsom piaci támogatása és a felvásárlási ár várható emelkedése mellett az egyszerűsített kifizetésnek is köszönhető (32. táblázat és 11. ábra).

Paradicsom Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	482 518	541 857	585 084	652 095	677 424
Termelés értéke (Ft/ha)	390 245	639 671	698 342	770 000	770 000
Jövedelem I. (Ft/ha)	- 92 273	97 814	113 258	117 905	92 576
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	989	1 827	7 813	8 000	
Ipari paradicsom piaci tám. (Ft/ha)				* 95 634	* 95 634
Bevétel (Ft/ha)	391 234	641 498	706 155	891 329	885 932
Jövedelem II. (Ft/ha)	- 91 284	99 641	121 071	239 234	208 508
Termésátlag (t/ha)	18,45	19,25	26,44	22,00	22,00
Értékesítési átlagár (Ft/t)	21 154	33 227	26 670	** 35 000	** 35 000

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

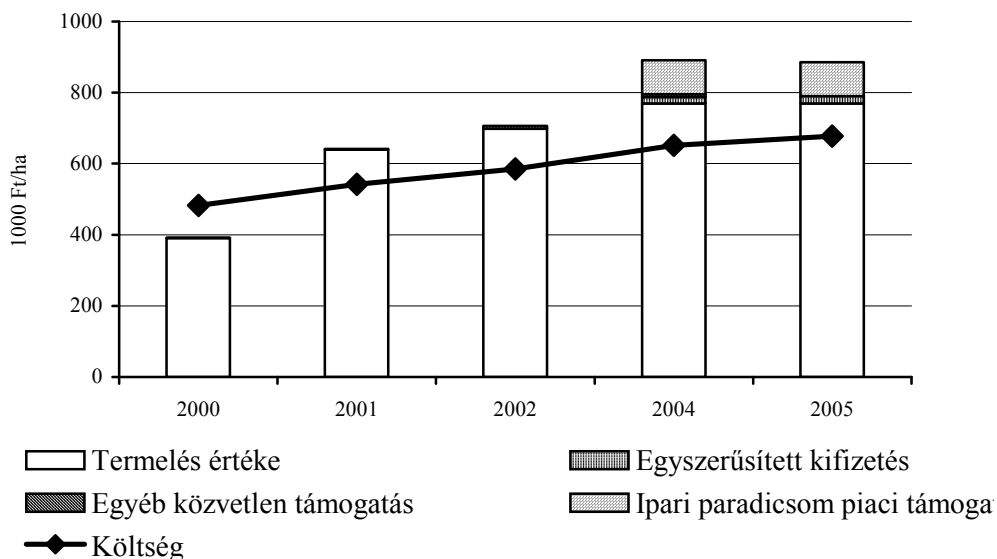
[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

* A termelés 50%-ára (EU támogatás: 34,5 €/t).

** Görögország és Portugália 2001/2002. évi átlagárai alapján, a hazai ipari és étkezési paradicsom arányában (50-50%); kvóta: 130 790 t.

11. ábra

Paradicsom Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

A csatlakozás a hazai **vöröshagyma-termelést** kedvezőtlenül érinti: az egyéni gazdaságokban a hektáronkénti jövedelem – az egyszerűsített támogatás mellett is – 2004-ben a 2002. évi szint valamivel több, mint 90%-a, 2005-ben kevesebb, mint 80%-a körül alakul. Ártartalékunk gyakorlatilag nincs, ugyanakkor a termelési költségek emelkedésére lehet számítani. (33. táblázat és 12. ábra).

Vöröshagyma Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

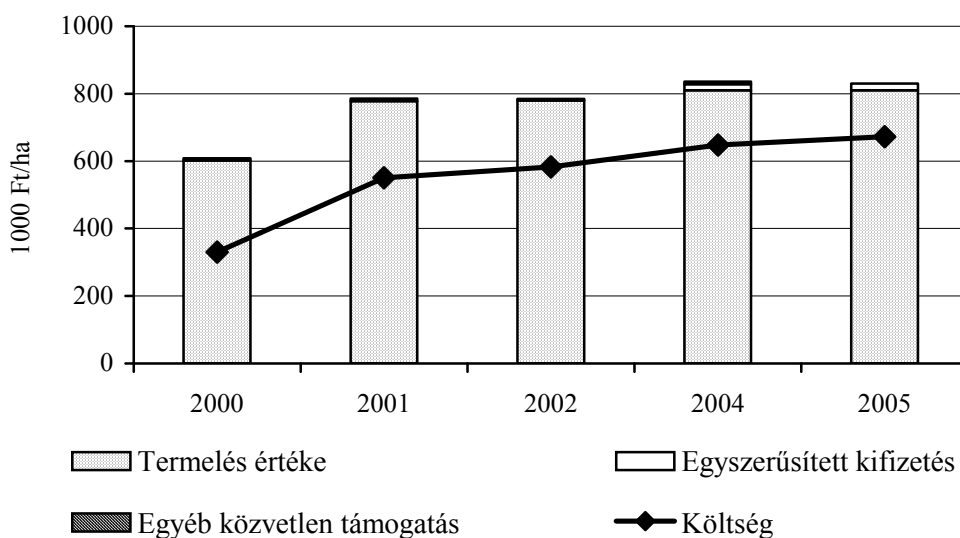
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	329 897	550 432	582 452	648 310	673 000
Termelés értéke (Ft/ha)	601 149	778 423	780 265	810 260	810 260
Jövedelem I. (Ft/ha)	271 252	227 991	197 813	161 950	137 260
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közz. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	7 146	7 628	3 997	8 000	
Bevétel (Ft/ha)	608 295	786 051	784 262	835 955	830 558
Jövedelem II. (Ft/ha)	278 398	235 619	201 810	187 645	157 558
Termésátlag (t/ha)	13,02	27,36	21,56	22,00	22,00
Értékesítési átlagár (Ft/t)	48 544	28 447	36 190	36 830	36 830

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

12. ábra

Vöröshagyma Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

Az EU-ban a **borszólótermelők** sem részesülnek közvetlen támogatásban. A hazai gazdálkodók azonban **jogosultak az egyszerűsített támogatásra**. A csatlakozás után a felvásárlási árak számottevő növekedése nem várható, mivel az elmúlt években jelentős készletek halmozódtak fel, továbbá mert éles a verseny a harmadik országok szállítói között. Számításaink szerint az egyéni gazdaságokban a borszólótermelés hektáronkénti jövedelme – kiegyenlített évjáratokat feltételezve – 2004-ben a 2001. évi szint több mint 80%-a, 2005-ben 40%-a körül alakul (34. táblázat és 13. ábra). (A 2002. év igen kedvezőtlennek számít, ugyanis a termésátlagok csökkenését – a megelőző két esztendő kiemelkedő termelése miatt – nem kísérte az értékesítési árak emelkedése.)

Borszőlő Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

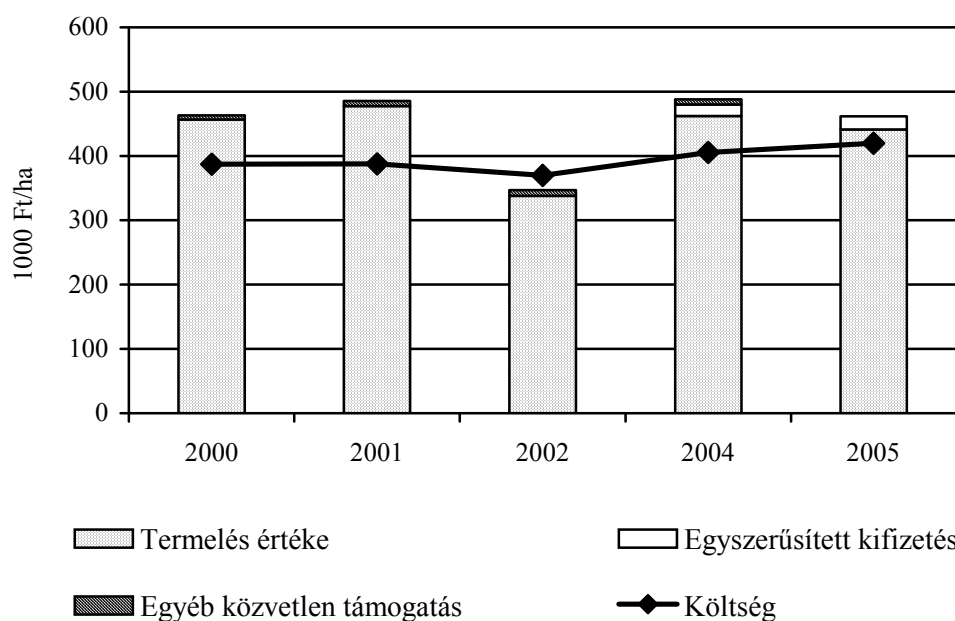
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/ha)	386 993	387 499	369 408	405 527	420 042
Termelés értéke (Ft/ha)	456 487	477 370	337 829	462 348	441 405
Jövedelem I. (Ft/ha)	69 494	89 871	- 31 579	56 821	21 363
Egyszerűsített tám. (Ft/ha)				17 695	20 298
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/ha)	6 885	8 257	8 865	8 000	
Bevétel (Ft/ha)	463 372	485 627	346 694	488 043	461 703
Jövedelem II. (Ft/ha)	76 379	98 128	- 22 714	82 516	41 661
Termésátlag (t/ha)	9,31	9,89	7,54	9,00	9,00
Értékesítési átlagár (Ft/t)	49 379	49 137	44 898	51 372	49 045

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

13. ábra

Borszőlő Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

A szőlő- és borágazatban a jövőben a **minőségi termelésre** kell helyezni a hangsúlyt, noha az EU jelenlegi szabályozása csak részben ösztönzi az ezirányú elmozdulást. Az ágazat fellendítésének záloga a **termelőalapok és a feldolgozás korszerűsítése, a termelői összefogás erősítése, valamint a piacrajutás segítése.**

4.5. Tömegetakarmány-fogyasztó állattenyésztési ágazatok

A tömegetakarmány-fogyasztó állattenyésztési ágazatok a nemzeti kiegészítő támogatások (közvetlen szubvenciók) mellett közvetetten a tömegetakarmány-termő területek után igényelhető egyszerűsített támogatást, illetve a silókukorica esetében a szántóföldi növények nemzeti kiegészítő támogatását is élvezik. Mivel a tömegetakarmányokat jellemzően nem piaci értékesítésre termelik, és ezek önköltségi áron szerepelnek a takarmányköltségek között, a szarvasmarha- és juhtartás költségét **e területalapú támogatások figyelembevételével** prognosztizáltuk.

Számításaink szerint a 2000. és 2001. évben még veszteséges hazai **marhahizlalás** egyedenkénti jövedelme a társas gazdaságokban – a magas EU minimálárnak, a nemzeti kiegészítő támogatásnak és a területalapú támogatásoknak köszönhetően – 2004-ben és 2005-ben egyaránt meghaladja a 68 ezer forintot, ami 237 Ft/kg feletti eredményt jelent (35. táblázat és 14. ábra).

35. táblázat

Marhahizlalás Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/egyed)	50 362	63 890	80 885	*79 785	*82 028
Termelés értéke (Ft/egyed)	39 548	55 505	82 871	113 612	113 612
Jövedelem I. (Ft/egyed)	- 10 814	- 8 385	1 986	33 827	31 584
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/egyed)	0	0	2 416	34 700	37 082
Bevétel (Ft/egyed)	39 548	55 505	85 287	148 312	150 694
Jövedelem II. (Ft/egyed)	- 10 817	- 8 385	4 402	68 527	68 666
Jövedelem II. (Ft/t)	- 60 770	- 39 182	15 232	237 118	237 600
Átlagsúly (kg/egyed)	178	214	289	289	289
EU intézményi minimálár (Ft/t)				393 120	393 120
Értékesítési átlagár (Ft/t)	222 190	259 360	310 440	393 120	393 120

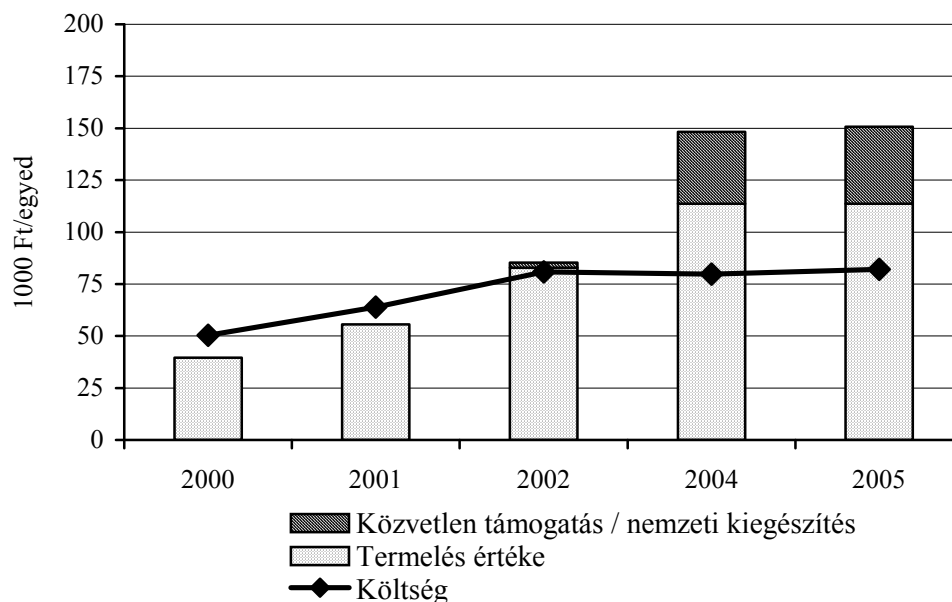
Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

* A tömegetakarmány-termő területre felvehető támogatásokkal (közvetett szubvenciók) korrigálva.

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

Megjegyzés: a kalkulációk vágott súlyra vonatkoznak; intézményi minimálár (R3 minőségi osztály) = 1 560 €/t; amennyiben az állatsűrűségi mutató nem haladja meg az 1,4 NE/ha (takarmánytermő-terület) értéket, extenzifikációs kiegészítő támogatás is adható, aminek mértéke 2005-ben legfeljebb 49,50 €/egyed lehet.

Marhahízalás Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

A kisebb állománnyal rendelkező tehéntartók számára a jövőben megoldást jelenthet a **húsmarhatartásra** történő átállás. Az egyirányú húshasznosítás **a jó húsmínőséggel rendelkező magyartarkára épül**, amely állomány döntő hányada kistermelőknél található. Az egységes farmtámogatásra történő átállás azonban **viszavetheti a marhahús-előállítást**, ha a közvetlen jövedelemtámogatás részben vagy teljes egészében **független lesz az állattartási kötelezettségtől**.

Míg a **hús- és kettőshasznú**, illetve **húshasznú apa- és tejhasznú anyaállat keresztezéséből származó tehenet** tartó gazdálkodók 2004-ben 40 ezer Ft/egyed támogatásban részesülnek, 2005-ben várhatóan legfeljebb 133,35 euró/egyed (körülbelül 33 600 Ft/egyed) nemzeti kiegészítő szubvenciót igényelhetnek. Ezen túlmenően azonban – amennyiben bizonyos feltételeknek megfelelnek – extenzifikációs támogatásra is jogosultak lehetnek. E szubvencióknak köszönhetően mind a hús-, illetve kettőshasznú tehenek tartása, mind a hímivarú szarvasmarhák hízalása a **tejtermeléssel** szemben kétségtelenül ígéretesebb alternatívának mutatkozik – legalábbis rövidtávon.

Számításaink szerint ugyanis a tejtermelő társas vállalkozások – a termelési költségek növekedése, valamint a nyomott felvásárlási árak miatt – 2004-ben egyedenként 4 700 Ft körüli veszteséget könyvelnek el, ami literenként 74 fillér (0,72 Ft/kg) ráfizetést jelent. A közvetlen támogatás emelkedésének köszönhetően az ágazat helyzete javul 2005-ben, a tejtermelés jövedelme azonban literenként mindössze 2,40 Ft (2,30 Ft/kg) körül valószínűsíthető (36. táblázat és 15. ábra). Rövidtávon a kibocsátás visszaesése prognosztizálható.

Tehéntej
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/t)	59 922	65 203	67 593	* 67 096	* 68 349
Termelés értéke (Ft/t)	69 266	77 456	80 331	64 372	65 506
Jövedelem I. (Ft/t)	9 344	12 253	12 738	- 2 724	- 2 843
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/t)	619	2 329	2 402	2 000	5 155
Bevétel (Ft/t)	69 885	79 785	82 733	66 372	70 661
Jövedelem II. (Ft/t)	9 963	14 582	15 140	- 724	2 312
Átlaghozam (kg/egyed)	6 080	6 144	6 515	6 515	6 515
Értékesítési átlagár (Ft/t)	63 329	71 719	75 045	64 372	65 506

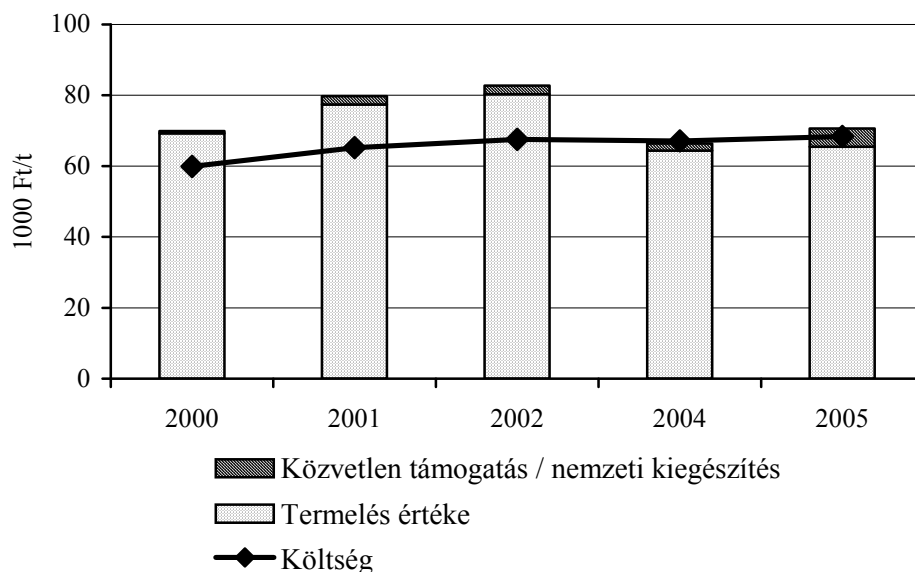
Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

* A tömegtakarmány-termő területre felvehető támogatásokkal (közvetett szubvenciók) korrigálva.

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

15. ábra

Tehéntej
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

A hazai **tejágazat** fejlődését hosszabb távon az határozza meg, hogy a vertikum szereplői képesek-e a **nagyobb tőkeerővel és magasabb szintű technológiával** bíró fejlett tagállamokkal, valamint az **ár- és költségelőnyel rendelkező csatlakozó országokkal szemben a magyar piacon már megszerzett versenyelőnyt megőrizni**, illetve a **hazai fogyasztás növekedésében rejlő lehetőségeket kihasználni**.

A **juhtartás** – a húshasznosítású tehéntartáshoz hasonlóan – már a gyepterületek után felvehető egyszerűsített támogatásnak köszönhetően is

jövedelmező 2004-ben (kalkulációnk természetesen az országos átlagot tükrözi, a szóródás a rendelkezésre álló gyepterületek, illetve ezen belül a saját és bérelt területek arányának függvényében számottevő lehet). A 2004. február 25-i agráralku eredményeként előrehozott 1 600 Ft/egyed nemzeti kiegészítő támogatás a juhtartás jövedelmezőségét jelentős mértékben javítja. A termelési költségek várható növekedése miatt 2005-ben azonban már romlik az ágazat jövedelempozíciója (37. táblázat és 16. ábra).

37. táblázat

Anyajuh Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/egyed)	25 730	20 413	n.a.	*21 373	*21 812
Termelés értéke (Ft/egyed)	19 855	11 304	n.a.	22 057	22 103
Jövedelem I. (Ft/egyed)	- 5 875	- 9 109	n.a.	684	291
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/egyed)	578	1 370	n.a.	1 600	1 644
Bevétel (Ft/egyed)	20 433	12 674	n.a.	23 657	23 747
Jövedelem II. (Ft/egyed)	- 5 297	- 7 739	n.a.	2 284	1 935

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

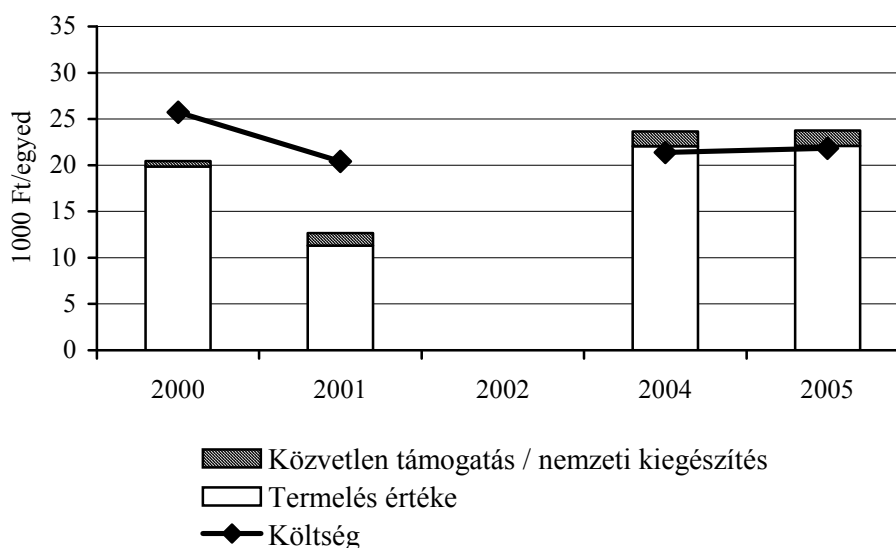
* A gyepterületre felvehető támogatással (közvetett szubvenció) korrigálva.

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

Megjegyzés: további, az FVM számításai szerint mintegy 300 ezer anyajuh után az úgynevezett *Rural World* kiegészítő támogatás is adható, aminek mértéke 2005-ben így legfeljebb 4,20 €/egyed lehet.

16. ábra

Anyajuh Költség és bevétel alakulása (egyéni gazdaságok)

A juhtartók számára a jövőben elsősorban az **EU állatjóléti szabályozásának szigorodása** és a **legelőterületek bérleti díjának emelkedése** jelent fenyegetést. Az

ágazat életképességének megőrzéséhez elengedhetetlen a kistermelőket előtérbe helyező szerkezet-átalakítás, a szakosodott feldolgozóipari struktúra kialakítása és működésének elősegítése.

4.6. Abrakfogyasztó állattenyésztési ágazatok

Az értékesítési átlagár átmeneti csökkenése, valamint a 2003. évi aszályos időjárás következtében kialakult, a 2004. év első felébe átgyűrűző magas takarmányárak miatt a **sertéshizlalás** tonnánkénti jövedelme a társas vállalkozásokban ebben az évben várhatóan negatív lesz. Az átlagosnál rosszabb hatékonysággal termelő sertéshizlalóknak a 2004. április 30-ig nyújtható, haszonállat-tartási előírások betartásához kapcsolódó 2 000 Ft/egyed támogatás sem jelent megoldást. Az ágazat jövedelempozíciója a felvásárlási ár prognosztizált növekedése ellenére alig javul 2005-ben (38. táblázat és 17. ábra). A sertéshizlalás jövedelmezőségének értékelésénél figyelembe kell venni, hogy az EU állatjóléti és környezetvédelmi előírásainak való megfeleléshez szükséges beruházási költségek időarányos része növeli a termelés költségeit – ezt az alábbi számítás még nem tartalmazza.

38. táblázat

Vágósertés Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/t)	228 870	285 050	260 980	285 356	275 386
Termelés értéke (Ft/t)	250 350	319 260	277 110	259 018	273 289
Jövedelem I. (Ft/t)	21 480	34 210	16 130	- 26 338	- 2 097
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/t)	3 990	3 880	7 620	* 20 000	
Bevétel (Ft/t)	254 340	323 140	284 730	279 018	273 289
Jövedelem II. (Ft/t)	25 440	38 090	23 750	- 6 338	- 2 097
Értékesítési átlagár (Ft/t)	250 350	319 260	277 100	259 018	273 289

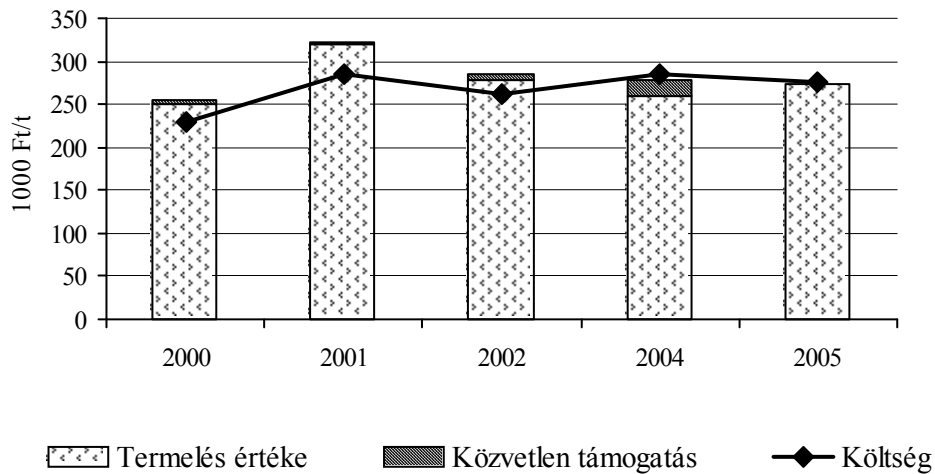
Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

* A 2004. február 25-i agráralku eredményeként 2 000 Ft/egyed szintre emelt, 2004. május 1. előtt kifizetett, a haszonállat-tartási előírások betartásához kapcsolódó támogatás.

Megjegyzés: a kalkulációk élősúlyra vonatkoznak.

Vágósertés
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Lényeges megjegyezni, hogy az EU-ból a jövőben várhatóan nagyobb mennyiségben érkezik sertéshús a hazai piacra. Mind a kivitel, mind a behozatal vonatkozásában egyformán gondot, illetve versenyhátrányt jelent, hogy **a vertikum szervezettsége, koncentráltága elmarad a legfontosabb sertéshús-termelő tagországokétól**. A piac megnyitása hosszabb, akár **négy-hat évig is elhúzódó hullámvölgyet** okozhat a szektorban.

A baromfiágazat jövedelemhelyzetét hasonló tényezők befolyásolják, mint a sertéságazatét. Az ágazat-specifikus nemzeti támogatások megszűnése, az EU szabályozás átvétele, valamint az állatjóléti intézkedések érvényesítése és a harmadik országokból származó import vámvédelmének csökkenése elsősorban a hústermelést érinti kedvezőtlenül. A 2004. év első felében jellemző magas takarmányárak miatt a **csirkehizlalás** 2004. évi önköltsége a társas vállalkozásokban körülbelül 5-6%-kal lesz magasabb a 2002. évihez képest. Az ágazat a haszonállattartási előírások betartásához kapcsolódó támogatás mellett 2004-ben ugyan még jövedelmet termel, 2005-ben azonban e nélkül már veszteségesse válik (39. táblázat és 18. ábra).

Vágócsirke
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/t)	173 970	192 000	187 850	198 389	201 785
Termelés értéke (Ft/t)	169 390	195 780	189 080	192 261	192 671
Jövedelem I. (Ft/t)	- 4 580	3 780	1 230	- 6 128	- 9 114
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/t)	9 630	11 490	14 080	* 9 500	
Bevétel (Ft/t)	179 020	207 270	203 160	201 761	192 671
Jövedelem II. (Ft/t)	5 050	15 270	15 310	3 372	- 9 114
Értékesítési átlagár (Ft/t)	169 390	195 780	189 080	192 261	192 671

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszttüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

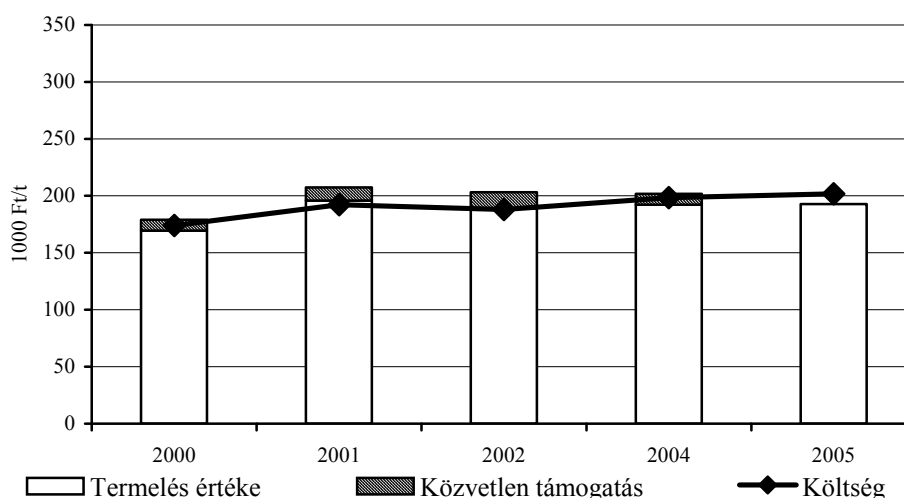
[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

* A haszonállat-tartási előírások betartásához kapcsolódó, 2004. május 1. előtt kifizetett 9 500 Ft/t támogatás.

Megjegyzés: a kalkulációk élsúlyra vonatkoznak.

18. ábra

Vágócsirke
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)

Tesztüzemi adatok alapján a csirkehízlalással foglalkozó társas gazdaságok jelentős része a behozott csirkehús importára feletti önköltséggel állította elő a pecsenyecsirkét 2002-ben. (Megjegyzendő, hogy ekkor a nyomott világpiaci árak miatt az importár is viszonylag alacsony volt.) Valószínűsíthető, hogy a csatlakozás után e gazdaságok egy része **kiszorul az árutermelésből**, az EU kódszámmal rendelkező üzemek kibocsátása nő, **a termelés tovább koncentrálódik, a felesleges vágókapacitások leépülnek. Komoly fenyegetést jelent az EU-ból érkező olcsó csirke- és pulykacomb várhatóan tömeges megjelenése a hazai piacon.** A behozatallal szemben a **szigorú minőségi és élelmiszerbiztonsági ellenőrzéssel, a címkézési szabványok megalkotásával és a közösségi marketing támogatásával lehet védekezni.**

Az **étkezési tyúktojás-termelés** tonnánkénti jövedelme a társas gazdaságokban szintén jelentős mértékben csökken 2004-ben. A termelési költség értékesítési ár emelkedését meghaladó növekedése miatt az ágazat várhatóan 2005-ben is veszteséges lesz (40. táblázat és 19. ábra). Akárcsak a sertéshizlalásnál, a tojástermelés jövedelmezőségének értékelésénél is figyelembe kell venni, hogy az EU állatjóléti és környezetvédelmi előírásainak való megfelelés, valamint a tojáosztályozó és csomagoló kapacitások létrehozása további kiadásokat jelent - ezeket az alábbi kalkuláció nem tartalmazza.

40. táblázat

**Étkezési tyúktojás
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)**

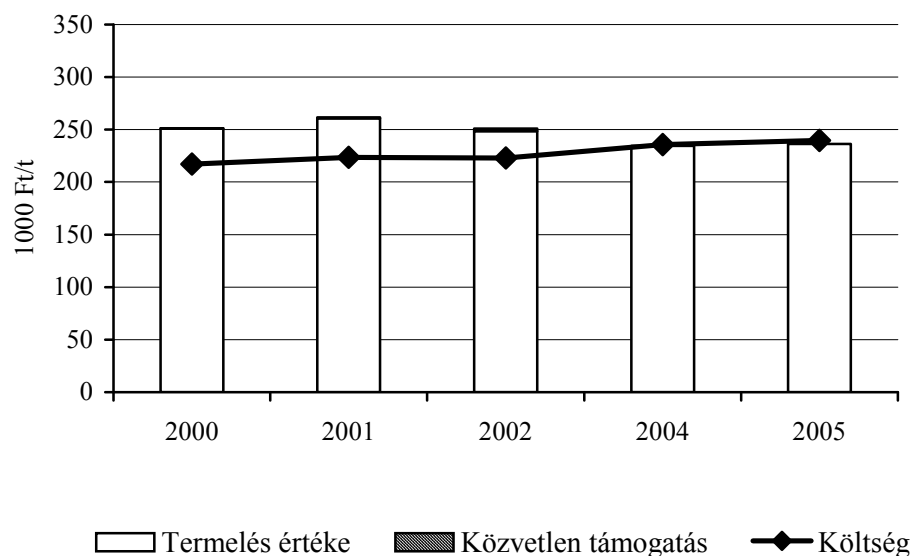
Megnevezés	2000. évi adatok [†]	2001. évi adatok [†]	2002. évi adatok [†]	2004. évi prognózis	2005. évi prognózis
Költség (Ft/t)	217 266	223 720	222 910	235 751	239 654
Termelés értéke (Ft/t)	251 132	260 598	248 598	234 625	236 444
Jövedelem I. (Ft/t)	33 866	36 878	25 688	- 1 126	- 3 210
Közv. nemzeti tám./top-up (Ft/t)	206	1 006	2 327		
Bevétel (Ft/t)	251 338	261 604	250 925	234 625	236 444
Jövedelem II. (Ft/t)	34 072	37 884	28 015	- 1 126	- 3 210
Értékesítési átlagár (Ft/t)	231 351	254 995	238 444	234 625	236 444

Forrás: Az AKII Költség- és Jövedelemelemzési Osztályának teszüzemi adatai alapján az AKII Agrárpolitikai Kutatások és Ágazati Ökonómiai Osztályain készült számítások (1 € = 252 Ft)

[†] Melléktermék értéke és egyéb bevételek nélkül.

19. ábra

**Étkezési tyúktojás
Költség és bevétel alakulása (társas vállalkozások)**

A kritikus ágazatok kibocsátásának prognosztizált visszaesése az éves takarmánygabona-felhasználást akár 2,0-2,5 millió tonnával is visszavetheti, ami a takarmánygabonák árcsökkenéséhez, intervenciós felvásárlásához vezethet. Ez elsősorban a sertés- és csirkehízlalás újbóli felfutását eredményezheti, jóllehet, az általános tökeszegénység miatt inkább **külföldi befektetők** térnyerése valószínűsíthető, akik a modern termelési technológia alkalmazása mellett **a most megszűnő munkahelyeknél lényegesen kevesebb újat teremtenek.**

Az EU-ban kiéleződő verseny, az alacsonyabb mértékű közvetlen támogatások, valamint a szigorúbb közösségi standardok elsősorban a termelői fázisban teremtenek a jelenleginél nehezebb feltételeket. A kis állatszámú gazdálkodók, illetve a közösségi szabványokat és elvárásokat teljesíteni nem képes termelők kényszerülnek elsősorban a mezőgazdasági ártermelés felhagyására. A kritikus ágazatokban végbemenő változások multiplikátor-hatása nemcsak a termeléshez és feldolgozáshoz kötődő, hanem az érintett családok jövedelemhelyzetének romlásával párhuzamosan az általuk igénybe vett **egyéb vidéki infrastruktúra és szolgáltatások leépülését, megszűnését vonja maga után.** A termelés csökkenése és a feldolgozóipari kapacitások megszűnése tehát további munkahelyek felszámolásával jár. Ez a korlátozott alternatív munkavállalási lehetőségekkel rendelkező régiók fokozottabb lemaradásához vezethet, ami **válságkezelő programok mihamarabbi kidolgozását, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek megteremtését teszi szükségessé.**

A kritikus szektorokban a másutt is halaszthatatlan állami és termelői erőfeszítések már nem elegendők. **A versenyképesség javítása,** a piacról való kiszorulás fékezése, a szociális feszültségek enyhítése **érdekében** – a jelentős fejlesztéseken túl – **strukturális átrendeződést elősegítő és ösztönző hatósági lépésekre, valamint összehangolt állami és civil szervezőmunkára is szükség van.**

4.7. Stratégiai tennivalók

A fentiek alapján megfogalmazható legfontosabb stratégiai tennivalók a következők:

Szántóföldi ágazatok

- a termelők és feldolgozók között közvetlen és stabil kapcsolatrendszer kialakulásának elősegítése;
- a termelés, raktározás, árukezelés, minőségbiztosítás és fuvarozás hatékonyságnövelő tartalékainak érvényre juttatása;
- a gabonapiaci intervenció infrastrukturális hátterének (elfogadható számú és megfelelő műszaki színvonalú raktárkapacitás) megteremtése;
- az előregedett géppark már megkezdődött cseréjének befejezése a közösségi beruházási támogatások felhasználásával;
- a fajlagos hozamok emelése és stabilizálása;

- a gabonafélék esetében törekvés a bővebb termék- és minőségi szortimentre;
- általában standardizált, homogén, lehetőleg fajtaazonos árualap előállítására;
- a minőségtanúsítás megvalósítása a teljes termelési-értékesítési-logisztikai láncban;
- az információáramlás javítása, a kockázatkezelés ösztönzése.

Kertészeti ágazatok

- a termelési struktúra piaci igényekhez igazítása;
- a minőségi áruhányad növelése a fedett és öntözhető felületek gyarapításával és az ültetvénytelepítési és korszerűsítési program EU-konform folytatásával;
- a termelés műszaki, technikai és technológiai színvonalának emelése;
- a termelői értékesítő szervezetek, valamint másod- és harmadszintű társulásaik létrehozásának ösztönzése, és logisztikai központjaik (hűtőházak, csomagológépek, szállító-berendezések, göngyöleg stb.) fejlesztése;
- a piacra jutás és piacon maradás feltételének megteremtése, közös ágazati marketing kialakítása, támogatása;
- a feldolgozó kapacitások korszerűsítése;
- a piacsabályozás intézményrendszerének kiépítése és működtetése;
- az ágazati kutatás, szakképzés erősítése.

Állattenyésztés

- a közösségi standardoknak való megfelelés elősegítése (AVOP, NVT);
- a versenyképesség javítása (AVOP, NVT);
- a vertikális koordináció erősítésének elősegítése nemzeti támogatások és nemzeti szabályozás segítségével;
- „nemzeti termékek” kialakításának elősegítése (ágazati marketing-programok);
- a termelésből kiszoruló termelők egyszeri támogatása;
- kölcsönös biztosítási alapok létrehozása feltételeinek megteremtése;
- a szociális problémák kezelése (alternatív jövedelemforrások biztosítása);
- a birtokrendezés támogatása (extenzifikáció elősegítése);
- az extenzív tartásmód jelentőségének várható növekedésével párhuzamosan a magántulajdon védelmének javítása (agrárrendészet erősítése).

Összefoglalás

1. Magyarország EU-csatlakozási tárgyalásai 2002. december 13-án, Koppenhágában zárultak le. A közösségi költségvetésből igénybe vehető közvetlen támogatásokra kialakított induló mérték (25%) ugyan csalódást keltett, de a nemzeti kiegészítésekkel (30%-pont) együtt számított támogatottság már jó esélyt teremt a versenyben való helytállásra.

A tárgyalások eredményeként kialakult kvóták és bázisterületek a meghatározó ágazatokban kellő mozgásteret biztosítanak, az ésszerű fenntartható fejlődés elé nem gördítenek akadályokat.

2. A Csatlakozási Szerződés aláírását követően felgyorsultak a Közös Agrárpolitika újabb jelentős reformját célzó – addig is folyó – tárgyalások, s 2003. júniusában politikai döntésig vezettek. A 2004. május 1-jei EU-csatlakozás után Magyarország agrárszereplői tehát olyan egységes piacon találták magukat, ahol a Közös Agrárpolitika eltérő – egymáshoz fokozatosan közeledő, egymást átfedő – szabályozási alrendszerekből tevődik össze.
3. A Közös Agrárpolitika reformjának céljait és főbb intézkedéseit a következők jellemzik.

3.1. Az elfogadott reform előtérbe helyezi

- a mezőgazdaság **versenyképességének** a növelését,
- a termelés ösztönzése helyett a **termelők** támogatását,
- a termelési funkció és a vidékfejlesztési célok közötti harmónia erősítését, a források arányosabb megosztását.

- 3.2. A reform radikális törekvése, hogy a közvetlen jövedelemtámogatásokat **elszakítsa** a termeléstől (*decoupling*), annak érdekében, hogy a termelői döntéseket ne az eltérő támogatási mértékek, hanem a tényleges piaci viszonyok határozzák meg. Ennek az ún. **egységes gazdaságtámogatási rendszernek (SPS)** az a lényege, hogy egy-egy gazdaság/gazda – az erre való áttérés után – egy meghatározott bázisidőszak alatt különböző jogcímenek kapott támogatásait egy összegben, mintegy „történelmi jogon” élvezheti – akár növénytermesztés és állattartás nélkül is!

Az egységes gazdaságtámogatás összegének kalkulálásához a referencia-időszakban kifizetett alábbi támogatásokat veszik figyelembe:

- GOFR-növények területalapú támogatása;
- durumbúza kiegészítő támogatásai;
- rizs területalapú támogatása;
- hüvelyes növények területalapú támogatása;
- keményítőburgonya támogatásának 40%-a;
- szárított takarmányok új, termelői támogatása;
- vetőmagtermelés támogatása;

- szarvasmarha-prémiumok;
- juh- (és kecske-) prémiumok;
- tejprémiumok;
- dohányprémium;
- komlótermelés támogatása;
- gyapottermelés támogatása;
- olíva-termelés támogatása.

3.3. A támogatások termeléstől való teljes elszakítása azonban nem valósult meg. A kompromisszumok eredményeként **több választható** és számos kötelezően termeléshez kötött támogatási jogcím maradt érvényben.

Választható (részben) termeléshez kötött támogatások:

- a növénytermesztési szektorban:
 - a GOFR-növények területalapú támogatásának legfeljebb 25%-át, vagy
 - a durumbúzára a tradicionális termesztő körzetekben fizetett területalapú kiegészítő támogatás legfeljebb 40%-át;
 - a vetőmagvak közvetlen támogatásának 100%-át;
 - a dohányprémium legfeljebb 60%-át (2006-2010 között);
 - a komlótermelés támogatásának legfeljebb 25%-át;
 - az olíva-termelés támogatásának legfeljebb 40%-át.
- az állattenyésztési szektorban:
 - a húshasznú-tehén-prémium 100%-át és a vágási prémium (felnőtt állat) 40%-át, vagy
 - a vágási támogatás (felnőtt állat) 100%-át, vagy
 - a speciális vágómarha-prémium 75%-át;
 - a juh (és kecske) után fizetett közvetlen támogatások legfeljebb 50%-át (a kedvezőtlen adottságú területeken nyújtott kiegészítő szubvenciókkal együtt).

A választható opciók mellett több támogatási jogcím **termeléshez kapcsolt** marad. Ezek:

- a durumbúza minőségi támogatása,
- a rizs termék-specifikus támogatása,
- a fehérjenövények területalapú kiegészítő támogatása,
- a keményítő burgonya támogatása,
- a szárított takarmányok feldolgozási támogatása,
- a héjas gyümölcsök területalapú támogatása,
- az energianövények támogatása,
- a dohány, az olíva, a gyapot és a komló támogatása (a reformtervezet szerint).

3.4. Új megoldás, hogy a támogatási jog területtel vagy terület nélkül is átruházható, de csak területtel adható bérbe. Bárki birtokolhat vagy átruházhat támogatási jogcímeket, de a támogatási jogot csak az

aktivizálhatja, aki támogatásra jogosult területtel rendelkezik. Ez a szabály nyilvánvalóan ki fog hatni a bérleti díjakra, s felerősíti azt a szándékot, hogy a földhasználók támogatási jogosultságukat a saját tulajdonban lévő területekre koncentrálják.

- 3.5. Az egységes támogatási rendszerben az SPS-támogatásokra és az egyéb közvetlen támogatásokra nemzeti felső határérték lesz érvényes, amelynek 1%-a **nemzeti tartalékalapba** kerül, hogy abból támogatást nyújtsanak rendkívüli helyzetekben, illetve a kezdő, fiatal gazdáknak. A nemzeti tartalékalap 1%-os mértéke tagországi hatáskörben 3%-ra is növelhető.
- 3.6. Az egységes gazdaságtámogatási rendszerben nyilvántartják az Agenda 2000 alapján meghatározott pihentetett területeket, mert a gazdaság szintjén belül legalább ekkora terület **pihentetése kötelező** a támogatás kifizetéséhez. A pihentetett terület a vetésforgó része lehet, de azon mezőgazdasági és kereskedelmi céllal növények nem termesztethők, kivéve, ha azok – előre megkötött feldolgozói szerződések révén garantáltan – elsődlegesen nem takarmányozásra vagy emberi fogyasztásra kerülnek.
- 3.7. A **degressziót** és a **modulációt** a jövedelmek igazságosabb elosztása, a vidékfejlesztési törekvések erősítése érdekében vezették be. Ennek értelmében az 5000 eurónál több támogatást élvező gazdaságoktól közvetlen támogatásaiknak 2005-ben 3%-át, 2006-ban (az induló összeg!) 4%-át, 2007-ben 5%-át, s 2008-2013 között szintén 5%-át elvonják.

Mivel a **degresszió és moduláció** alkalmazására az új tagországokban mindaddig nem kerül sor, amíg a közvetlen támogatások mértéke el nem éri az EU szintjét, ezért ennek hatása középtávon nem érinti a magyar mezőgazdaságot.

A **moduláció** ellenére a régi tagállamokban csak **elenyésző mértékben csökken a közvetlen jövedelemtámogatások** összege, ezzel szemben az egyéb intézkedések – elsősorban piaci támogatások – tervezett kiadásai láthatóan csökkennek. A (5%-os) moduláció alkalmazásából származó átcsoportosítás nettó összege is csupán 1,2 milliárd eurót tesz ki. A modulációból származó megtakarítás legalább 80%-a visszakerül az érintett tagországba, 20% (240 millió euró) pedig a közösségi vidékfejlesztési pénzeket növeli. A vidékfejlesztés 4 új kísérő intézkedéssel bővül, amelyeket szintén támogatni lehet a vidékfejlesztési célokra felhasználható összegből.

A vidékfejlesztési pénzek **újraelosztásával** – a mezőgazdasági terület, a mezőgazdasági foglalkoztatottak és az egy főre jutó GDP figyelembe vételével – egyes tagországok nyertesek, mások pedig vesztesek

lesznek, ami a vidékfejlesztési célra átcsoportosított összegek újraelosztásának módszerétől függ. Mivel azonban az egy főre eső GDP (vásárlóerő paritáson) is szerepet játszott az újraelosztás kalkulációjában, **megfelelő egyensúly jött létre a gazdagabb és szegényebb tagországok között.**

A támogatások átcsoportosítása az első pillérből a második pillérbe azt jelenti, hogy a **két pillér közötti támogatások aránya alig változik meg**, mert a modulációból származó megtakarítás 2013-ban is csak legfeljebb 1,2 milliárd euró pótlólagos finanszírozást jelent a vidékfejlesztés számára. Költségvetési szempontból a reform inkább a vidékfejlesztés erősítése irányába tett nagyon óvatos, mintsem drasztikus lépésnek tekinthető.

A vidékfejlesztésre nyújtott támogatások a közvetlen kifizetésekkel ellentétben társfinanszírozást igényelnek a tagországok nemzeti költségvetéséből. Nem véletlen, hogy a reform következtében a vidékfejlesztési kiegészítő intézkedések új elemekkel bővülnek azokon a területeken (az élelmiszerminőség, állatjólét és a standardok betartása), ahol a csatlakozásra váró új tagországoknak jelentős lemaradása van. Magyarország számára elsősorban **az élelmiszerminőség és a standardoknak való megfelelés támogatása jöhet szóba** (az állatjóléti intézkedések érvényesítésére egyébként derogációt kértünk).

- 3.8. A termeléstől leválasztott közvetlen támogatások kifizetésének a feltételei többek között a **környezetvédelmi előírásoknak való megfelelés**. Mind a mai napig a közvetlen kifizetés feltételeként alkalmazható önkéntes környezetvédelmi előírás, vagyis a területalapú kifizetések környezetterhelési határértékekhez kötése kevés tagországban gyakorlat (például Franciaországban, Hollandiában és Írországban). A kevés önkéntes példa mellett a legnagyobb problémát a környezetvédelmi előírások (standardok) definíciója jelentette. Az EU tagállamai a felszíni- és felszín alatti vizek védelméről, valamint a nitrát-kibocsátásról hozott direktíva alapján alakítják ki nemzeti agrár-környezetgazdálkodási szabályozásukat.

A környezetvédelmi előírások teljesítésével kapcsolatos ellenőrzés és monitoring adminisztrációja a termeléstől független támogatások jogosultságának eldöntéséhez sokkal nehezebb lesz, mint a közvetlen kifizetésre jogosult terület jelenlegi ellenőrzése. A támogatásra jogosult terület ellenőrzését műholdas felvételek is segítik, míg pl. az állatjóléti intézkedések teljesítésének ellenőrzése csak közvetlenül az érintett gazdaságban végezhető el. A termeléstől független támogatás jogosultságát végül a tervezett 36 helyett **18 előírás** teljesítéséhez köthették.

A szennyező fizet elv („*polluter pay principle*”) alkalmazásának hiánya megnehezíti a KAP megvédését a gazdálkodókkal és a társadalommal szemben. További gondot jelentett a környezetvédelmi előírások kiterjesztése azon gazdálkodók számára, akik közvetlen jövedelemtámogatásra nem jogosult termék előállítását (pl. szántóföldi zöldség- és gyümölcs, nem keményítőgyártású célú burgonya). A reform végül az előírások érvényesítését a gazdaság teljes tevékenységére kiterjesztette függetlenül attól, hogy milyen növényi kultúrát termesztenek rajta. Öröndetes tény az is, hogy a reform az agrártámogatásokkal kapcsolatos adminisztratív terhek csökkentését, a kifizetés egyszerűsítését tűzte ki célul, hiszen gyakran ezek a terhek – s nem a jogosultság – akadályozzák a termelők számára a támogatásokhoz való hozzájutást.

- 3.9. Az egységes gazdaságtámogatás Magyarországon történő bevezetéséhez megfelelően működő és a termeléstől független támogatásokhoz kötött termelési feltételek teljesítésének ellenőrzésére is kiterjedő **Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer (IIER)** szükséges. Kérdéses, hogy a magyar gazdák mikor és mennyiben tudnak majd eleget tenni az egységes gazdaságtámogatás folyósításához szükséges környezetvédelmi, állategészségügyi, állatjóléti, élelmiszerbiztonsági feltételek és auditálási kötelezettség teljesítésének, annál is inkább, mivel ezeken a területen a legtöbb új tagország, így **Magyarország is átmeneti mentességet kért.**

Az új tagországok számára jelentős terheket jelent a nyilvántartási és az ellenőrzési rendszer, vagyis az IIER kiépítése mellett a **közvetlen kifizetések** élelmiszerbiztonsági, állatjóléti és környezetvédelmi feltételek teljesítéséhez kötése.

4. A régi tagállamok az egységes gazdaságtámogatási rendszerre 2005 és 2007 között kötelesek áttérni. Az új tagállamok 2005-től – elvileg, bár még nem tisztázott feltételek mellett – szintén áttérhetnek az SPS-rendszerre. Többségük – így Magyarország is – azonban 2004-ben még a területalapú ún. SAPS-rendszert alkalmazza, amelyet 3 évig megtarthat. Sőt, indokolt esetben – a Bizottság jóváhagyásával – ezt még meg is toldhatja kétszer egy évvel. Ezt követően azonban – ha még mindig nem tudunk megfelelni az áttérési feltételeknek – a Bizottság a közvetlen támogatásokat a 2008. évi (50%-os) szinten „befagyasztja”. Valószínűsíthető, hogy az új tagállamok az SPS-re való áttérést az ún. **regionalizáció** keretei között valósíthatják meg. Ez azt jelenti, hogy az ország által kialakított régiókban a régióknak járó támogatási összeget valamennyi gazdaság között területi alapon oszthatják szét, függetlenül az ún. történelmi bázis alapján (referencia időszakban felvett támogatásuktól).
5. Az egységes gazdaságtámogatási rendszerre (SPS-re) való áttérés időpontja – a mezőgazdaság természetéhez képest – semmiképpen nincs távol (2005-

2008). A gazdálkodók döntéseinek megalapozásához, a felkészüléshez **minél korábban világossá indokolt tenni a magyar álláspontot** az alábbi kérdésekben:

- a gazdák érdekei alapján Magyarország melyik évben tervezi az SPS-rendszerre való áttérést?
- a SPS-rendszerben felkínált opciók közül élni kíván-e?
 - a GOFR-növények területi támogatásának 25%-os
 - a vetőmagvak közvetlen támogatásának akár 100%-os lehetőségével?
 - a juh (kecske) közvetlen támogatásának 50%-os lehetőségével?
 - a szarvasmarha ágazat számára felkínált 3 opció valamelyikével?
- amennyiben a húshasznú tehén-prémium megtartása mellett születik döntés, élni fogunk-e a nemzeti költségvetésből történő 50 €/egyedes kiegészítéssel, illetve – a kedvezőtlen adottságú területeken – a garanciaalap kísérő intézkedéseiből való (24,15 €/egyed) kiegészítéssel?
- indokolt-e, hogy a juh (kecske) és a húshasznú tehén-prémium támogatási jogosultságának nemzeti tartalékalap számára történő önkéntes felkínálását a nemzeti költségvetés kompenzálja?
- Magyarország tervezi-e a támogatások nemzeti tartalékalapba való kötelező 1%-os átcsoportosítását felemelni 2 vagy 3%-ra?

Summary

1. The accession negotiations of Hungary terminated on 13 December 2002. The initial amount of subsidies (25%) provided for direct payments from the community's budget agreed on was disappointing, however, together with the national top ups (30%-point) the subsidies calculated will ensure good chances in the international competition of agricultural products.

The quotas and base areas agreed upon during the negotiations offer good opportunity for the main sectors of agriculture and do not hinder sustainable development.

2. Following the signature of the Accession Treaty the negotiations on the reform of the Common Agricultural Policy – which were already in process at that time – were speeded up and consequently lead to the political decision of June 2003. After the EU accession on 1 May 2004 the stakeholders in the Hungarian agriculture found themselves on the single market of the Common Agricultural Policy with different regulations for the new Member States, continuously approaching to each other and also covering each other (regulations of the old and new Member States).

3. The characteristics of the objectives and the main measures of the Common Agricultural Policy are as follows:

3.1. The priorities of the reform approved are the following:

- to increase the **competitiveness** of agriculture,
- to provide subsidies for **producers** instead of encouraging production,
- to strengthen the harmony between production and the objectives of rural development, to implement a more balanced allocation of the resources available.

3.2. The radical change delivered by the reform is the decoupling of direct income subsidies from production in order to ensure that production decisions of farmers should be based on market signals and not on the amount of subsidies expected. The main point of the **Single Payment Scheme** (SPS) is that after the implementation of the new scheme the farm/farmer will be eligible for the total payments received during the reference period (historical entitlements) – even if not engaged at all in crop production nor in livestock breeding.

For calculating the amount to be paid under the Single Payment Scheme the following subsidies are taken into account:

- area payment scheme of COP crops, flex and hemp;
- supplementary payment scheme of durum wheat;
- area payment scheme of rice;
- area payment scheme of grain legumes;

- 40% of support for starch potato;
- Support scheme for seeds;
- Beef and veal premiums;
- Sheep (and goat) premiums;
- Dairy premiums
- Tobacco aid;
- Hop aid;
- Cotton aid;
- Olive oil aid.

3.3. However, the decoupling of subsidies from production could not be completely implemented. As a result of the compromises **several options** and numerous schemes coupled to production are applicable.

Optional subsidy schemes coupled (partially) to production are as follows:

- in the crop production sector:
 - up to 25% of area payments of COP crops or (plus flax and hemp)
 - up to 40% of area payments for durum wheat production in the traditional areas;
 - 100% of direct payments of seed production;
 - up to 60% of tobacco aid (between 2006-2010);
 - up to 25% of hop aid;
 - up to 40% of olive oil aid;
- in the livestock production sector:
 - 100% of suckler cow premium and 40% of slaughter (adult animals) premium or
 - 100% of slaughter premium or
 - 75% of special premium;
 - 50% of direct payments for sheep (and goat) production (together with the subsidies granted for less favoured areas)

In addition to the options to be chosen several of the entitlements will remain **linked to production**. These are the following:

- area aid (quality premium) for durum wheat,
- area aid for rice,
- area compensatory payment of protein crops,
- production aid for starch potato,
- aid for dried fodder,
- area aid for nuts,
- area aid for energy crops,
- tobacco, olive oil, cotton and hop schemes (in accordance with the draft of the reform)

- 3.4. A new solution is that entitlements can be transferred with or without the area but can only be leased with the area. Anyone can buy or transfer entitlements, but only land users with entitlements can activate them or are eligible for payments. Obviously this will affect fees of land rent and strengthen the incentive that land users concentrate their entitlements on their own land.
- 3.5. In the Single Payment Scheme there is a national ceiling for SPS payments and other direct payments. 1% of it will get into the national reserve in order to support farmers in special situation as well as for new entrants. This rate of 1% can be increased by the Member State to 3%.
- 3.6. In the Single Payment Scheme the area of set aside in accordance with Agenda 2000 are registered as the area of **compulsory set-aside** should be at least of the same size in order to receive entitlements. The set-aside can be part of the crop rotation but apart from non-food crops, it has to be guaranteed by contracts that the set-aside land is not used for agricultural purposes and it does not produce any crop for commercial purposes and no crops are produced for agriculture and commerce with the exception of the contracts concluded with processors for products not intended for feeding nor for human consumption.
- 3.7. **Degression and modulation** were introduced in order to implement a more fair income allocation and to reinforce rural development policy. All the amounts of direct payments granted over EUR 5000 should be reduced each year until 2012 by the following percentage: 3% in 2005, 4% 2006, 5% in 2007 and in the period between 2008-2013.

As the **degression and modulation** will not be applied in the new Member States until the phasing-in of direct payments in those countries has reached the EU level. Therefore, on the mid-term this will have no effect on the Hungarian agriculture.

In spite of the modulation the **budget of direct payments** will only slightly decrease in the old Member States, however, the proposed budget of other measures – in particular of market subsidies – will obviously decrease. The net amount of reallocation generated by the modulation (of 5%) amounts to only EUR 1.2 billion. At least 80% of the savings due to the modulation will be reallocated to the Member State and 20% (EUR 240 million) will increase the community's rural development budget. In rural development four additional accompanying measures have been introduced, which are financed from the rural development budget of the Guarantee Fund.

As a result of the implementation of the **reallocation** of the rural development budget – based on agricultural area, number of agricultural employees and the GDP per capita – some Member States become

winners and others become losers depending on the method of redistribution of the amount generated by reallocation. Since the calculation of the reallocation was based on the GDP per capita (at purchasing power parity) **a proper balance between the rich and poor countries could be ensured.**

The reallocation of the subsidies from the first pillar into the second one means that **the proportion between the subsidies in the two pillars** will only slightly change since in 2013 the savings generated by the modulation will provide only a complementary budget of EUR 1.2 billion for rural development. As for the budget the reform is rather a step forward strengthening rural development than a drastic step in to the direction of strengthening rural development.

In contrast to direct payments subsidies provided for rural developments require co-financing from the national budget.

Intentionally as a consequence of the reform the accompanying measures of rural development will be strengthened by new elements in those fields where the new Member States are lagging behind (food quality, animal welfare and the observance of the standards). In Hungary the subsidies provided **for food quality and meeting standards are first priorities** (as for animal welfare Hungary requested derogation for the application of the regulations).

- 3.8. Among others the financing of direct payments decoupled from production is linked to the respect of **environmental standards**. Up to present only in a few countries (France, The Netherlands, Ireland) applied voluntarily environmental standards (stricter than in the Community regulations) as a criteria for area payments. Besides the few voluntary application of this condition the largest problem was the definition of environmental regulations (standards). The EU Member States create the national regulations in accordance with the nitrate directive and directive on surface and underground waters.

The administration, control and monitoring of meeting environmental standards required for the eligibility of decoupled payments will be more difficult than the present administration and control system of direct payments. The control of eligible hectares is assisted also by remote sensing, while the control of animal welfare standards can only be carried out on spot. Finally the number of standards to be met for the eligibility of decoupled payments was agreed on **as 18** instead of the originally planned 36.

The protection of CAP against farmers and the society is more difficult due to the lack of applying of the „*polluter pay principle*”. Another problem is how to apply environmental standards to those farmers who

produce products, which are not eligible for direct payments (for example, fruit and vegetable on arable land, potato for human consumption). As a result of the reform the standards should apply to the whole farm regardless of the crops produced. It is a good news that one of the aims of the reform was to ease administration burdens of agricultural producers and to simplify the payments since often complicated administration – and not entitlements – is the obstacle, which prevent farmers from having access to the subsidies.

- 3.9. For the introduction of the Single Payment Scheme in Hungary a properly operating **Integrated Administration and Control System (IACS)** is required, which is also able to control production requirements since this is the conditions of granting payments decoupled from production. It is doubtful when and to what extent will Hungarian farmers be able to meet the environmental, animal-welfare, food safety and auditing requirements needed for payments to be granted in the frame of the single payment scheme. Even if we know that **Hungary and most of the new Member States applied for derogation** in this respect.

In the new Member States it is a great expense as in addition to the establishment of the administration and control system, that is of the IACS to provide **direct payments** are to be provided on the condition of meeting food safety, animal welfare and environmental standards.

4. The old Member States are to implement the Single Payment Scheme between 2005 and 2007. From 2005 on the new Member States can in principle also introduce the new SPS but the conditions of implementation have not been agreed on yet. However, in 2004 most of the new member states apply the hectare-based Single Area Payment Scheme (SAPS), which can be maintained for 3 years. This period can also be extended – twice by one years each time – accompanied with proper justification and upon the approval of the Commission. After this period – if Hungary is still not able to meet the requirements of the implementation of the SPS – the Commission will freeze the level of direct payments at the level of 2008 (50%). Probably, the new Member States will implement the SPS in the frame of the **regionalisation**. That is, the amount to be provided to the regions defined by the Member States is to be distributed over all hectares of farms in the region regardless from the reference amount (received in the reference period)
5. The final date of implementing the Single Payment Scheme (SPS) is not in the distant future if we consider the nature of agriculture (2005-2008). In order to prepare the decisions of the producers and to make the preparations **it would be reasonable to make clear the Hungarian position as soon as possible** in the following fields:

- By considering the interests of the farmers in which year does Hungary plan to implement the SPS?
- Among the options offered by SPS will Hungary benefit from
 - the 25% of area payments for COP (plus flax and hemp) production?
 - the 100% of direct payments for seed production?
 - the 50% of direct payments for sheep (and goat) production?
 - any of the 3 options provided in the cattle sector?
- If the suckler cow premium is to be maintained will Hungary provide national top ups of 50 €/head and complementary payments (24.15 €/head) – on less favoured areas – financed from the Guarantee Fund?
- Is it planned in Hungary to increase the mandatory 1% reallocation of payments to the national reserve to 2 or 3%?

Kivonat

A tanulmány a Közös Agrárpolitika 2003. évi reform-folyamatával és az új tagországokra vonatkozó szabályozással foglalkozik. Bemutatásra kerül a Magyarországra is érvényes egyszerűsített területalapú támogatási rendszer, beleértve a nemzeti kiegészítő támogatások (top up) nyújtásának lehetőségeit. A magyar szempontból lényeges főbb mezőgazdasági ágazatok várható jövedelmezőségének elemzésére is sor kerül. Ezek alapján az anyag segítséget ad a Közös Agrárpolitika hazai alkalmazásához szükséges döntések meghozatalához.

Abstract

The paper deals with the reform of 2003 of the Common Agricultural Policy and the market regulations applicable in the new Member States.

It presents the area-based *Single Area Payment Scheme* (SAPS) to be applied also in Hungary including the opportunities of providing national top up payments. The paper analysis the profitability to be expected in the main sectors of Hungarian agriculture. Based on these the paper provides assistance in the decision-making process on the application of the Common Agricultural Policy in Hungary.

Irodalomjegyzék

1. AGRAFACTS: 'New member state top-ups to CAP direct aids become clearer', 07/07/2004, No 56-04.
2. Commission of the European Communities [2003]: *A long term policy perspective for sustainable agriculture*. Brussels: EC.
3. Deblitz, C. *et al.* [2002]: *IFCN Beef Report 2002*. Braunschweig: IFCN/FAL.
4. Delgado, C. – Rosengrant, M. – Steinfeld, H. – Ehui, S. – Coubois, C. [1999]: *Livestock to 2020 – The next food revolution* (discussion paper 28), International Food Policy Research Institute.
5. Dewbre J. – Anton, J. – Thompson, W. [2001]: 'The transfer efficiency and trade effects of direct payments', *American Journal of Agricultural Economics*, 83: 5, 1202-1214 pp.
6. Dorgai L. – Popp J. – Potori N. – Tóth E. – Udovecz G. [2003]: *Várható differenciálódás a mezőgazdasági alapanyag-termelők között*. Magyarország 2004-2006 program, tanulmány a Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ Európai Integrációs Iroda megrendelésére. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
7. Erdész Fné – Nyárs L. – Popp J. (ed.). – Potori N. – Udovecz G. [2004]: *A főbb mezőgazdasági ágazatok versenyképességének alakulása az európai uniós csatlakozást követően*. Európai Agrárpolitikai Tanulmányok, No. 50. Budapest: Európai Agrárpolitikai Kft.
8. Happe, K. – Balmann, A. [2002]: 'Struktur-, Effizienz- und Einkommenswirkungen von Direktzahlungen', *Agrarwirtschaft*, 51: 8, 376-388 pp.
9. Hingyi H.– Popp J. (ed.) – Potori N. – Udovecz G. [2004]: *Nemzetközi Agrárpiazi Kilátások, 2004*. Budapest: Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
10. Isermeyer, F. [2000]: 'Entwicklungsperspektiven für die landwirtschaftlichen Produktionsstrukturen im internationalen Vergleich' in: *Landbauforschung Völkenrode*, Sonderheft 212, 30-53 pp.
11. Isermeyer, F. [2002]: *Grundlegende Reform des Prämiensystems? Stellungnahme zur Halbzeitbewertung der Gemeinsamen Agrarpolitik und Entwicklung eines Alternativvorschlags*. Arbeitsbericht 03/2002 des Instituts für Betriebswirtschaft, Agrarstruktur und ländliche Räume der FAL.
12. Kiss J. [2002]: *A magyar mezőgazdaság világgazdasági mozgástere*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
13. Kiss J. [2003]: *Az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának 2003. évi reformja*. Budapest: MTA Világgazdasági Kutató Intézet.

14. Organisation for Economic Co-operation and Development [1996]: *Factors conditioning the transfer efficiency of agricultural support*. Paris: OECD.
15. Organisation for Economic Co-operation and Development [1997]: *The Uruguay Round Agreement on agriculture and processed agricultural products*. Paris: OECD.
16. Organisation for Economic Co-operation and Development [1999]: *The distributional effects of agricultural support in selected OECD countries*. Paris: OECD.
17. Organisation for Economic Co-operation and Development [2001]: *Low incomes in agriculture*. Paris: OECD.
18. Organisation for Economic Co-operation and Development [2001]: *Agricultural policies in OECD countries: Monitoring and Evaluation*. Paris: OECD.
19. Öcsödi A. – Popp J. (ed.) – Potori N. (ed.) – Schmidhuber, J. – Tangermann, S. [2002]: *Nemzetközi Agrárpiaci Kilátások*. Budapest: Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
20. Popp J. [2002]: *Az USA agrárpolitikájának gyakorlata napjainkig*. AKII Agrárgazdasági tanulmányok, 2002/8. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
21. Popp J. – Potori N. – Udovecz G. [2004]: *Az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának 2003. évi reformja és annak hatása a magyar agrárpolitikára*. Európai Agrárpolitikai Tanulmányok, No. 47. Budapest: Európai Agrárpolitikai Kft.
22. Popp J. – Potori N. – Udovecz G. [2003]: *A főbb mezőgazdasági ágazatok 2004. évi közvetlen támogatásainak mértéke az egyszerűsített támogatási rendszer (SAPS) „K” változata esetén (az FVM részére készített kalkulációk)*. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
23. Popp J. – Potori N. – Udovecz G. [2003]: *Javaslat a 2004. évi közvetlen támogatások kifizetésére az egyszerűsített támogatási rendszer keretében (kézirat)*. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
24. Popp J. – Potori N. – Udovecz G. [2003]: *Számítások az egyszerűsített támogatási rendszer (SAPS) különböző változataira 2004-ben (kézirat)*. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
25. Udovecz G. [2003]: 'A magyar mezőgazdaság versenyhelyzete', *Gazdálkodás*, 47: 4, 15-27 pp.
26. Udovecz G. – Popp J. – Dorgai L. – Jávorka K. – Cser J. – Szabó Z. – Harangozó G. [2004]: *EU családi kézikönyv*. Budapest: Tudományos Technológiai és Ipari Parkok Szövetsége.

Jogszabályok

- 41/2004 FVM rendelet (2004. április 7.)
- 87/2004 FVM rendelet (2004. május 15.)
- 1782/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.)
- 1783/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.)
- 1784/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.)
- 1785/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.)
- 1786/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.)
- 1787/2003/EK tanácsi rendelet (2004. szeptember 29.)
- 1788/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.)
- 2199/2003/EK bizottsági rendelet (2003. december 16.)
- 2323/2003/EK tanácsi rendelet (2003. december 17.)
- 2237/2003/EK bizottsági rendelet (2003. december 23.)
- 583/2004/EK tanácsi rendelet (2004. március 22.)
- 795/2004/EK bizottsági rendelet (2004. április 21.)
- 796/2004/EK bizottsági rendelet (2004. április 21.)
- 864/2004/EK tanácsi rendelet (2004. április 29.)
- 2004/281/EK tanácsi döntés (2004. március 22.)

MELLÉKLETEK

Az Európai Bizottság reformjavaslatai (2003. január 21.) és a Luxemburgi Reformok (2003. június 26.) – Összefoglaló

	Hatályos CMO-k változtatásra javasolt pontjai	Luxemburgi reformcsomag (2003 július)
1. Általános rendelkezések		
Támogatások függetlenítése (leválasztása) a termeléstől		• Történelmi jogosultságon alapuló egységes támogatási rendszer (<i>Single Payment Scheme</i>; SPS) bevezetése 2005-től, amely magában foglalja: • GOFR-növények területalapú közvetlen támogatását; • durumbúza területalapú kiegészítő támogatását (hagyományos termesztő körzetek); • rizs területalapú közvetlen támogatását; • vetőmagvak termelői támogatását; • keményítőburgonya közvetlen támogatásának 40%-át • szárított takarmányok „termelői” feldolgozók által a referencia időszakban felvett támogatását; • szarvasmarha-prémiumokat; • juh- és kecskeprémiumokat; • tehéntej közvetlen támogatását (legkésőbb 2008-tól); • Lehetőség az SPS egységes támogatási rendszer részlegesen alkalmazására, a következők jelenleg érvényes rendszer szerint történő folyósítására: • szántóföldi szektorban: – a GOFR-növények területalapú támogatásának legfeljebb 25%-át; – vagy a durumbúza területalapú kiegészítő támogatásának (hagyományos termesztő körzetek) legfeljebb 40%-át; • juh- és kecskeágazatban a támogatások legfeljebb 50%-át (beleértve a kedvezőtlen adottságú területeken nyújtott kiegészítést); • szarvasmarhaszektorban: • a húshasznú tehén-prémium akár 100%-át és vágási prémium (felnőtt állat) legfeljebb 40%-át, vagy – a vágási prémium akár 100%-át, vagy – a speciális vágómarha-prémium legfeljebb 75%-át; • vetőmagvak termelési támogatásának akár 100%-át;

		Regionalizáció keretében az SPS a 2200/96/EK és 2201/96/EK tanácsi rendeletekben felsorolt valamennyi zöldségre és gyümölcsre (beleértve a termesztett gombát), valamint étkezési burgonya után is aktiválható; Földnélküli gazdaságok esetében az SPS aktiválásának feltétele a tevékenység (termelés) 50%-ának fenntartása; A tagállamok az egységes támogatás nemzeti plafonjának legfeljebb 10%-át specifikus kiegészítő támogatásként adhatják a környezet-, minőségi termelés- és marketing-központú gazdálkodás ösztönzésére 2005. január 1-től (e 10%-os kiegészítő támogatás a szántóföldi növények, szarvasmarha és juh status termeléstől nem függetlenített közvetlen támogatásainak részét képezi).
Referencia időszak		2000-2002 közötti évek.
Támogatási jogosultság		A támogatási jog területtel vagy terület nélkül eladható, de csak területtel adható bérbe, kizárólag a tagországon belül; Ha a támogatási jogosultság 3 éven keresztül nem kerül kihasználásra, a nemzeti tartalék részévé válik.
Regionalizáció	Regionálisan differenciált ref. hozamok (lehetőség), regionálisan eltérő területalapú támogatási összegek (hektárra vetítve).	SPS maximalizálása tagországonként, ezen belül a kifizetések maximalizálása régióként (lehetőség 3 millió ha mezőgazdasági terület felett): szántó- és legelőterületre külön támogatási szint; tejprémium már 2008 előtt is függetleníthető a termeléstől.
Nemzeti tartalék		Nemzeti tartalék (<i>vis majeure</i>, új gazdálkodók, szerkezetátalakítás stb.): SPS legfeljebb 3%-a.
Moduláció	Lehetőség a közvetlen támogatások legfeljebb 20%-ának átcsoportosítására társfinanszírozott vidékfejlesztési programok megvalósítására.	2005-től kötelező; Közvetlen kifizetések csökkentése 2005-ben 3%-kal, 2006-ban 4%-kal, 2007-től 2013-ig 5%-kal; 1%-pont felhasználásáról a tagállam dönthet; Legalább 80% a tagállamban marad; 5 000 €/év támogatottsági szint alatt a gazdaságoknak legfeljebb 5 000 € kiegészítő támogatás nyújtható.
GOFR-növények	Területalapú közvetlen támogatás: 63 € x ref.h.; Gabonapiaci intervenció ár: 101,31 €/t (búza, durumbúza,	Területalapú közvetlen támogatás nem változik; Területalapú közvetlen támogatás legalább 75%-ának függetlenízése a termeléstől, bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2000-2002 közötti években felvett támogatás);

	kukorica, árpa, rozs és szemes cirok); • Gabonapiaci intervenció ár havi növekménye: 0,93 €/t/hó; • A rozs intervencióra felajánlható.	• Gabonapiaci intervenció ár nem változik; • Gabonapiaci intervenció ár havi növekménye a 2004/2005. gazdasági évtől 0,46 €/t/hó szintre csökken; • A rozs a 2004/2005. gazdasági évtől intervencióra nem ajánlható fel; • Azon tagállam(ok)ban, amely(ek)ben a rozstermelés az összes gabonatermelés 5%-át vagy az EU-15 összes rozstermelésének 50%-át meghaladja, a modulációval felszabaduló források további 10%-a helyben marad (e többletforrást a rozstermelő térségekben kell felhasználni).
Terület-pihentetés	• Rotáló területpihentetés; • GOFR-terület 10%-án kötelező, kivéve, ha a gazdaság kisebb szántóterületre igényel területalapú közvetlen támogatást, mint amiről legalább 92 t gabona (ref.h.-val számolva) betakarítható (ez esetben nem kötelező); • Önkéntes területpihentetés a GOFR-terület legalább további 10%-án; • Energianövények, biotakarmányok, továbbá nem élelmezési vagy takarmányozási célra szánt növények termelése megengedett; • Min. méret: 0,3 ha (20 m széles).	• Pihentetett terület rotálható; • Területpihentetési támogatás külön támogatási jog; • Legkevesebb 10% (bázisidőszaki átlag kötelező, támogatás csak ilyenkor aktiválható); • Biotakarmányok, továbbá nem élelmezési vagy takarmányozási célra szánt növények termelése megengedett; • Min. méret: 0,1 ha (legalább 10 m széles); • Pihentetett területen termesztett olajnövények takarmányozásra vagy emberi fogyasztásra felhasználható melléktermékeinek mennyisége nem lépheti túl a szójadara-egyenértékben kifejezett 1 millió tonnát (amennyiben a szerződések által lefedett mennyiség alapján az 1 millió tonna túllépése valószínűsíthető, az egyedi szerződésekben megadott mennyiségeket arányosan csökkentik).
Durumbúza	• Területalapú kiegészítő támogatás: • hagyományos termesztő körzetekben: 344,5	• Területalapú kiegészítő támogatás csökkentése a 2004/2005. gazdasági évtől, 3 éven keresztül: • hagyományos termesztő körzetekben: 285 €/ha szintre; • nem hagyományos termesztő körzetekben 0 €/ha szintre; • A GOFR-növények területalapú közvetlen támogatásának termeléstől történő teljes

	€/ha; • nem hagyományos termesztő körzetekben: 138,9 €/ha.	függetlenítése esetén a területalapú kiegészítő támogatás legalább 60%-ának függetlenítése a termeléstől, bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2000-2002 közötti években felvett támogatás); • Minőségi prémium bevezetése a hagyományos termesztő körzetekben (3 198 683 ha EU-25 maximális garantált területre): 40 €/ha; • Minőségi prémium feltétele: • előírt vetőmag és fajta; • durumbúzából minőségi szemolina- vagy tészta gyártása.
Fehérje-növények (szárazborsó, lóbab, édes csillagfűrt)	• Speciális kiegészítő támogatás: 9,5 € x ref.h.	• Önálló kiegészítő támogatás bevezetése a 2004/2005. gazdasági évtől: 55,57 €/ha; • Maximális garantált terület megállapítása: 1,6 millió ha (EU-25).
Rizs	• Területalapú közvetlen támogatás: 52,65 € x ref.h.; • Nemzeti bázisterület túllépése esetén a támogatás progresszív módon csökken; • Intervenciós ár: 298,35 €/t (hántolatlan rizs);	• Területalapú közvetlen támogatás emelése 102 € x ref.h. szintre a 2004/2005. gazdasági évtől; • Területalapú közvetlen támogatás függetlenítése a termeléstől, bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2000-2002 közötti években felvett támogatás); • Intervenciós ár csökkentése a 2004/2005. gazdasági évtől: 150 €/t; • Termék-specifikus kiegészítő támogatás bevezetése a 2004/2005. gazdasági évtől: 75 €/t; • Nemzeti bázisterület túllépése esetén a támogatás arányos csökkentése; • Nemzeti bázisterületek csökkentése: 396 023 (EU-25; tagállamokra lebontva).
Vetőmagvak	• Két évre meghirdetett termék-specifikus termelési támogatások egyes GOFR növények, pázsitfűvek és hüvelyes növények vetőmagvai után; • Támogatások 2002. július 1-től nemzeti kvótához kötött.	• Termék-specifikus termelési támogatások függetlenítése a termeléstől, bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2000-2002 közötti években felvett támogatás) nem kötelező (lehet részleges is).
Keményítő-burgonya	• Minimálár: 178,31 €/t; • Közvetlen támogatás: 110,54 €/t.	• Minimálár nem változik; • Amennyiben a feldolgozó az előírt minimáláron vásárolja fel a burgonyát, a kvótán belül előállított keményítő után 22,25 €/t támogatást igényelhet; • 110,54 €/t közvetlen támogatás 40%-ának (44,22 €/t) függetlenítése a termeléstől, bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2001-2002 közötti években felvett támogatás), 60%-ának (66,32 €/t) termék-specifikus támogatásként

		történő kifizetése.
CO₂ kredit (energia-növények)	• Pihentetett területeken energianövények termesztetők; • Területalapú közvetlen jövedelemtámogatás feltétele a feldolgozói szerződés (termelő is lehet elsődleges feldolgozó).	• Pihentetett területen energianövények nem termesztetők; • Specifikus területalapú közvetlen támogatás bevezetése: 45 €/ha; • Specifikus területalapú közvetlen támogatás feltétele továbbra is a feldolgozói szerződés (termelő is lehet elsődleges feldolgozó); • Maximális garantált terület megállapítása: 1,5 millió ha (EU-25); • Új rendszer működésének első 5 éven belüli felülvizsgálata.
Szárított takarmányok	• Feldolgozói támogatás (termelő is lehet elsődleges feldolgozó): • mesterségesen szárított takarmányok: 68,83 €/t; • természetes úton szárított takarmányok: 38,64 €/t.	• Új, az SPS egységes támogatási rendszerbe termelői támogatás bevezetése (referencia a 2000-2002 közötti években beszállított mennyiség, illetve bejelentett termőterület); • Termelői támogatásra nemzeti „plafonok” meghatározása; • Feldolgozói támogatás szárítás módjától függetlenül 33 €/t szintre csökkentése 2005. április 1-től; • A rendszer működésének felülvizsgálata 2008-ban.
Héjas gyümölcsök (mandula, mogyoró, dió, pisztácia, szentjánoskenyér)	• Termelői csoportok, több évre szóló minőség/marketing fejlesztési tervének támogatása, amíg a fejlesztési terv határideje le nem jár.	• Új termék-specifikus közvetlen támogatás bevezetése: 120,75 €/ha; • Nemzeti kiegészítő támogatás: legfeljebb 120,75 €/ha; • Jogosultság TЭСz-tagsághoz köthető; • Minőség/marketing fejlesztési terv támogatásának kifutásáig e támogatás nem igényelhető; • Maximális garantált terület: 810 400 ha (EU-25; tagállamokra lebontva); • Egyes tagállamok által kihasználatlan források más – a nemzeti bázisterületet túllépő – tagállamok termelői számára átcsoportosíthatók.
Dohány	• <i>Burley</i> típusú dohány prémiuma: 2,38 €/kg • <i>Virginia</i> típusú dohány prémiuma: 2,98 €/kg	• 2006-tól a dohányprémiumok legalább 40%-ának, 2010-től 100%-ának függetlenítése a termeléstől, 50%-ának bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2000-2002 közötti években felvett támogatás), míg 50%-a vidékfejlesztési programok keretében szerkezetátalakítási célra használható fel.
Tej és tejtermékek	• Kvótarendszer fenntartása legalább 2008 márciusáig; • Intervenciós árak csökkentése a 2005/2006.	• Kvótarendszer fenntartása a 2014/2015. gazdasági évig; • Agenda 2000 reformok egy esztendővel korábbi megvalósítása: • Emelkedő tejprémium bevezetése kvótaalapon, 2004-től, 3 lépcsőben: 11,81 €/t szintről 35,5 €/t szintig (kiegészítő támogatással együtt);

	gazdasági évtől, 3 éven keresztül, összesen 15%-kal; • Emelkedő tejprémium bevezetése kvótaalapon, 2005 júniusától, 3 lépcsőben: 5,75 €/t szintről 17,24 €/t szintig; • Kiegészítő támogatás mennyiségi vagy területi alapon; • Általános kvótaemelés a 2005-2007 közötti években, 3 lépcsőben, az 1999-2000 közötti referenciaévekhez képest összesen 1,5%-kal.	• tejprémium függetlenítése a termeléstől, bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe a tagállam döntése szerint legkorábban 2005-től, de legkésőbb 2008-ig; • Tej irányárának megszüntetése; • intervenciós árak asszimetrikus csökkentése (vaj esetében a 2004-2007 közötti években összesen 25%-kal, tejpor esetében a 2004-2006 közötti években összesen 15%-kal); • Beszállítói és közvetlen értékesítési kvóták összevonása, EU-15 tagállamok tejkvótájának évi 1%-os emelése 2007-ben és 2008-ban; • Vaj intervenciós felvásárlásának felfüggesztése, ha az éves készlet eléri a rögzített maximális szintet (e mennyiség felett pályáztatási eljárás alkalmazása); • Kvótatúllépés degresszív büntetése (a fizetendő összeg a 2004/2005. gazdasági évi 332,7 €/t szintről a 2007/2008. gazdasági évig 278,3 €/t szintre csökken); • Görögország tejkvótájának egyszeri emelése a 2004/2005. gazdasági évben.
Marha- és borjűhús	• 2 224 €/t alapár 103%-ánál magánbetárolás támogatása; • 1 560 €/t ún. „biztonsági háló” szintjén intervenciós felvásárlás. • Speciális vágómarha-prémium: • tinó: 150 €/egyed (kétszer); • bika: 210 €/egyed (egyszer); • Húshasznú tehén-prémium: 200 €/egyed; • Speciális vágómarha-prémium és húshasznú tehén-prémium 90-es állatlétszám-határig (tagállami hatáskörben emelhető) és 2003. január 1-	• Támogatások függetlenítése a termeléstől, bevonásuk az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2000-2002 közötti években felvett támogatás), lehetséges kivétel (tagállami döntés szerint): • vágási prémium (borjú) akár 100%-a és emellett • húshasznú tehén-prémium akár 100%-a és vágási prémium (felnőtt állat) legfeljebb 40%-a, vagy • vágási prémium (felnőtt állat) akár 100%-a, vagy • speciális vágómarha-prémium legfeljebb 75%-a; • Támogatások termelési feltételekhez történő kötésének erősítése, minőségi és környezetbarát termelés ösztönzése a második pilléren keresztül; • Állandó legelőnek minősített területek rögzítése a 2002. december 31. állapot alapján; • Élő állatok exporttámogatásának állatjóléti előírásokhoz kötése; • Borjú: 8 hónapnál nem idősebb, legfeljebb 185 kg súlyú szarvasmarha (korábban 7 hónapnál nem idősebb és 160 kg-nál kisebb súlyú) szarvasmarha; • Ausztria és Portugália borjas tehén-kvótájának egyszeri emelése 2004-ben.

	től legfeljebb 1,8 NE/ha állománysűrűségig; • Vágási prémium: • felnőtt állat: 80 €/egyed; • borjú: 50 €/egyed; • Extenzifikációs prémium: speciális vágómarha-prémium és húshasznú tehén-prémium mellett 100 €/egyed, ha az állománysűrűségi mutató \leq 1,4 NE/ha, illetve (tagállami hatáskörben) 1,4 NE/ha alatt 80 €/egyed, 1,4-1,8 NE/ha között pedig 40 €/egyed; • Kiegészítő támogatás: nemzeti boríték.	
Juh és kecske	• Anyajuh-prémium: • húshasznú állat: 21,0 €/egyed/év; • tejhasznú állat: 16,8 €/egyed/év; • <i>Rural World</i> prémium (kedvezőtlen adottságú területeken): 7 €/egyed/év.	• Anyajuh- és <i>Rural World</i> prémium legalább 50%-ának függetlenítése a termeléstől, bevonása az SPS egységes támogatási rendszerbe (referencia a 2000-2002 közötti években felvett támogatás); • Regionalizáció keretében anyajuh-prémiumból egyedenként legfeljebb 1 € átcsoportosítása más régióban fizetett <i>Rural World</i> prémium kiegészítésére.
Élelmiszer-minőség	• Új kísérő intézkedés, amely két fejezetből áll: • gazdálkodók részvételének ösztönzése minőségbiztosítási és minőségtanúsítási rendszerekben; • termelői csoportok	• Támogatások mértéke: • Minőségi intézkedések: 5 éves időszakra, gazdaságonként legfeljebb 3 000 €/év; • Promóciós intézkedések (csak harmadik országok felé): felmerülő költségek legfeljebb 70%-ig.

	támogatása, minőségbiztosítás, földrajzi árujelzők, biogazdálkodás népszerűsítése.	
Állatjólét	• Az állatjóléti előírásoknak való megfeleléshez nyújtható támogatás tartalmazza a felmerülő költségeket és a megelőlegezett jövedelmet; • A támogatás 5 éves időszakra igényelhető, amennyiben a gazdálkodó vállalja, hogy megvalósítja az EU állatjóléti előírásait.	• Támogatás mértéke legfeljebb 500 €/NE/év.
Közösségi standardoknak való megfelelés	• Gazdaságok könyvvizsgálatának általánytámogatása; • Ideiglenes és degresszív támogatás a nem nemzeti hatáskörbe tartozó EU standardoknak való megfeleléshez (környezetvédelem, állat- és növényegészségügy, állatjólét, munkavédelem): legfeljebb 200 €/ha; • Támogatás nem adható, ha a standardok szabályozása nemzeti hatáskörbe tartozik.	• Szaktanácsadási Rendszer (Farm Advisory System) kiépítése, a rendszerben résztvevők számára a közösségi támogatás maximuma a felmerülő költségek 80%-a, de legfeljebb 1 500 €/standard (évente csökken); • Standardoknak való megfelelés támogatásának maximális összege gazdaságonként 10 000 €/év, támogatás időtartama: 5 év.

Forrás: AKII Agrárpolitikai Kutatások Osztályán készült összeállítás

2. melléklet

Cross Compliance
A. 2005.1.1-től alkalmazandó
Környezetvédelem

1.	A Tanács 1979. április 2-i 79/409/EGK irányelve a vadon élő madarak védelméről (HL L 103., 1979.4.25., 1. o.)	3. cikk, a 4. cikk (1), (2) és (4) bekezdése, 5., 7. és 8. cikk
2.	A Tanács 1979. december 17-i 80/68/EGK irányelve a felszín alatti vizek egyes veszélyes anyagok okozta szennyezés elleni védelméről (HL L 20., 1980.1.26., 43. o.)	4. és 5. cikk
3.	A Tanács 1986. június 12-i 86/278/EGK irányelve a szennyvíziszap mezőgazdasági felhasználása során a környezet, és különösen a talaj védelméről (HL L 181., 1986.7.4., 6. o.)	3. cikk
4.	A Tanács 1991. december 12-i 91/676/EGK irányelve a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről (HL L 375., 1991.12.31., 1. o.)	4. és 5. cikk
5.	A Tanács 1992. május 21-i 92/43/EGK irányelve a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről (HL L 206., 1992.7.22., 7. o.)	6., 13., 15. cikk és a 22. cikk b) pontja

Köz- és állategészségügy
Állatok azonosítása és nyilvántartása

6.	A Tanács 1992. november 27-i 92/102/EGK irányelve az állatok azonosításáról és nyilvántartásáról (HL L 355., 1992.12.5., 32. o.)	3., 4. és 5. cikk
7.	A Bizottság 1997. december 29-i 2629/97/EK rendelete a 820/97/EK tanácsi rendeletnek a szarvasmarhafélék azonosítási és nyilvántartási rendszerének keretében létrehozott füljelzők, állomány-nyilvántartások és marhalevelek tekintetében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (HL L 354., 1997.12.30., 19. o.)	6. és 8. cikk
8.	Az Európai Parlament és a Tanács 2000. július 17-i 1760/2000/EK rendelete a szarvasmarhafélék azonosítási és nyilvántartási rendszerének létrehozásáról, továbbá a marhahús és marhahústermékek címkézéséről, valamint a 820/97/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről (HL L 204., 2000.8.11., 1. o.)	4. és 7. cikk

B. 2006.1.1-től alkalmazandó

Köz-, állat- és növényegészségügy

9.	A Tanács 1991. július 15-i 91/414/EGK irányelve a növényvédő szerek forgalomba hozataláról (HL L 230., 1991.8.19., 1. oldal)	3. cikk
10.	A Tanács 1996. április 29-i 96/22/EK irányelve az egyes hormon- vagy tiroosztatisz hatóanyagoknak és a β -agonistáknak az állattenyésztésben történő felhasználására vonatkozó tilalomról, valamint a 81/602/EGK, a 88/146/EGK és a 88/299/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L 125., 1996.5.23., 3. o.)	3., 4., 5. és 7. cikk
11.	Az Európai Parlament és a Tanács 2002. január 28-i 178/2002/EK rendelete az élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről, az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság létrehozásáról és az élelmiszerbiztonságra vonatkozó eljárások megállapításáról (HL L 31., 2002.2.1., 1. o.)	14. és 15. cikk, a 17. cikk (1) bekezdése, 18., 19. és 20. cikk
12.	Az Európai Parlament és a Tanács 2001. május 22-i 999/2001/EK rendelete egyes fertőző szivacsos agyvelőbántalmak megelőzésére, az ellenük való védekezésre és a felszámolásukra vonatkozó szabályok megállapításáról (HL L 147., 2001.5.31., 1. o.)	7., 11., 12., 13. és 15. cikk

Megbetegedések bejelentése

13.	A Tanács 1985. november 18-i 85/511/EGK irányelve a ragadós száj- és körömfájás elleni védekezésre irányuló közösségi intézkedések bevezetéséről (HL L 315., 1985.11.26., 11. o.)	3. cikk
14.	A Tanács 1992. december 17-i 92/119/EGK irányelve az egyes állatbetegségek elleni védekezésre irányuló általános közösségi intézkedések, valamint a sertések hólyagos betegségére vonatkozó külön intézkedések bevezetéséről (HL L 62., 1993.3.15., 69. o.)	3. cikk
15.	A Tanács 2000. november 20-i 2000/75/EK irányelve a kéknyelv betegség elleni védekezésre és felszámolására vonatkozó külön rendelkezések megállapításáról (HL L 327., 2000.12.22., 74. o.)	3. cikk

C. 2007.1.1-től alkalmazandó

Állatjólét

16.	A Tanács 1991. november 19-i 91/629/EGK irányelve a borjak védelmére vonatkozó minimumkövetelmények megállapításáról (HL L 340., 1991.12.11., 28. o.)	3. és 4. cikk
17.	A Tanács 1991. november 19-i 91/630/EGK irányelve a sertések védelmére vonatkozó minimumkövetelmények megállapításáról (HL L 340., 1991.12.11., 33. o.)	3. cikk és a 4. cikk (1) bekezdése
18.	A Tanács 1998. július 20-i 98/58/EGK irányelve a tenyésztés céljából tartott állatok védelméről (HL L 221., 1998.8.8., 23. oldal)	4. cikk

Az egységes farmtámogatás kiszámítása

	Terület (ha)	Egységes farmtámogatás alapját képező terület (ha)	Egységes farmtámogatásra való jogosultság kritériumának megfelelő terület (ha)	Közvetlen támogatás összesen (EUR)	Termeléshez kötődő kiegészítő támogatás (EUR)	Egységes farmtámogatás ** (EUR)
Növények		Referenciaterület	Jogosult terület			
Szántóföldi (GOFR) növények támogatása	35	igen	igen	11 200	0	11 200
ebből: durumbúza 5 ha	0			1 765	200	1 565
Dohány	0,5	nem	igen	3 500	3 500	0
Szántóföldi gyümölcs és zöldség	5	nem	igen	0	0	0
Burgonya	2	nem	igen	0	0	0
Gyümölcstetvény	3	nem	nem	0	0	0
Rizs	5	igen	igen	5 310	2 250	3 060
Rét és legelő	15	*igen	igen	0	0	0
Erdő	10	nem	nem	0	0	0
Terület összesen	75,5	55	62,5			
Állati prémiumok	Mennyiség					
Tejkvóta (kg)	180			1 490	0	1 490
Levágott borjúk száma	15			750	0	750
Levágott tejhasznú tehenek száma	4			320	0	320
Juh (tenyészállomány)	60			1 260	0	1 260
Összesen (EUR)				24 335	5 950	18 385
		ha				EUR
Támogatási jogcímekeket megtestesítő támogatási jogosultság		55				18 385

* Takarmánytermő terület, miként ezt az Európai Bizottság javaslatának 46. cikkelye (3) pontja definiálja.

** Degresszió és moduláció nélkül.

Ha bármelyik farm a támogatási programok közül közvetlen támogatásban részesült, akkor egységes farmtámogatásra jogosult. Az egységes farmtámogatás keretében kifizethető közvetlen támogatások összege (a termeléshez kapcsolódó támogatások kivételével) a példában 18 385 euró.

Az összes **referenciaterület** nagysága, amelynek közvetlen támogatásai jelentik az egységes farmtámogatásra való jogosultságot, a referencia időszakban **55 ha** (ebből 15 ha a rét legelő területe, mert ezt a területet is beszámítják a referenciaterületbe).

A támogatási jogcímekek összeget (euró/ha) úgy számítható ki, hogy az **egységes farmtámogatás** alapját képező **közvetlen támogatások összegét elosztják a referencia terület nagyságával** (55 ha referenciaterületre 334,28 euró/ha támogatás jut).

Az **egységes farmtámogatás keretében támogatásra jogosult terület** magában foglalja a referenciaterületet és közvetlen támogatásban nem részesülő növények területét (pl. étkezési burgonya és szántóföldi zöldség és gyümölcs), valamint az egységes farmtámogatásra nem, de egyéb támogatásra jogosult területet (pl. minőségi támogatást élvező durumbúza és dohány), viszont kizárja az ültetvények és erdő területét.

A támogatásra jogosult területen bármilyen termelés (ültetvény kivételével) folytatható vagy a területet megfelelő állapotban kell tartani. A farmerek a támogatásra jogosult területet értékesíthetik vagy bérbe adhatják támogatási jogosultsággal együtt vagy anélkül. A farmerek a támogatási jogosultságot is eladhatják földterülettel együtt vagy anélkül.

A támogatási jogosultságot (10 ha referenciaterületre vonatkozó támogatási jogosultságot) viszont nem lehet bérbe adni megfelelő nagyságú támogatásra jogosult terület nélkül (10 ha). A farmereknek legalább annyi támogatásra jogosult területre van szükségük hektárban kifejezve, mint a támogatásokat megtestesítő referenciaterület nagysága, hogy a támogatásra teljes mértékben igényt tarthassanak.

A támogatási jogosultság átruházásának mechanizmusa

Kiindulási helyzet		Támogatásra való jogosultság kritériumainak megfelelő terület (ha)	Támogatási jogosultság (ha)	Fajlagos támogatási összeg (EUR/ha)	Egységes támogatás (EUR)				
		60	55	300	16 500				
Átruházási mechanizmus		Változás				Mérleg			
Tranzakció	Példa	Támogatásra való jogosultság kritériumainak megfelelő terület (ha)	Támogatási jogosultság (ha)	Fajlagos támogatási összeg (EUR/ha)	Egységes támogatás (EUR)	Támogatásra való jogosultság kritériumainak megfelelő terület (ha)	Támogatási jogosultság (ha)	Fajlagos támogatási összeg (EUR/ha)	Egyszerűsített támogatás (EUR)
10 ha támogatási jogosultság (referencia terület) eladása földterület nélkül	1	0	-10	300	- 3 000	60	45	300	13 500
10 ha támogatási jogosultság (referencia terület) eladása 10 ha támogatásra való jogosultság kritériumainak megfelelő földterülettel együtt	2	-10	-10	300	- 3 000	50	45	300	13 500
10 ha támogatásra való jogosultság kritériumainak megfelelő földterület eladása a kapcsolódó támogatási jogosultság (referencia terület) nélkül	3	-10	0	300	- 1 500	50	55	300	15 000
10 ha támogatásra való jogosultság kritériumainak megfelelő földterület bérbeadása a kapcsolódó 10 ha támogatási jogosultsággal (referencia terület) együtt	4	-10	-10	300	- 3 000	50	45	300	13 500
10 ha támogatásra való jogosultság kritériumainak megfelelő földterület bérlése a kapcsolódó 10 ha támogatási jogosultsággal (referencia terület) együtt*	5	+10	+10	250	2 500	70	65	292	19 000

* Feltételezzük, hogy a bérelt földterületen a támogatás fajlagos értéke – a történelmi jogosultságon alapuló kifizetések referencia időszakban eltérő struktúrája miatt – különböző.

A támogatásra jogosult terület nagysága 60, a támogatás alapját képező referenciaterület nagysága 55 ha és a referenciaterületre jutó hektáronkénti támogatás összege 300 euró.

A farmra jutó egységes farmtámogatás összege 16 500 euró. Ez az összeg teljes mértékben kifizethető mindaddig, amíg a támogatásra jogosult terület nagysága (60 ha az induló állapot) legalább megegyezik a támogatásokat megtestesítő referenciaterület nagyságával (55 ha).

A támogatási jogosultság átruházásának különböző scenárió alapján az alábbi következtetésekre jutunk:

1. scenárió: a támogatási jogcímeket megtestesítő támogatási jogosultság (referenciaterület alapján) eladása földterület nélkül

Ebben az esetben a meghatározott referenciaterületre (10 ha) vonatkozó támogatási jogosultság csökkenésével egyenes arányban csökken az egységes farmtámogatás összege is (10 X 300 euró).

2. scenárió: a támogatási jogcímeket megtestesítő támogatási jogosultság (referenciaterület alapján) eladása megfelelő nagyságú támogatásra jogosult (egységes farmtámogatás alapján) földterülettel együtt

Ebben a scenárióban mind az egységes farmtámogatás, mind a támogatásra jogosult terület is csökken

3. scenárió: támogatásra jogosult terület eladása a támogatásokat megtestesítő referenciaterület nélkül

Ebben az esetben az egységes farmtámogatás csökken, mert a farmnak kisebb a támogatásra jogosult területe (50 ha), mint a támogatási jogosultság alapját képező referencia terület nagysága (55 ha).

4. scenárió: az egységes farmtámogatásra jogosult terület bérbeadása a megfelelő nagyságú referenciaterületre vonatkozó támogatási jogcímeket megtestesítő támogatási jogosultsággal együtt

Ebben a scenárióban az egységes farmtámogatás összege és a támogatásra jogosult terület egyaránt csökken.

5. scenárió: az egységes farmtámogatásra jogosult terület bérlése a megfelelő nagyságú referenciaterületre vonatkozó támogatási jogcímeket megtestesítő támogatási jogosultsággal együtt

Ebben az esetben mind az egységes farmtámogatás összege, mind a támogatásra jogosult terület nő. A fajlagos támogatási jogosultság (300 euró/ha) csökken, mert a bérelt terület alacsonyabb fajlagos támogatási jogosultsággal (250 euró/ha) rendelkező farmtól származik.

Vidékfejlesztés

1. Első és második pillér

Az uniós vidékfejlesztési támogatások feltétele a tagországok társfinanszírozása. 1992 előtt a vidékfejlesztési támogatásokat kizárólag a Strukturális Alapokból – Orientációs Alap – támogatták. Az 1992. évi KAP-reform a Garancia Alap által támogatott 4 kísérő intézkedést – agrár-környezetgazdálkodás, korai nyugdíjazás, mezőgazdasági területek erdősítése, kedvezőtlen adottságú és a környezeti korlátozások alá eső területek támogatása – vezetett be. Az Agenda 2000 keretében a kedvezőtlen adottságú és a környezeti korlátozások alá eső területek támogatása kiegészült egyéb agrár-környezetgazdálkodási programokkal (Natura 2000).

A Natura 2000 közösségi jelentőségű fajok és élőhelytípusok területi védelmét írja elő valamennyi tagországban. Ez azt jelenti, hogy a kijelölt területen meg kell őrizni a közösségi jelentőségű fajok kedvező természetvédelmi helyzetét. A fajok védelmének eszköze lehet adminisztratív intézkedés vagy a gazdálkodókkal a fajok védelme érdekében kötött természetbarát gazdálkodás. Az EU madárvédelmi irányelv mellékletében szereplő 195 madárfajból 78, az EU állat- és növényfajok és élőhelyeik védelméről szóló irányelv mellékletében szereplő élőhelyek közül 46, a 297 állatfajból és alfajból 112, az 573 növényfajból 40 fordul elő hazánkban.

Az Agenda 2000-ben a vidékfejlesztési intézkedéseket (beleértve a kísérő intézkedéseket is) egységes szabályozási formába öntve a KAP második pilléréként váltak ismertté, míg a közvetlen támogatások és a különböző piaci rendtartások az első pillér alá tartoznak.

A kísérő intézkedések finanszírozása a Garancia Alapból történik. Az egyéb (strukturális) vidékfejlesztési intézkedések és a Leader + projektek támogatása a régiók besorolása szerint változik:

- a Strukturális Alapok 1. célterületéhez tartozó régiók esetében a támogatás forrása az Orientációs Alap
- az 1. célterületen kívüli régiókban a támogatás forrása a Garancia Alap

Az Agenda 2000 összesen 22 vidékfejlesztési intézkedést magában foglaló csomagot kínál. A tagországok ebből a kínálatból („menü”-ből) választhatják ki azokat az intézkedéseket, amelyek a legjobban megfelelnek az adott tagországban a vidéki térség szükségleteinek. A tagországok által összeállított intézkedéseket a nemzeti és regionális programok foglalják magukban. Az egyes intézkedések finanszírozásához való uniós hozzájárulás, azaz társfinanszírozás mértéke az adott vidékfejlesztési intézkedések (kísérő intézkedések vagy strukturális intézkedések) és a szóban forgó régiók (1. célterület, kedvezőtlen adottságú terület, stb.) besorolásának függvényében változik.

2. Legfontosabb vidékfejlesztési intézkedések

A mezőgazdasági beruházások támogatása: befektetés mezőgazdasági vállalkozásokba

A beruházásnak a következő célkitűzéseknek kell megfelelni: termelési költség csökkentése, termékminőség javítása, környezet megőrzése és javítása, élelmiszerhigiéniai és állatjóléti előírásoknak való megfelelés, és a mezőgazdasági tevékenység diverzifikációjának elősegítése. A beruházásnak célja lehet például a mezőgazdasági gépek és eszközök modernizációja.

Humán erőforrás: fiatal gazdálkodók támogatása, korai nyugdíjazás, képzés

A farmok generációk közötti átruházását hivatott elősegíteni a fiatal gazdálkodók (40 év alatt) támogatása és a korai nyugdíjazás. A képzés támogatásának célja a magas minőségű termékek előállításának és a környezetbarát termelési módszerek alkalmazásának ösztönzése.

Kedvezőtlen adottságú és a környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása

A kedvezőtlen adottságú területek (az EU-15 mezőgazdasági területének több mint a fele kedvezőtlen adottságú terület) támogatása hozzájárul a szóban forgó területeken folytatott mezőgazdasági termelés fennmaradásához, a környezetgazdálkodáshoz és az érintett területeken élő népesség életképességének fenntartásához. Területalapú (hektáronkénti) támogatásról lévén szó – **az Agenda 2000 bevezetése előtt a támogatás a termeléshez illetve állatlétszámhoz volt kötve** – a támogatás független a termeléstől, de alapfeltétele a szokásos jó mezőgazdasági gyakorlat követelményének teljesítése.

Az **Agenda 2000** keretében a kedvezőtlen adottságú és a környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása intézkedés kiegészítéseként került bevezetésre egyéb környezetvédelmi program (pl. a Natura 2000 alá tartozó területekre). A környezetvédelmi előírások korlátozzák a mezőgazdasági termelést, a támogatás tehát kompenzálja a magasabb termelési költségeket és a jövedelem-kiesést.

Agrár-környezetgazdálkodási intézkedések

Az 1992. évi KAP-reform keretében vezették be az agrár-környezetgazdálkodási intézkedéseket a Garancia Alap kísérő intézkedéseként. Az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések segítségével támogatják azokat a környezetgazdálkodási szolgáltatásokat, amelyek túlmutatnak a szokásos jó mezőgazdasági gyakorlaton és az alapvető normákon (előírásokon). A részvétel önkéntes és minimum 5 éves kötelezettséget jelent. Ennél hosszabb idejű szerződéseket is lehet kötni a környezeti hatás függvényében. A támogatás évenként jár, a támogatás kiszámítása pedig a jövedelem-kiesés és a környezetvédelmi

kötelezettségekből adódó pótlólagos költségek, valamint a pénzügyi ösztönzés alapján történik.

Az Agenda 2000 kimondja, hogy az **agrár-környezetgazdálkodási intézkedéseket a tagországoknak kötelező alkalmazniuk vidékfejlesztési programjaikban**, ami az agrár-környezetgazdálkodás politikai prioritását mutatja.

A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése

Ez a vidékfejlesztési támogatás elősegíti az új értékesítési lehetőségeket és a hozzáadott-érték növelését. A támogatást egy vagy több feltételhez kötik: új technológia alkalmazása, a minőség javítása és monitoringja, a mezőgazdasági termékek új értékesítési lehetőségeinek feltárása, és a környezetvédelem.

Erdészeti intézkedések

Az erdészeti támogatások célja az erdők ökológiai, gazdasági és társadalmi szerepének előtérbe állítása, ösztönzése.

A vidéki területek alkalmazkodó képességének és fejlődésének elősegítése (1257/1999 EK rendelet 33. cikke:13 intézkedés)

- Talajjavítás,
- Újraparcellázás,
- Mezőgazdasági üzemek számára segélyezési és vezetési szolgáltatások beindítása,
- Minőségi mezőgazdasági termékek piacra-jutásának segítése,
- Az alapvető szolgáltatások fejlesztése a vidéki gazdaság és lakosság számára,
- A falvak felújítása és fejlesztése, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megóvása,
- Az agrártevékenységek és mezőgazdasághoz közeli tevékenységek diverzifikációja,
- Mezőgazdasági hasznosítású vízi erőforrás-gazdálkodás,
- A turizmus és kézműipar ösztönzése,
- A mezőgazdaság fejlesztéséhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése és feljavítása,
- A környezet védelme a mezőgazdasággal, erdészettel és tájjelleg megóvásával, továbbá az állatok életkörülményeivel kapcsolatosan,
- Természeti katasztrófák által károsított mezőgazdasági termelő potenciál helyreállítása és a megelőző intézkedések bevezetése,
- Pénzügyi tervezés.

3. A vidékfejlesztés támogatása

A Bizottság által a **2000-2006 közötti** időszakra jóváhagyott **230 vidékfejlesztési programok** a következő 3 fő csoportba osztható (1. táblázat):

- 88 programot a Garancia Alapból finanszíroznak (beleértve Franciaország 2. célterület alá tartozó 20 programját; Franciaország az egyetlen EU tagország, amely technikai és politikai okok miatt élhet ezzel a lehetőséggel),
- 69 programot (1. célterület) az Orientáció Alapból támogatnak,
- 73 programot a Leader + keretében az Orientáció Alapból finanszíroznak.

2000-2006 között az EU-15 összesen (Garancia és Orientációs Alap) előirányzat szintjén **52,5 milliárd** euró összeget – éves átlagban 7,5 milliárd eurót – fordíthat **vidékfejlesztési támogatásra**. Ebből a Garancia Alap keretében 32,9, az Orientációs Alap keretében az 1. célterület programjaira 17,5, a Leader + projektekre pedig további 2,1 milliárd euró áll rendelkezésre (1. táblázat).

1. táblázat

**Vidékfejlesztési programok az EU-15-ben (2000-2006)
(1999. évi árakon)**

Megnevezés	Programok száma	Társfinanszírozás (EAGGF)	EU támogatás (Mrd EUR)
Vidékfejlesztési programok	68	Garancia Alap	32,9
2. célterület programjai*	20 (Franciaország)	Garancia Alap	
1. célterület programjai	69	Orientációs Alap	17,5
Leader + program	73	Orientációs Alap	2,1
Összesen	230		52,5

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

*Franciaország technikai és politikai okok miatt a 2. célterület 20 programját a Garancia Alap alá tartozó vidékfejlesztési programokhoz sorolhatja

A Strukturális Alapokból származó vidékfejlesztési támogatások esetében az 1. célterületek alá tartozó régiókban a tagországok döntenek el, hogy a Strukturális Alapok milyen arányát fordítják az Orientációs Alapból támogatott vidékfejlesztési intézkedésekre.

A vidékfejlesztési támogatásokat a különböző intézkedések (kísérő és strukturális intézkedések) alapján csoportosíthatjuk, mivel a szóban forgó intézkedésekhez (programokhoz) rendeli az EU a támogatásokat. Az EU támogatásának részaránya az 1. célterületeken a teljes fejlesztési költség legfeljebb 75, az egyéb területeken (más célok esetében) pedig 50% lehet⁹ a jövedelemtermelő beruházások kivételével (beleértve a mezőgazdasági termékek feldolgozásával foglalkozó mezőgazdasági és erdészeti vállalkozásokat is), ahol a támogatás 35% (1. célterület) és 15% (egyéb régiók).

⁹ Kivételes esetben a támogatás hányada a kohéziós alapokat felhasználó tagországokban a 80, az ultra-periférikus területeken a 85%-ot is elérheti

Az Agenda 2000-ben a 2000-2006 közötti időszakra meghatározták a **Garancia Alapból támogatható vidékfejlesztési intézkedésekre** évenként maximálisan felhasználható összegeket (1999. évi árakon) is, amelyek **éves átlagban nem haladhatja meg a 4,4 milliárd eurót** (beleértve a kísérő intézkedéseket is). Ugyanakkor az **Orientációs Alapból** felhasználható vidékfejlesztési támogatás összege 2000-2006 között **19,6 milliárd euró** a Leader+ programokkal együtt, ami **éves átlagban 2, 8 milliárd eurót jelent** (2. táblázat).

2. táblázat

A közvetlen kifizetések és vidékfejlesztési támogatások alakulása az EU-15-ben (1999. évi árakon)

Év	1	2	3	4	5	6	7
	Közvetlen + piaci támogatások	Vidékfejlesztés (Garancia Alap)	Mezőgazdaság összesen (1+2)	Vidékfejlesztés (Orientációs Alap)*	Mezőgazdaság + vidékfejlesztés összesen (3+4)	Vidékfejlesztés összesen (2+4)	Vidékfejlesztés aránya (6/5) %
2000	36 620	4 300	40 920	2 800	43 720	7 100	16,2
2001	38 480	4 320	42 800	2 800	45 600	7 120	15,6
2002	39 570	4 330	43 900	2 800	46 700	7 130	15,3
2003	39 430	4 340	43 770	2 800	46 570	7 140	15,3
2004	38 410	4 350	42 760	2 800	45 560	7 150	15,7
2005	37 570	4 360	41 930	2 800	44 730	7 160	16,0
2006	37 290	4 370	41 660	2 800	44 460	7 170	16,1

Forrás: <http://europa.eu.int/scadplus/leg/eu>

* Ha a tagországok az Orientációs Alap támogatásait évente azonos arányban használnák fel.

A mezőgazdasági költségvetés előirányzatai alapján a **vidékfejlesztési támogatások** (Garancia és Orientációs Alap) aránya **2000-2006 között** az EU-15-ben tehát **15-16%-ot tesznek ki**.

1999-ben a Garancia Alap vidékfejlesztési támogatásait a Bizottság éves bontásban és objektív kritériumok alapján – pl. környezetvédelem, foglalkoztatottság és tájvédelem – szétosztotta a tagországok között (3. táblázat).

3. táblázat

A Garancia Alap vidékfejlesztési támogatásainak megoszlása

EU-15 2000-2006			EU-10 2004-2006		
	millió EUR	megoszlás, %		millió EUR	%
Ausztria	3207,9	9,7	Ciprus	75	1,3
Belgium	379,2	1,2	Csehország	543	9,4
Dánia	348,9	1,1	Észtország	150	2,6
Finnország	2199,3	6,7	Magyarország	602	10,5
Franciaország*	5763,6	17,5	Lettország	328	5,7
Németország	5308,6	16,1	Litvánia	490	8,5
Görögország	993,5	3,0	Málta	27	0,5
Írország	2388,9	7,3	Lengyelország	2867	49,8
Olaszország	4512,3	13,7	Szlovákia	397	6,9
Luxemburg	91,0	0,3	Szlovénia	282	4,9
Hollandia	417,1	1,3			
Portugália	1516,7	4,6			
Spanyolország	3480,9	10,6			
Svédország	1130,0	3,4			
Egyesült Királyság	1167,9	3,5			
Összesen	32905,9	100,0	Összesen	5761	100,0

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

*Franciaország technikai és politikai okok miatt a 2. célterület 20 programját is a Garancia Alap alá tartozó vidékfejlesztési programokhoz sorolhatja.

Az EU-15 tagországok által tervezett főbb vidékfejlesztési intézkedésekre jutó EU társfinanszírozás megoszlását elemezve kiderül, hogy a 2000-2006 közötti időszakban az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund: EAGGF) vidékfejlesztési támogatásainak **kétharmadát teszik ki a kedvezőtlen adottságú és a környezetvédelmi korlátozások alá eső területek, valamint a mezőgazdasági területek erdősítésének és egyéb erdészeti intézkedések támogatása** (4. táblázat).

4. táblázat

Az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EAGGF) tervezett kiadása a főbb vidékfejlesztési intézkedések szerint 2000-2006 között

Vidékfejlesztési intézkedések (EU-15)	millió EUR	%
Befektetés mezőgazdasági vállalkozásokba	4 682,0	9,5
Fiatal gazdálkodók támogatása	1 824,0	3,7
Képzés	344,0	0,7
Korai nyugdíjazás	1 423,0	2,9
Kedvezőtlen adottságú területek és környezetvédelmi korlátozás alá eső területek támogatása	13 480,0	27,5
Agrár-környezetgazdálkodás	3 760,0	7,7
A mezőgazdasági termékek feldolgozása/értékesítése	4 807,0	9,8
Mezőgazdasági területek erdősítése, egyéb erdészet	12 649,0	25,8
A vidéki területek alkalmazkodóképessége és fejlődése		
Összes vidékfejlesztési intézkedés*	4 9097,0	100

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

* Nem tartalmazza valamennyi program (értékelés, technikai segítségnyújtás) kiadásait és a korábbi programozási időszak (1994-1999) áthúzódó kötelezettségvállalásait, ugyanis ezekkel a kiadásokkal együtt 52,5 milliárd eurót tesz ki a költségvetési előirányzat.

A 2003-as pénzügyi évben (2002. október 16. - 2003. október 15.) **az agrárkiadások 44,2 milliárd eurót tettek ki. Az agrárkiadások kétharmadát a növénytermelési és állattenyésztési ágazatokra, bő egytizedét vidékfejlesztésre (Garancia Alap) fordították.** Fennmaradó hányadát élelmiszer-segélyezésre, állat- és növény-egészségügyi és egyéb intézkedésekre. A kiadások legjelentősebb tétele 2003-ban is a szántóföldi termelés támogatása volt. A költségvetés egynegyede, hozzávetőleg 11 milliárd euró a szarvasmarha ágazatra jutott (5. táblázat).

5. táblázat

A 2003. évi agrárköltés (előzetes)

Megnevezés	millió euró
Szántóföldi növények	16809,4
Cukor	1277,4
Olívaolaj	2346,3
Száritott takarmány	388,6
Rostnövények+ s.hernyó*	889,6
Zöldség és gyümölcs	1532,2
Bor	1213,0
Dohány	964,0
Egyéb növények	331,6
Növénytermesztés	25752,1
Tej és tejtermék	2796,2
Marhahús	7986,8
Juh- és kecskehús	2082,1
Sertés/baromfi**	171,4
Halászat	12,7
Állattenyésztés	13049,2
Non-Annex 1***	430,7
Belső élelmiszersegély	252,9
Készletezés	234,0
Állat-/növényegészségügy	281,0
Monitoring, ellenőrzés	29,5
promóció (KAP)	38,5
Egyéb intézkedések	-2,6
Egyéb kiadások	1264,0
Összesen	40065,3
Korrekción****	-410,0
Átmeneti hitelezés	0,0
Agrárkiadások összesen	39655,3
Vidékfejlesztés	4656,7
Korrekción****	-26,4
Vidékfejlesztés	4630,3
EAGGF összesen	44285,6

Forrás: <http://europa.eu.int/comm/agriculture>

* Rostlen, rostkender, gyapot, selyemhernyó

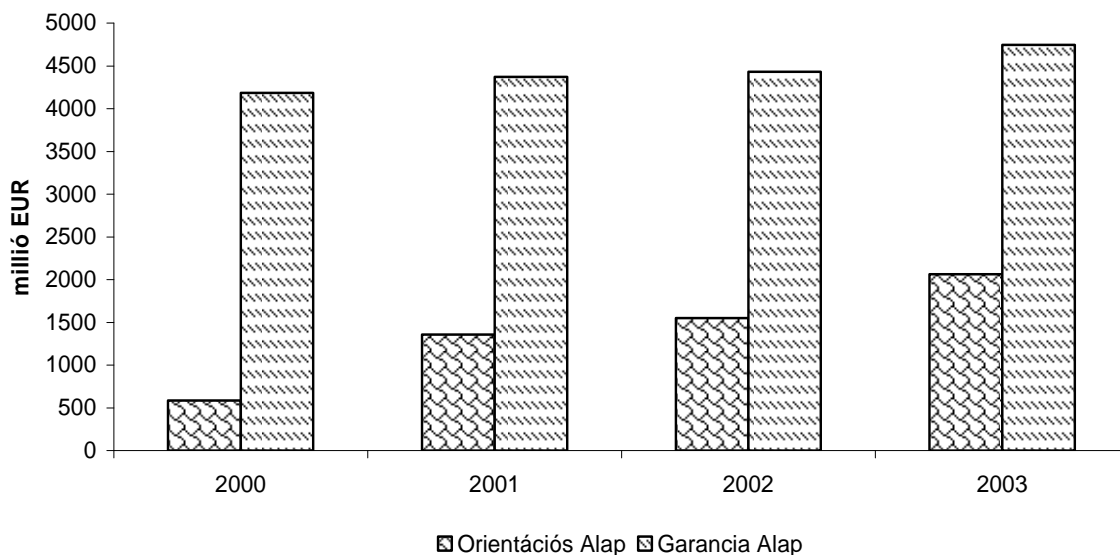
** Sertéshús, baromfihús, tojás

*** Mezőgazdasági termékek feldolgozása

****Áthúzódó tételek, visszafizetés

A vidékfejlesztési kiadások növekedését figyelhetjük meg 2000-2003 között. **2003-ban a vidékfejlesztési kiadások** – Garancia és Orientációs Alap együttes kiadásai – a becslések szerint **megközelítették a 6,5 milliárd eurót** (1. ábra). 2003-ban a mezőgazdaság támogatása az Orientációs Alapból kifizetett 2 milliárd euró vidékfejlesztési támogatással együtt 46,3 (44,3 + 2) milliárd eurót tett ki, amely összegből kb. 6,5 milliárd euró esett vidékfejlesztési támogatásokra (Garancia és Orientációs Alap). **Az összes vidékfejlesztési támogatás aránya tehát 14% volt.**

A vidékfejlesztési támogatások alakulása

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

A vidékfejlesztési programok összes támogatása az EU támogatás (társfinanszírozás) kétszerese, mert az EU által nyújtott támogatásokat átlagosan ugyanakkora összeggel kell a tagországoknak társfinanszírozással a nemzeti költségvetésből kiegészíteni.

Az Orientációs Alap kifizetéseinek gyorsabb növekedése abból adódik, hogy **az Orientációs Alapból történő kifizetések a kötelezettségvállalás (szerződéskötés) utáni két évben (n+2) is teljesíthetők**. Ezzel szemben **a Garancia Alap támogatására éves pénzügyi elszámolás vonatkozik**, ami azt jelenti, hogy az adott évben fel nem használt támogatás elveszik.

A 2000-2006 közötti programozási időszakban a **Garancia Alap támogatásai 2006 októberében megszűnnek, az Orientációs Alap kifizetései viszont 2008 októberéig folytatódhatnak**. Ez az oka annak, hogy a Garancia Alap támogatásai már 2000-ben is magas értékről indultak, míg az Orientációs Alap kifizetései fokozatosan emelkednek (éves átlagban 2,8 milliárd euró áll rendelkezésre, 2003-ban is még csak 2 milliárd eurót használtak fel a tagországok). A 2008-ig a tagországok évente egyre nagyobb összegű vidékfejlesztési támogatást fognak az Orientációs Alapból felhasználni (2000-2003 között alig 5,5 milliárd eurót költöttek el az Orientációs Alapból). Ezen kívül azt is figyelembe kell venni, hogy a Garancia Alap által társfinanszírozott kísérő intézkedések – beleértve a két hosszabb időszakra vonatkozó intézkedést is, nevezetesen az agrár-környezetgazdálkodást és a kedvezőtlen adottságú területek támogatását –, évenkénti kifizetésben részesülnek, ezzel szemben a nem kísérő intézkedések (strukturális intézkedések) – társfinanszírozásuk az 1. célterületen az Orientációs Alapból történik – alkalmazása gyakran hosszabb időt vesznek igénybe.

Az EU-15-ben a 2000-2006 közötti időszakra előirányzott összes vidékfejlesztési támogatási összeg (52,5 milliárd euró) mintegy 45%-át használták fel a programozási időszak első 4 évében (a 7 éves a programozási időszak 57%-át teszi ki). A **Garancia Alap támogatásainak 55, az Orientációs Alap támogatásainak csupán 28%-át költötték el 4 év alatt** (az Orientációs Alap támogatásainak elköltésére a szerződéskötés után két további év áll rendelkezésre). Az egyes tagországokat elemezve egyes képet kapunk, a Garancia Alap támogatásainak lehívása tekintetében Németország vezet.

4. A támogatások csoportosítása

A 22 vidékfejlesztési intézkedést három fő csoportra oszthatjuk:

Szerkezetátalakítás/versenyképesség

- Befektetés mezőgazdasági vállalkozásokba
- Fiatal gazdálkodók támogatása
- Képzés
- Korai nyugdíjazás
- A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése
- Talajjavítás
- Újraparcellázás
- Mezőgazdasági üzemek számára segélyezési és vezetési szolgáltatások beindítása,
- Minőségi mezőgazdasági termékek piacra-jutásának elősegítése,
- Mezőgazdasági hasznosítású vízi erőforrás,
- A mezőgazdaság fejlesztéséhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése,
- A mezőgazdasági termelő potenciál helyreállítása.

Környezet/földhasználat

- Kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozás alá eső területek támogatása
- Agrár-környezetgazdálkodás
- Mezőgazdasági területek erdősítése
- Egyéb erdészeti intézkedések
- A környezet védelme a mezőgazdasággal, erdészettel kapcsolatosan.

Vidéki gazdaság/vidéki közösségek

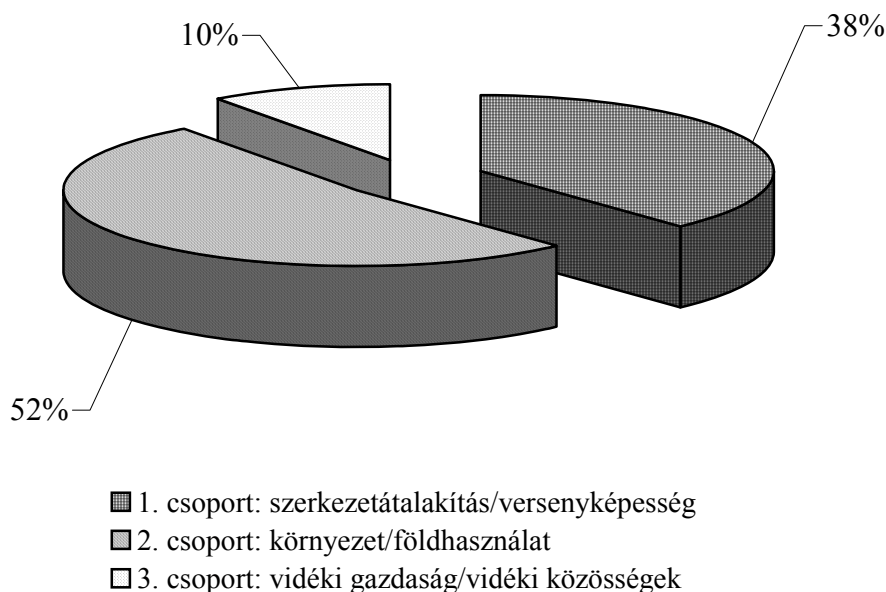
- Az alapvető szolgáltatások fejlesztése a vidéki gazdaság és lakosság számára,
- A falvak felújítása és fejlesztése,
- A mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációja,
- A turizmus és kézművesség ösztönzése
- Pénzügyi tervezés.

A teljes programozási időszakban (2000-2006 között) az előirányzott vidékfejlesztési támogatások megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy a

támogatások 52%-a *környezet/földhasználat* csoportban szereplő intézkedésekre jut, 38% a *szervezetváltás/versenyképesség*, 10% pedig a mezőgazdasági vállalkozásokon túlmutató *vidéki gazdaság/vidéki közösségek* csoportba sorolt intézkedésekre esik (2. ábra).

2. ábra

Vidékfejlesztési programok támogatásának megoszlása (2000-2006)

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm

Tagországoként igen változó a 2000-2003 között a három csoportban található intézkedésekre felhasznált támogatási összeg. A *környezet/földhasználat* csoport intézkedéseire felvett támogatások képviselik a legmagasabb arányt (64%), *szervezetváltás/versenyképesség* csoport intézkedéseire a támogatások 29, míg a *vidéki gazdaság/vidéki közösségek* csoport intézkedéseire pedig mindössze 6% jutott. A *környezet/földhasználat* csoport intézkedéseire jutó támogatások magas aránya azzal is magyarázható, hogy az előző programozási időszakból áthúzódott agrár-környezetgazdálkodási kötelezettségek támogatása a 2000 után is folytatódott, a 2000-ben bevezetett új vidékfejlesztési intézkedések alkalmazása pedig időt vesz igénybe.

Agrár-környezetgazdálkodás

A tagországok által 2001-ben benyújtott monitoring adatok alapján **19,3 millió hektárra kötöttek agrár-környezetgazdálkodási szerződéseket** (Ausztria több mint 5, Finnország több mint 3, Németország pedig 2 millió hektár feletti nagyságú területre), **ebből 1,3 millió hektárt tett ki az organikus termelés területe**. Az EU tagországok átlagában **az agrár-környezetgazdálkodási támogatás hektáronként 89**

euró volt, de nagy eltérések tapasztalhatók a tagországok között (Görögországban a hektáronkénti kifizetés megközelítette a 250 euró összeget, Franciaországban viszont alig érte el a 30 eurót).

Az **organikus termelés** támogatása is nagy különbséget mutat a tagországok között (Görögországban közel 450, az Egyesült Királyságban alig 40 euró volt a hektáronkénti támogatás), átlagosan **186 euró támogatás jutott egy hektárra**. Az átállási támogatás mellett az átállás utáni támogatás is nyújtható, ezt azonban nem minden tagország alkalmazza.

Kedvezőtlen adottságú területek

A kedvezőtlen adottságú területek támogatásából több mint 1 millió farm és **33 millió hektár részesedett 2001-ben**. A **kedvezőtlen adottságú területek hektáronkénti** átlagos **támogatása 71** (üzemenként 2319) **eurót tett ki** (Finnországban közel 200, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban 10-20 euró volt a hektáronkénti támogatás).

6. melléklet

Pénzügyi kilátások (EU-15 és EU-25)

Me.: millió €

Vállalások	Folyó áron					2004. évi áron	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Mezőgazdaság	41 738	44 530	46 587	47 378	49 305	50 431	50 575
1a Közös agrárpolitika	37 352	40 035	41 992	42 680	42 769	43 724	43 735
1b Vidékfejlesztés	4 386	4 495	4 595	4 698	6 536	6 707	6 840
2. Strukturális lépések	32 678	32 720	33 638	33 968	41 035	41 685	42 932
Strukturális alapok	30 019	30 005	30 849	31 129	35 353	36 517	37 028
Kohéziós alapok	2 659	2 725	2 789	2 839	5 682	5 168	5 904
3. Belpolitika	6 031	6 272	6 558	6 796	8 722	8 967	9 093
4. Külpolitikai lépések	4 627	4 735	4 873	4 972	5 082	5 093	5 104
5. Adminisztráció	4 638	4 776	5 012	5 211	5 983	6 154	6 325
6. Tartalékok	906	916	676	434	442	442	442
Pénzügyi tartalék	500	500	250	0	0	0	0
Vésztartalék	203	208	213	217	221	221	221
Garanciális tartalék	203	208	213	217	221	221	221
7. Előcsatlakozási stratégia	3 174	3 240	3 328	3 386	3 455	3 455	3 455
Mezőgazdaság	529	540	555	564			
Előcsatlakozási strukturális eszközök	1 058	1 080	1 109	1 129			
PHARE (csatlakozni szándékozó országok)	1 587	1 620	1 664	1 693			
8. Kompenzáció					1 410	1 299	1 041
Összes vállalás	93 792	97 189	100 672	102 145	115 434	117 526	118 967

Forrás: Európai Bizottság

A sorozatban eddig megjelent tanulmányok

1997

1997. 1. Dorgai László, Horváth Imre, Kissné Bársony Erzsébet, Tóth Erzsébet:
Az Európai Unió regionális politikája és hatása az új tagországokra
1997. 2. Glattfelder Béla, Ráki Zoltán, Guba Mária, Janowszky Zsolt:
Piacvédelmi lehetőségeink az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig
1997. 3. Janowszky Zsolt:
A vetőmagtermelés helyzete és a piaci egyensúlyt befolyásoló főbb tényező
1997. 4. Alvincz József, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
Változások az élelmiszeripari és kereskedelmi vállalatok világában
1997. 5. Gábor Judit:
Az importvédelem nemzetközi tapasztalata

1998

1998. 1. Wagner Hartmut:
A magyar agrár- és élelmiszeripari export piaci és termékszerkezete
1991-1996
1998. 2. Alvincz József, Borszéki Éva, Harza Lajos, Tanka Endre:
Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-konform továbbfejlesztése
(Az AGENDA 2000)
1998. 3. Ángyán József, Dorgai László, Halász Tibor, Janowszky János, Makovényi
Ferenc, Ónodi Gábor, Podmaniczky László, Szenci Győző, Szepesi András,
Veöreös György:
Az országos területrendezési terv agrárvonatkozásainak megalapozása
1998. 4. Kissné Bársony Erzsébet:
A keletnémet mezőgazdaság átalakulásának főbb tapasztalatai
1998. 5. Balogh Ádám, Harza Lajos:
A vagyon-, a tulajdon-, és a tőkeviszonyok változása a mezőgazdaságban
1998. 6. Lévai Péter, Szijjártó András:
Mezőgazdasági programok a cigányság körében
1998. 7. Vissyné Takács Mara:
A fontosabb iparinövény ágazatok helyzete és feladatai az EU szabályozás
tükrében
1998. 8. Tóth Erzsébet:
A foglalkoztatás térségi feszültségei – megoldási esélyek és lehetőségek
1998. 9. Dorgai László, Hinora Ferenc, Tassy Sándor:
Területfejlesztés – vidékfejlesztés
1998. 10. Szőke Gyula:
A közraktárak lehetséges szerepe a magyar gabonapiaci politikában

1998. 11. Csillag István:
A gabonavertikum működése, növekedési tendenciái és a változás irányai
1998. 12. Szabó Márton:
A hazai élelmiszerfogyasztás szerkezetének változásai a 90-es években és a várható jövőbeli tendenciák
1998. 13. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unió marhahús-termelésének közös piacsabályai és várható hatásuk a magyar marhahús-ágazatra
1998. 14. Alvincz József, Szűcs István:
Az élelmiszergazdaság szerkezete
1998. 15. Tanka Endre:
Agrár-finanszírozás a fejlett piacgazdaságokban (Adalékok és tanulságok)
1998. 16. Szűcs István, Udovecz Gábor (szerk):
Az agrárgazdaság jelenlegi helyzete és várható versenyesélyei
1998. 17. Kukovics Sándor:
A tulajdoni, a vállalati és a termelési szerkezet, valamint a foglalkoztatási viszonyok átalakulása a magyar mezőgazdaságban
1998. 18. Erdész Ferencné:
Az almaágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei a csatlakozási felkészülésben
1998. 19. Kartali János:
Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem a kilencvenes években

1999

1999. 1. Gábor Judit, Stauder Márta:
A kereskedelmi láncok és az élelmiszertermelők kapcsolatának változásai
1999. 2. Kürthy Gyöngyi, Szűcs István:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás ágazati felkészülésének fejlesztési forrásigénye
1999. 3. Harza Lajos, Tanka Endre:
A vidékfejlesztés megújuló intézményi háttere
1999. 4. Wagner Hartmut:
Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás helyzete és szerepe a magyar agrárexportban
1999. 5. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás felkészülési tennivalói és fejlesztési-forrás igénye a baromfiágazatban
1999. 6. Orbánné Nagy Mária:
Az állati eredetű termékek külkereskedelmének lehetőségei és korlátai az EU-csatlakozásig

1999. 7. Vissyné Takács Mara:
A dohány ágazat vertikális integrációja Magyarországon és az EU-ban
1999. 8. Dorgai László, Stauder Márta, Tóth Erzsébet, Varga Gyula:
Mezőgazdaságunk üzemi rendszere, kezelésének tennivalói a követelmények és az EU tapasztalatainak tükrében
1999. 9. Szabó Márton:
Vertikális koordináció és integráció az EU és Magyarország tejgazdaságában
1999. 10. Juhász Anikó:
Vertikális koordináció és integráció a zöldség-gyümölcs szektorban
1999. 11. Ráki Zoltán, Guba Mária:
Az AGENDA 2000-ben előirányozott szabályozás várható hatása a szarvasmarha-ágazatban
1999. 12. Dorgai László, Miskó Krisztina:
A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban
1999. 13. Burgerné Gimes Anna, Kovács Csaba, Tóth Krisztina:
A mezőgazdasági üzemek gazdasági helyzete
1999. 14. Alvincz József, Harza Lajos, Illés Róbert, Szűcs István, Tanka Endre:
Változások a gazdálkodás földviszonyaiban - Egy mikrofelvétel tanulságai
1999. 15. Kartali János, Juhász Anikó, Gábor Judit, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Szabó Márton, Orbánné Nagy Mária, Vissyné Takács Mara:
A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar EU-érettségének piaci és kereskedelmi vonatkozásai

2000

2000. 1. Udovecz Gábor (szerk.):
Jövedelemhiány és versenyképesség a magyar mezőgazdaságban
2000. 2. Kissné Bársony Erzsébet:
Az ökológiai gazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az AGENDA 2000 tükrében
2000. 3. Tanka Endre:
A földhasználat korszerűsítési igényei és lehetőségei
2000. 4. Guba Mária, Janowszky Zsolt, Ráki Zoltán:
A magyar juhászat hatékonyság-növelési esélyei és a szabályozás EU-konform továbbfejlesztése
2000. 5. Gábor Judit, Wagner Hartmut:
Élelmiszeriparunk rövid távú piaci kilátásai
2000. 6. Laczkó András, Szőke Gyula:
Az Agenda 2000 hatása az EU és a magyar gabonapiaci szabályozásra
2000. 7. Kartali János:
A magyar agrárkülpiacokra ható világgazdasági tényezők (válságok, liberalizáció, nemzetközi egyezmények) alakulása

2000. 8. Stauder Márta:
Az élelmiszerek disztribúciós rendszerének fejlődése, különös tekintettel a kereskedelmi logisztikára
2000. 9. Popp József (szerk.):
Főbb mezőgazdasági ágazataink fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2000. 10. Popp József (szerk.):
Főbb agrárgazdasági ágazataink szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 11. Tóth Erzsébet:
Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának főbb jellemzői (1989-1998)
2000. 12. Szabó Márton:
Külföldi érdekeltségű vállalatok a magyar élelmiszeriparban és hatásuk az EU-csatlakozásra
2000. 13. Tóth Erzsébet (szerk.):
A mezőgazdasági foglalkoztatás és alternatív lehetőségei
2000. 14. Erdész Ferencné, Radócné Kocsis Teréz:
A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 15. Alvincz József, Varga Tibor:
A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei

2001

2001. 1. Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária:
A WTO egyezmény hatása a magyar agrárpolitika jelenére, jövőjére és teendőire
2001. 2. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Tóth Erzsébet:
Az agrárfoglalkoztatás jellemzői, különös tekintettel a nők munkerő-piaci helyzetére (1990-2000)
2001. 3. Stauder Márta, Wagner Hartmut:
A takarmány termékpálya problémái
2001. 4. Juhász Anikó, Szabó Márton:
Az EU és Magyarország közötti agrárkereskedelem liberalizációjának hatásai
2001. 5. Erdész Ferencné, Laczkó András, Popp József (szerk.), Potori Norbert, Radócné Kocsis Teréz:
Az agrárszabályozási rendszer értékelése és továbbfejlesztése 2002-re
2001. 6. Kürthy Gyöngyi, Popp József (szerk.), Potori Norbert:
Az OECD tagországok mezőgazdaságának támogatottsága az új metodika alapján – különös tekintettel Magyarországra

2001. 7. Alvincz József (szerk.), Antal Katalin, Harza Lajos, Mészáros Sándor, Péter Krisztina, Spítálszky Márta, Varga Tibor:
A mezőgazdaság jövedelemhelyzete és az arra ható tényezők
2001. 8. Nyárs Levente:
A méhészeti ágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei

2002

2002. 1. Orbánné Nagy Mária:
A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében
2002. 2. Gábor Judit, Stauder Márta:
Az agrártermékek kereskedelmének új irányzatai, különös tekintettel az elektronikus kereskedelemre
2002. 3. Mészáros Sándor:
A magyar csatlakozás agrárgazdasági hatásainak összehasonlítása az EU modellszámításaival
2002. 4. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Székely Erika, Tóth Erzsébet (szerk.):
Az agrárgazdaság átalakuló szerepe a vidéki foglalkoztatásban, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2002. 5. Radóczné Kocsis Teréz:
Az Európai Unió új közös borpiaci rendtartásának termelési potenciált befolyásoló elemei és azok várható hatása a hazai termelőalapok változására
2002. 6. Dorgai László, Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária, Stauder Márta, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
A WTO tárgyalások magyar agrárgazdaságot érintő 2001. évi fejleményei
2002. 7. Nyárs Levente – Papp Gergely:
Az állati eredetű termékek feldolgozásának versenyhelyzete
2002. 8. Popp József:
Az USA agrárpolitikájának gyakorlata napjainkig
2002. 9. Juhász Anikó, Kartali János (szerk.), Wagner Hartmut:
A magyar agrár-külkereskedelem a rendszerváltás után

2003

2003. 1. Varga Tibor:
A támogatások költség-haszon szemléletű elemzésének lehetőségei
2003. 2. Dorgai László, Keszthelyi Szilárd, Miskó Krisztina:
Gazdaságilag életképes üzemek az Európai Unió modernizációs támogatásainak alkalmazása szempontjából
2003. 3. Alvincz József, Guba Mária:
Az egyéni mezőgazdasági termelők jövedelmének adóztatása

2003. 4. Hamza Eszter:
Agrárfoglalkoztatás hátrányos helyzetű térségekben – uniós lehetőségek gyakorlati alkalmazása
2003. 5. Orbánné Nagy Mária:
Az élelmiszerfogyasztás és a fogyasztói árak konvergenciája Magyarország és az EU között
2003. 6. Stauder Márta:
Az agrár- és élelmiszertermékek belföldi kereskedelme a kilencvenes években és napjainkban
2003. 7. Mizik Tamás:
Magyarország és az Európai Unió adórendszere – különös tekintettel a mezőgazdaságra
2003. 8. Popp József:
Az agrárpolitikák mozgástere a nemzetközi kereskedelem liberalizálásának tükrében

2004

2004. 1. Kartali János (szerk.):
A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU-csatlakozás küszöbén (I. kötet: Növényi termékek)
2004. 2. Kartali János (szerk.):
A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU-csatlakozás küszöbén (II. kötet: Állati termékek)
2004. 3. Antal Katalin, Guba Mária, Kovács Henrietta:
Mezőgazdaság helyzete az agrártörvény hatálybalépését követő időszakban
2004. 4. Nyárs Levente, Papp Gergely, Vőneki Éva:
A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU-csatlakozás küszöbén
2004. 5. Popp József, Potori Norbert, Udovecz Gábor:
A Közös Agrárpolitika alkalmazása Magyarországon

A kiadványok korlátozott példányszámban megrendelhetők a következő telefonszámon: Kamarásné Hegedűs Nóra: 06-1-476-3064